圣伽耶山顶经疏

藏文漢譯對照本简体

圣伽耶山顶经疏

【题解】

世尊与大众在伽耶城山顶精舍时，入甚深三昧，遍观法界，彻底照见：四大和合之身非坚、无常，世俗之心，其本性也是仗缘方生、如幻不实；究竟菩提，则不过假借世俗名字而已，其真实本性乃是超越一切相与一切概念的。

与此同时，文殊菩萨深达佛意，乃代大众请教佛陀「该如何趣向究竟菩提」。佛陀遂以诸般譬喻，开示「不落入戏论虚构的妄念，对任何事物都无所执着，便能趣入菩提」的修行总纲。

随后，文殊菩萨承继佛陀所开启的主题，回答月净光德童子菩萨，透过修十善、六波罗蜜，具足不放逸与方便，修清净身语意业，具足平等心、无谄诳心、大悲心、正观与忆念，即是行于通往究竟菩提之道。文殊更用各种譬喻，说明修行道上的不同境界。

文殊还应光明主天子菩萨所问，说明以方便而通达世俗如幻，以定慧双运、具足智慧而通达究竟平等实相，依循方便与智慧二者为道而行，便能迅速成就究竟菩提的道理，并且宣说了道的种种差别。

此外，文殊又为勇修智信菩萨解说明菩萨的智慧，开演十种智、十种清净行、十种方便、十种无尽、十种调伏对治之行等，并说明一名菩萨，应以「调伏自己、成熟众生」，如实修行，以此速成菩提。

文殊为众人说菩萨行教法后，获得世尊盛赞。由此可知，本经是文殊师利得佛默许、呼应佛陀所说并推而广之，针对菩提行所开示的「开许佛语」。因此，经中意趣，既是文殊说法，更是世尊本怀，且尽摄世俗与胜义二种菩提心的要旨，义理与实践兼备，实乃涵括一切大乘要义的宝经。

本经原经汉译本现存四种版本，批注本则有世亲（Vasubandhu, circa 4th -5th）注解针对本经（以下简称原经）所造、元魏时期菩提流支所译的《文殊师利问菩提经论》（CBETA, T26, no. 1531，以下简称「世亲《论》」或「《论》」）一种，而藏译本则由天主觉（Surendrabodhi, circa 8th ）以及耶谢德（ཡེ་ཤེས་སྡེ། circa 8th ）合译（以下称为原经藏译）。

四种原经汉译本当中，以元魏时期菩提流支的《大乘伽耶山顶经》（CBETA, T14, no. 467，以下简称元魏译本）与原经藏译最为接近，也较能与世亲《论》互为参照，可谓最值得参考的汉译古本。因此，在翻译时，凡涉及引用原经正文处，皆以元魏译本为据，而引用世亲《论》时，也尽可能直接使用元魏译本，以裨有志学习此经之法友参考对读。

过去在藏地，萨迦班智达（ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ། 1182-1254）、喇嘛胆巴．索南坚赞（བླ་མ་དམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། 1312-1375）、竹巴．贝玛嘎波（འབྲུག་པདྨ་དཀར་པོ། 1527-1592）等师，都曾于其所造论典之中引用本经。民国时期的太虚大师（1890-1947）则曾经开讲此经。透过研读本经之《疏》，可深入世亲《论》中所未提及或未加详述之处，也可藉由发现《论》与《疏》的异同处，更为亲近原经的法义。本《疏》所引的原经藏译，为收录于德格版大藏经甘珠尔之版本。

在本《疏》中，凡遇引用原经或者世亲《论》处，皆以汉文古译之译文为据，并以不同字型呈现；若遇古译较为难解，或大义虽同但与藏文字面意义有

别之处，则于该处随文批注，在括号内补入根据藏文本所译的现代文直译，以资对照。惟需特别说明：由于现代语版本系译自藏文本，其字面意义与汉文既有古译或有少许不同，此乃当然之事。然古译与新译的大义则无出入，幸勿据此以今非古为荷。

又，为裨对照阅读，凡于《疏》中征引原经处，藏文以粗体加阴影标示，汉译则以标楷体、粗体呈现；征引自《论》者，则藏文加底线，汉译以正黑体、粗体呈现。

[76b.1]{D3992}༄༅། །འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་མདོ་དང་སྤྱིལ་མར་བཤད་པ།

聖伽耶山頂經疏 *

བམ་པོ་དང་པོ།

卷一

[76b.1]འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། །

敬礼文殊师利童子！

[76b.1]བདག་མེད་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ་བཟང་། །

སྒྲིབ་པའི་རི་བོ་བཅོམ་པ་ལ། །

ཕྱག་འཚལ་མདོ་དང་བཤད་པ་གཉིས། །

སྤྱིལ་མར་རབ་ཏུ་བཤད་པར་བྱ། །

智慧妙金刚

能毁盖障山

顶礼无我智

分说经与注

[76b.1]ག་ཡ་མགོའི་རིའི་མདོ་བཤད་པར་འདོད་པས་སློབ་དཔོན་དབྱིག་གཉེན་གྱིས་མདོའི་ལུས་རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་ཐོག་མར་མདོར་བསྡུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། མདོར་བསྡུས་པའི་དོན་བསྙམས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་མདོར་བསྡུས་པའོ། །དེ་ཡང་གླེང་གཞི་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་དགུའོ། །

由于试图解说《伽耶山顶经》，故以阿阇梨世亲对经文本体的分判，先说

* 注：本论的称为 སྤྱིལ་མར་བཤད་པ，义为「交替的解说」。从内容来看，本论是针对过去世亲《论》的再注释，因此称为交替的解说。根据汉文文献的层级分类，解释原始经典者，称为注，或称为传、笺、章句，而对注的解释，则称为疏，或称为义疏、正义、疏义、疏注等。此处随顺此种层级分类，将此论译为疏。

「[此修多罗] 所摄」[1]等，就其所归纳的大意加以汇整。其中，**「序分」**等各别内容共有九分。

> [285a.1]འདི་སྐད་བདག་གིས་ཐོས་པའི་དུས་གཅིག་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་ནས་ཡུན་རིང་པོ་མ་ལོན་པར་བཅོམ་ལྡན་འདས་རི་ག་ཡ་ན་ག་ཡ་མགོའི་མཆོད་རྟེན་ན། དགེ་སློང་སྟོང་དུ་ཚང་བའི་དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་
>
> 如是我闻：一时，婆伽婆住伽耶城伽耶山顶塔初得菩提，与大比丘众满足千人俱，

[76b.2]དེ་ལ་གླེང་གཞི་ནི་མདོ་འབྱུང་བའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ། །

「**序分**」是指经典的出生之因。

[76b.3]དེ་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ་དང་། སྟོན་པ་པོ་དང་། གནས་དང་། ཉན་པ་པོའི་དབྱེ་བས་རྣམ་པ་བཞིར་འགྱུར་ཏེ། གང་གིས། གང་ན། གང་དག་ལ་བཤད་ཅིང་། གང་གིས་ཕྱིས་ཡང་དག་པར་བསྡུ་བ་བྱས་པའོ། །

其中又从结集、说法者、场所、闻者等差别而分成四类[2]，也就是：谁说［法］、于何处［说法］、对何等人解说、后来何人进行汇整。

[76b.3]དེ་ཡང་**འདི་སྐད་བདག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ། **དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ**་ཞེས་བྱ་བའི་བར་འདིས་བརྗོད་དོ། །ཉན་པ་ལ་ཞུགས་པ་དག་ནི་ཉན་པ་པོ་རྣམས་སོ། །དེ་དག་གི་མཐུན་པའི་ཡོན་ཏན་འབྱོར་པ་སྟེ། མཐུན་པའི་ཉན་པ་པོ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའོ། །དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་སེམས་རྩེ་གཅིག་པ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏོ། །རྟོགས་པ་པོ་ནི་སྟོན་པ་སྟེ། དེའི་རྣམ་པར་དག་པ་ནི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཡོན་ཏན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའོ། །གང་གིས་རྟོགས་པ་དང་། གང་རྟོགས་པ་དང་། ཇི་ལྟར་རྟོགས་པར་བྱ་བ་དེ་ནི་བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོའོ། །

此处是从「如是我闻」到「大比丘众」为止做说明的。为了闻法而在场的人们，便是听众。彼等所共有的功德便是**「所应闻弟子成就分」**（共通的闻者圆满）。缘于真如而内心专一，即是**「三昧分」**（三摩地）；证悟者为导师，他的清

[1] 在本《疏》中，引号之前若有「所谓…」（……ཞེས་བྱ་བ / ……ཅེས་བྱ་བ）一词，往往出现于引用本颂的时候。有鉴于该词出现频率过高，且即使加以删去也并不影响文义，所以为了避免冗赘，除非极为必要，在本译文中会将之略去不译，不再另行加注。
[2] 古代汉译经典也会将之称为「四种成就」。

净便是**「能观清净分」**（不共的功德圆满）。［至于］何人证悟、证悟什么、如何证悟，都是所要区别的内涵（**「所观法分」**）。

[76b.5]བཞེངས་པ་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་ལས་བཞེངས་པ**འོ། །བསྟན་པ་ནི་གདགས་པའི་དོན་བརྗོད་པ་ཀུན་རྫོབ་རབ་ཏུ་བཤད་པའོ། །བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་དང་། སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་དང་རྣམ་པ་དགུ་ཡིན་ནོ། །

「起分」是指「从三摩地起」。**「说分」**则是诠释增益之义，也就是解说世俗。加上**「菩萨功德势力分」**、**「［菩萨］行差别分」**，共为九分。

[76b.6]ད་ནི་མདོའི་ཚིག་རྣམ་པར་བཤད་པར་བྱའོ། །**འདི་སྐད**་ཅེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་དམ་བཅས་པ་ལ་བྱ་སྟེ། ཁོ་བོ་ཅག་ལ་ཆོས་སྟོན་ཅིག་ཅེས་འཁོར་གྱིས་ཡང་དག་པར་སྤྱད་པར་བྱེད་པ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་པ་དང་། དེ་ནས་དེ་བཞིན་ནོ་ཞེས་དམ་བཅས་པ་སྟེ། ཁྱེད་ཅག་གིས་ཇི་སྐད་སྨྲས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

今将解说经文。「如是」一词，表示作证：眷属聚会并祈请「请为我等说法」，以及曾发生如此这般之事——也即表达了［说法者］「当为汝说」（将按照你们所说的去做）的意思。

[76b.7]དེ་ཡང་འདོད་པས་བྱས་པ་མ་ཡིན་ཏེ། གང་གི་ཕྱིར་ཞེ་ན། **བདག་གིས་ཐོས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སོ། །

这也［作证内容］并非臆造。为何［不是臆造］呢？因为有「我闻」等［文字］之故。

[76b.7]ཡང་ན་**འདི་སྐད**་ཅེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་དྲིས་པའི་དོན་དག་གཞན་དུ་མི་འགྱུར་བ་ལ་བྱ་སྟེ། ཁྱོད་ཀྱིས་ཇི་སྐད་ཐོས་པ་དེ་བཞིན་དུ་སློས་ཤིག་ཅེས་བྱས་པ་དང་། **འདི་སྐད་བདག་གིས་ཐོས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨྲས་ཏེ། བདག་གིས་འདི་སྐད་ཐོས་ཀྱི་གཞན་དུ་མ་ཡིན་ནོ། །**བདག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་སུམ་དུ་ཐོས་པར་སྟོན་ཏོ། །**ཐོས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་བཟུང་བའོ། །**དུས་གཅིག**་ནི་དུས་གཅིག་གི་ཚེའོ། །

又，「如是」一词，亦表示不会变成提问内容以外的其他意思，也就是［有人问道：］「请你根据所听到的那样去说。」于是［结集者］说了「如是我闻」等，亦即「我听到了这些话，不是别的［情形］」。「我……」传达出亲自听闻的意思，而「闻」则是指以耳识受持，「一时」则是一次／一回的意思。

[77a.3]**བཅོམ་ལྡན་འདས**་ནི་བདུད་བཞི་བཅོམ་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡང་ན། **རང་དབང་དང་ནི་རབ་སྣང་དང་། །གཟུགས་བཟང་བ་དང་གྲགས་པ་དང་། །དཔལ་དང་བདག་ཉིད་ཆེ་ཚོགས་པ། །དྲུག་པོ་རྣམས་ལ་ལེགས**་ཞེས་བྱ། །དོན་དྲུག་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ལེགས་པ་དེ་ལ་མངའ་བས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཏེ། འདི་ལྟར་བཅོམ་ལྡན་འདས་རང་དབང་ཚོགས་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་འཆིང་བ་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་བཅད་པའི་ཕྱིར་རོ། །རབ་ཏུ་སྣང་བ་ཚོགས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མེས་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་མུན་པ་བསལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །གཟུགས་ཚོགས་པ་ནི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོའི་མཚན་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་དང་ལྡན་པའི་ཕྱིར་རོ། །གྲགས་པ་ཚོགས་པ་ནི་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དཔལ་ཚོགས་པ་ནི་འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཉེ་བར་འཚོ་བར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །བདག་ཉིད་ཆེན་པོའི་ཚོགས་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཕན་པ་མཛད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

因为摧坏四魔，所以称为「婆伽婆」[3]。又有道是：「自在炽盛与端严，名称吉祥及尊贵，如是六种义差别［，应知总名为薄伽］」[4]也就是因为具备六种善妙的性相，所以称为「婆伽婆」[5]，亦由于如此的佛世尊具足「自在」，已斩断烦恼的缠缚以及习气之故；具足「自在」，是因为以智火照破所知障的黑暗之故；具足「端严」（色相），是因为具备三十二种大士相；具足「自在」，是因为遍于一切众生之故；具足「吉祥」，是因为一切众生之所依附故；具足「尊贵」，则是因为能饶益一切众生之故［，而有此名］。

[77a.5]**བཞུགས་པ**་ནི་འདུལ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་ལམ་བཞི་པོ་དག་གིས་གནས་པ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའོ། །**ཏེ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གྱུར་ཟིན་པ་སྟེ། ག་ཡ་ན་བཞུགས་པར་གྱུར་ཟིན་ཏོ་ཞེས་པའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「与……俱」[6]叙明了：如实遵循毘奈耶，以四种威仪而安住。待述词[7]［在此］表示完成式，也即表达了「已安住于伽耶」。

[77a.5]འདིས་ནི་**ག་ཡ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་སྤྱིར་མཆོད་རྟེན་དུ་གྱུར་པ་བསྟན་ཏོ། །མདོ་འདི་ཡུལ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཉིད་དུ་བསྟན་པར་བརྗོད་

---

[3] 婆伽婆：原文写做 བཅོམ་ལྡན་འདས，梵文做 *bhagna-vat*，汉译经典常译做世尊。其他音译尚有薄伽梵、婆伽梵、婆誐嚩帝。该词的直译有「出」「有」「坏」三义，此处按照「坏」（摧坏、破除）的意义解。

[4] 语出世亲造、玄奘所译《佛地经论》卷一（CBETA, T26, no. 1530）。

[5] 此处根据婆伽婆（*bhaga-vat*）的「有」（拥有、具备）的意义解。

[6] 与……俱：原文写做 བཞུགས་པ，义为安住、身处。由于汉文「与……俱」为「与……共处」之义，已内含「具」字，因此「住」字对应到经文时，应对应于「与……俱」。

[7] 待述词：藏文称为 ལྷག་བཅས。文中的 ཏེ 字是其中的一种形式。此词的用途在于表达承接动作、引申理由或者引出下文。

པའི་ཕྱིར། **ག་ཡ་མགོའི་མཆོད་རྟེན་ན་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། **མགོའི་**སྒྲ་ནི་རྩེ་མོའི་སྒྲའི་རྣམ་གྲངས་སུ་གདོགས་པ་སྟེ། རང་བཞིན་གཞན་ནོ། །

「伽耶」这地方，整体而言是指塔。为了要传达本经地点的超胜，而说「伽耶山顶塔」。「山顶」算是「顶端」一词的同义词，而本质上则是另一回事。

[77a.6]གཙོ་བོ་ནི་རི་དེ་ལ་ག་ཡའི་མགོ་ཞེས་བྱའོ། །**གཙོ་བོ་**ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གནས་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་བཞུགས་པར་བརྗོད་པ་དེ་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་དུ་གྱུར་ཏེ། **མཆོད་རྟེན་**སྨོས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ། སངས་རྒྱས་དུ་མ་བཞུགས་བཞུགས་པས་གནས་ཁྱད་ཞུགས་པ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བསྟན་པ་ཡང་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་འདི་སངས་རྒྱས་དུ་མས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པར་ཐབས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་སློབ་དཔོན་གྱིས་དེ་ལ་གླེང་གཞི་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །གླེང་གཞིའི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་ཡང་གླེང་གཞི་ཞེས་བྱ་བར་བལྟ་བར་བྱའོ། །

主要是「在那座山上」，所以称为伽耶山顶，**「根本**[8]**［序分］」**是指：这是如来所在处，因为**「根本」**一词说的是如来所在，所以是塔（供养所依）——［阿阇梨世亲］所说的**「塔」**[9]，是**「无量诸佛所住处」**（多佛常住之处），因此被称为殊胜的场所。如此解说，也是因为此法门是许多佛陀所加持，依方便而做解说的。因此，阿阇梨（世亲）才说所谓**「［根本］序分」**等内容。序的一分也应当被视为说法因缘。

[77b][77b.1]**མི་སློབ་པ་དང་། སློབ་པས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**དགེ་སློང་གི་དགེ་འདུན་ཆེན་པོ་**ཞེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །འདིར་བསྙེན་པར་རྫོགས་པའི་དགེ་སློང་སྨོས་པའི་ཕྱིར་གཉིས་སྨོས་སོ། །**དགེ་སློང་སྟོང་དུ་ཚང་བ་**ཞེས་འབྱུང་བ་ནི་མི་སློབ་པ་རྣམས་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཉོན་མོངས་པ་བཅོམ་པས་དགེ་སློང་ཞེས་བྱ་བའི་ཕྱིར་རོ། །

［《论》中提到］**「学无学」**（无学与有学所摄）是为了下文有「大比丘众」的缘故。在此，［阿阇梨］所说的是受近圆的比丘，所以二种都说，因为下文所说「满足千人俱」指的都是无学位者，而且由于已经灭除烦恼，所以称为「比丘」[10]。

[8] 根本：藏文写做 རྩ་བ。藏译《论》中未提到，但汉译的《论》则有此词。
[9] 塔：藏文写做 མཆོད་བརྟེན。藏译《论》中未提到，但汉译的《论》则有此字。
[10] 《大宝积经》卷一一三〈二 比丘品〉：「尔时佛告迦叶：『所言比丘，比丘者，能破烦恼，故名比丘。』」（CBETA, T11, no. 310）

[285a.2]སྔོན་རལ་པ་ཅན་དུ་གྱུར་པ། བྱ་བ་བྱས་པ། བྱེད་པ་བྱས་པ། ཁུར་བོར་བ། བདག་གི་དོན་རྗེས་སུ་ཐོབ་པ། སྲིད་པ་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ། ཡོངས་སུ་ཟད་པ། ཡང་དག་པའི་ཤེས་པས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ། སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་དུ་སོན་པ། དགྲ་བཅོམ་པ་ཤ་སྟག་དང་།

其先悉是编发梵志，应作已作，所作已办，弃舍重担，逮得己利，尽诸有结，正智心得解脱，一切心得自在，已到彼岸，皆是阿罗汉；

[77b.2]**བྱ་བ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་དེ་དག་གི་བྱེ་བྲག་གོ། །དེ་ལ་ཚིག་དང་པོའི་བཤད་པ་ནི་**ལྷག་མཐོང་གི་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་བྱ་བ་རྫོགས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ལྷག་མཐོང་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་སུ་གཏོགས་པར་བལྟའོ། །

「应作已作」等是指彼等（上引经文[11]）的分支。其中，第一句的解释为**「胜观所作极为圆满故，所作毕竟」**[12]，并且应将「胜观」视为智慧的同义词。

[77b.3]**བྱེད་པ་བྱས་པ**་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་བྱ་བ་ཟིན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་བཤད་དོ། །ལྷག་མཐོང་གི་བྱ་བ་ནི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་སྤངས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**ཁུར་བོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གསུམ་གྱིས་སྟོན་ཏོ། །

「所作已办」则被解释为**「三昧所作已竟，此乃所作已办」**[13]。胜观［在此］的「所作」（作用）在于已断三种杂染。这点又由「弃舍重担〔，逮得己利，尽诸有结〕」等三句而做宣说。

[77b.4]**བོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གང་དག་གིས་ཕུང་པོ་ལྔའི་ཁུར་བོར་བ་སྟེ། མ་འོངས་པའི་དུས་ན་སྐྱེ་བ་མེད་པས་དེ་དག་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁུར་བླངས་པ་བོར་བ་སྟེ། ཁུར་དེ་ཡང་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དག་གོ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིས་ནི་ཚེའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「弃舍〔重担〕」，是指某些人放下了五蕴的担子，于未来时不再出生，这是针对他们而说的。［《论》中］解释为**「舍离所受重担，彼重担者，所谓五取**

[11] 此处系指汉译《论》中所说「**无学者，有八德**」，即：所作毕竟、毕竟过于应作已作、远离三昧障、舍离所受重担（五蕴）、证涅盘、过三界、依不颠倒受教修行、如实修行四如意足而能受信者所施物。

[12] 汉译《论》中仅做「**所作毕竟**」。

[13] 汉译《论》中做「**毕竟过于应作已作**」。

蕴」[14]。以此宣说「已经断除寿的杂染（生杂染）」。

[77b.5]**བདག་གི་དོན་རྗེས་སུ་ཐོབ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「逮得己利」是指已经断除烦恼的杂染，即［《论》中］所谓**「证涅盘」**[15]。

[77b.6]**སྲིད་པ་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཡོངས་སུ་ཟད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གང་དག་གིས་ལས་གང་དག་ཡིན་པ་དེ་དག་ཡོངས་སུ་ཟད་པར་ཞེས་བྱ་བར་ཚིག་རྣམ་པར་སྦྱོར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁམས་གསུམ་ནས་འབྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིས་ནི་ལས་ཀྱི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「尽诸有结」（完全灭尽三有系缚）是指：凡是相应的所造业，都已灭尽，所以这样遣词用句。其［在《论》中的］解说为：**「过三界」**[16]（出离三界）。以此宣说「已经断除业的杂染」。

[77b.7]**ཡང་དག་པའི་ཤེས་པས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་**ནི་རྣམ་པ་གང་གིས་ཤེས་རབ་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཟད་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པ་སྟེ། དེ་དག་གིས་དེ་བསྟན་ཏོ། **།ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་**ནི་ཡང་དག་པའི་གདམས་ངག་བསྒོམས་པ་སྟེ། དེས་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ལས་དང་། ཚེ་དག་ལས་གང་དག་གིས་སེམས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་གྲོལ་བ་དེ་དག་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་ནོར་བའི་གདམས་ངག་བསྒོམས་ཏེ་དེ་ལ་གནས་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། **།ཉོན་མོངས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིར་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ལས་དང་། ཚེ་ལ་བྱ་བར་འདོད་དེ། འདིས་ཉོན་མོངས་པར་བྱེད་པ་དང་། འདིར་ཉོན་མོངས་པར་བྱེད་པ་སྟེ་སྒྲུབ་པ་གཉིས་སོ། །

「正智心得解脱」是指：由于该种行相（基于上述情形），智慧成了灭尽三种杂染之因，那些［文字］所揭橥的便是此理。「正智」是指修习真确的教授，藉此使心完全从烦恼、业以及寿当中解脱，故有此说。也就是［《论》中所说的］**「依不颠倒受教修行，善远离诸烦恼」**[17]。在此（世亲的《论》），所谓的**「烦**

---

[14] 汉译《论》中做**「远离三昧障」**，而将**「彼重担者，所谓五取蕴」**（五取蕴一词，汉译做五阴）做为原经「逮得己利」之解释。

[15] 汉译《论》中做**「舍离所受重担」**，而将**「证涅盘」**做为原经「尽诸有结」之解释。

[16] 汉译《论》中做**「证涅盘」**，而将**「过三界」**（过三有一词，汉译做过三界）做为原经「正智心得解脱」之解释。

[17] 汉译《论》中做**「过三有」**，而将**「依不颠倒受教修行，善远离诸烦恼」**做为原经「一切心得自在已到彼岸」之解释。

恼」，要当成烦恼、业以及寿［三种杂染的合称］，因为以之（三种杂染）能令心烦作恼，并且于此能令心烦作恼，所以涉及二种面向。

[78a.2]**སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་སོན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བ་རབ་ཏུ་སྟོན་ཏེ། སེམས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གྱུར་པས་དབང་སྒྱུར་བ་ནི་སེམས་ལ་དབང་བ་དག་སྟེ། ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་སོ། །**སེམས་ཀྱི་དབང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དམ་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ**་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་མཆོག་སྟེ། དེ་ཐོབ་པ་དག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་ཤིན་ཏུ་བསྒོམས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་དག་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ཤིན་ཏུ་བསྒོམས་པས་དད་པས་བྱིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་འོས་སུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་དགྲ་བཅོམ་པ་རྣམས་སོ། །དེ་ནི་**དད་པས་བྱིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པའི་འོས་སུ་གྱུར་པས**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「一切心得自在已到彼岸」表示了三摩地的所作（作用）——由于心达到专一，所以能够自在掌控，能够对心得到自在（掌控）的，就是各种三摩地。「一切心得自在已到彼岸」那便已是最上的［三摩地］，也就是已经证得。对此的解说为：**「如实修行四如意足」**[18]。如意足是指各种三摩地。由于深入修习那些（三摩地），于是堪能受用信施，所以是指阿罗汉众（应供）。此理透过**「能受信者所施物故」**而做解说。

[78a.4]སློབ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཚད་ནི་མདོ་ལས་མི་འབྱུང་སྟེ། བཤད་པ་བྱེད་པས་བསླབ་པའི་སྒྲ་དོན་གྱི་སྒོ་ནས་**རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། བསླབ་པ་མ་རྫོགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་ནི་རྒྱུ་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པ་བསྟན་ཏོ། །ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པས་[19]ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པའོ། །

有学位者的标准并未见于经典之中。但若根据［该论的］解说，按照「有学」的词义而言，［世亲］说**「［又，学］有二种」**等，也就是说：由于学处未臻圆满，说明了「因尚未圆熟」；由于所求尚未如实达成，所以［说明了］「果尚未圆熟」。[20]

[18] 汉译《论》中做**「依不颠倒受教修行」**，而将**「如实修行四如意足」**做为原经「皆是阿罗汉」之解释。
[19] 原经的汉藏译本皆无此句。应系对前文「诸学道者」的讨论之延续。
[20] 汉译《论》中则从正面表述，称：**「一者、善毕竟持戒学道故，二者、如心所求毕竟满足故。」**

[285a.4]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ་དང་ཐབས་ཅིག་ཏུ་བཞུགས་ཏེ།

诸菩萨摩诃萨无量无边。

[78a.5]**བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་པས་གྲངས་མང་བའོ། །བྱང་ཆུབ་ཏུ་སྨོན་ལམ་བཏབ་པའི་ཕྱིར་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དག་གོ། །སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དག་གོ། །

「菩萨摩诃萨无量无边」[21]。是以这些来表达数量众多。[他们] 由于发愿志求菩提，所以称为菩提萨埵众；由于成办一切众生义利，所以称为摩诃萨。

[285a.4]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་གཅིག་པུ་དབེན་པར་གཤེགས་ཏེ། ནང་དུ་ཡང་དག་བཞག་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་བརྟགས་ཏེ།

尔时世尊独静无人，入于〔诸佛甚深〕三昧，观察法界而作是念：

[78a.6]**དེ་ནས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡོངས་སུ་བརྗོད་དོ། །དེ་ལ་**དེ་ནས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བར་མ་ཆད་པའོ། **།གཅིག་པུ་**ནི་སྐྱུ་དབེན་པའོ། **།དབེན་པར་གཤེགས་པ་**ནི་ཐུགས་དབེན་པའོ། **།ནང་དུ་ཡང་དག་གཞག་པ་**ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་སྙོམས་པར་ཞུགས་པའོ། །ཏིང་ངེ་འཛིན་དེ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པ་སྟེ། **ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་བརྟགས་**.[22] **ཏེ་**ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཉིད་**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་རྟོག་པ་**སྟེ། དེ་ཉིད་དམིགས་པ་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཏོ། །ཅིའི་ཕྱིར་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡོངས་སུ་བརྗོད་ཅེ་ན། བཤད་པ་བྱེད་པས་དེ་ལ་**ཏིང་ངེ་འཛིན་**ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིར་དགོས་པ་བསྟན་ཏོ། །

「尔时」等句，指的都是三摩地。其中，「尔时」表达「无间断」（与前文连续）的意思。「独」是指身体方面的寂静，「静」是内心的寂静，「入于诸佛甚深三昧」[23]则是指平等安住于三摩地，而该三摩地缘于真如，这点是藉由「观察法界」（于法界作分别）所传达的。离一切戏论之智慧释自证知的——这即是「观察法界」，也就是不可得三摩地（无所缘的三摩地）。若问：「为何要谈三摩

21 菩萨摩诃萨无量无边：原文写做 བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་མང་པོ，直译为极多菩萨摩诃萨。
22 《པེ》《སྣར》 བརྟགས。原经的《སྡེ》奘译以及诸家汉译也做此解，故据此而译。
23 入于诸佛甚深三昧：原文写做 ནང་དུ་ཡང་དག་གཞག་པ，直译为「向内正住」，义为入定，亦可译为「正住」。古译多有做「入禅定」者。

地呢？」答[24]：根据［该论的］解说，在此，「三昧」等所宣说的是［开演法门之］「必要」。

[78b][78b.1]**བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་སྟེ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཏེ། དེ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་ཉིད་དེ། **ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་**ནི་**རྟོག་གེའི་ཡུལ་མ་ཡིན་**ཞེས་དེ་སྐད་སྨོས་པའི་ཕྱིར་རོ། །**དོན་འདི་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བ་**དོན་གྱི་སྐབས་འདིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་བྱ་སྟེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་**ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་**རོ། །**འདིས་**ནི་ཞེས་བྱ་བས་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀུན་ཏུ་བརྗོད་པས་སོ། །**དོན་འདི་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའོ། །

所谓**「［入三昧］观察者……」**（所观察事 / 所观法）是指法界，**「彼」**[25]即自证知的三摩地本身，因为［《论》中］提到「法界」**「非是思量境界」**。「是义」[26]即空性，**「于此论义」**[27]（就现在论义的情况来说）是指真如，而真如就是「诸法无我之行相」，所以说**「非声闻辟支佛**（独觉）**境界故」**。**「此明……」**表示已经讲解了空性。**「是义」**就是空性。[28]

[78b.3]**དེ་དག་གི་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་དེ་དག་གིའོ། །སྟོང་པ་ཉིད་མ་མཐོང་བར་ཉོན་མོངས་པ་སྤོང་བ་མེད་དེ། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་སྟོང་པ་ཉིད་ནི་དེ་དག་གི་ཡུལ་ཡང་ཡིན་ཏེ། ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པས་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

「彼等之」[29]是指声闻、独觉等人所有。由于［他们］未见空性，未断烦恼，所以就补特伽罗而言，无我行相的空性虽也是他们的境界，但就法而言，无我行相的空性则不然。

[285a.4]བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ། བདག་གིས་ཡེ་ཤེས་ནི་ཡོངས་དུ་ཆུད།

24 原文并无「答」字。由于《论》中多处涉及问答，为裨读者理解，特参考古译表达的方式，径行加入「答」字，不另以括号表示添译，以免冗赘。下同。特此说明。

25 此处指的应是世亲《论》中的指称代词。但汉译本中并未将之译出。

26 是义：原文写做 དོན་འདི，义为此义、此理。藏文原经无此词，鸠摩罗什译《文殊师利问菩提经》（CBETA, T14, no. 464，以下称为罗什译本）中采意译，做「性相」。其余汉译本皆未译出。

27 汉译《论》中并无对应之词。

28 汉译《论》中并无对应之词。

29 彼等之：原文写做 དེ་དག་གི，义为「他们的」，系汉译《论》的引文，但在汉译本中省略了指称代词「彼等」，也省略了所有格「之」。

「我得阿耨多罗三藐三菩提，得一切智慧，

[78b.4]**བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ**ཅེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ་རྟོག་པ་པོ་རྣམ་པར་དག་པ་སྟོན་ཏོ། །དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་གནས་པ་ལ་འདི་མི་སྲིད་ཀྱི། དེ་ལས་བཞེངས་པ་ལ་འདི་རིགས་ཏེ་འོག་ཏུ་བསྒྲུབ་པར་བྱའོ། །གལ་ཏེ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ནི་རྟག་ཏུ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཡིན་ན་ཇི་ལྟར་མཉམ་པར་འཇོག་པ་དང་། ཇི་ལྟར་བཞེངས་ཤེ་ན། དེའང་འོག་ཏུ་བརྗོད་པར་བྱའོ། **།བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པར་བསྟན་པ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་ནི་ཐོབ**ཅེས་མདོ་ལས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། **།ཡེ་ཤེས་ཐུགས་སུ་ཆུད་པས**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བདག་གིས་ཡེ་ཤེས་ནི་**ཁོང་དུ་ཆུད**ཅེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་གྱུར་པའི་ཡེ་ཤེས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པར་རིག་པར་བྱའོ། །དེའི་ཕྱིར་དམིགས་པར་བྱ་བ་དང་དམིགས་པར་བྱེད་པའི་དངོས་པོ་མཚུངས་མཉམ་པས་ཐུབ་པའི་བྱང་ཆུབ་བརྙེས་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་ཏེ། **དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཐུགས་སུ་ཆུད་པས་བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་ཏོ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

从「我得〔阿耨多罗三藐三〕菩提……」开始，宣说了**「能观清净者」**[30]（清净／正确的观察者）。若安住于缘真如的三摩地，就不可能这样（不可能做观察），因此，[当时] 应是已从定中起，这样才合理，下文将会证明 [这点]。问：「假使世尊总是具足无二智，又该如何平等安住、该如何出定呢？」答：这也会在下文提到，因为 [《论》中] 所谓**「已得菩提」**，就是经中所出「我得〔阿耨多罗三藐三〕菩提」之故，因为「得一切智慧」就是「我已经通达（「得」）智慧」的意思。离一切戏论的智慧本身就是「菩提」，因此，应当了知：通达如此之智慧，就是「得菩提」。正因如此，「所缘」以及「能缘事」乃是平等的，于是牟尼得到菩提是与众不同的。[这就是为何] 其（世亲《论》）中解释道**「彼得一切智慧者，有 [十七种]」**（由于通达智慧，而有差别）。

[30] 汉译《论》中写做「**能观清净者**」，字面意义是「观察清净法（真如）者」，但从《疏》中可知，此处显然并非此义。此处，所观之法为后得境界。藏译则做 རྟོག་པ་པོ་རྣམ་པར་དག་པ，义为「清净／正确的观察者」，更贴近于文义。

[285a.5]བདག་གིས་བྱ་བ་ནི་བྱས། བདག་གིས་ཁུར་ནི་བོར། བདག་གིས་འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ་ལས་ནི་རྒལ། བདག་གིས་མ་རིག་པ་ནི་བསལ། བདག་གིས་རིག་པ་ནི་སྐྱེབ།

「所作已办，除诸重担，度诸有险道，灭无明，得真明，

[78b.7]བདག་གི་དོན་དང་གཞན་གྱི་དོན་ཐབས་དང་བཅས་པ་བསྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་**བྱ་བ་ནི་བྱས་པ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དམ་བཅས་པ་ཉམས་སུ་ལེན་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །**བྱ་བ་ནི་བྱས**ཞེས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་དེའི་བསྟན་པའོ། །

自利、他利以及方便皆得已成就，故说「所作已办」。个中解释则为：**「本愿满足」**（实践承诺）等。以「所作已办」一句即已传达此义。

[79a][79a.1]མདོའི་ཚིག་ལྷག་མ་རྣམས་ནི་དེའི་བཤད་པའོ། །

其余经文，则可参见其（世亲）〔于《论》中〕所说。

[79a][79a.1]སྤངས་པ་དང་ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པས་བསྡུས་པ་ནི་བདག་གི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་སྟེ། དེ་ལ་སྤངས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ནི་**བདག་གིས་ཁུར་ནི་བོར**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གསུམ་གྱིས་བསྟོད་དེ་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་གནས་དང་བཅས་པ་སྤངས་པ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཁམས་གསུམ་དུ་སྐྱེ་བས་བསྡུས་པའི་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་བདག་ཉིད་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད་ཕུང་པོ་དག་ནི་**ཁུར་བླངས་པ**་སྟེ། དེ་དག་སྤངས་པའི་ཕྱིར་**ཁུར་བོར་བ**འོ། །འདིས་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་གནས་སྐྱེ་བ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཁུར་བླངས་པ་བོར**ཞེས་པའོ། །**ཁུར་གྱི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**ཁུར་དེ་ཡང་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བཤད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以「所断圆满及智慧圆满」所摄，此即自利圆满。其中，所断圆满，以「除诸重担〔，度诸有险道，灭无明〕」等三句呈现，因为宣说了已经断除烦恼障、所知障及［彼等之］所依处。以「生于三界」所摄的异熟本质，并非真确，其性相乃是虚妄分别的，是诸蕴，此即［《论》中所说］**「所取重担」**。由于已经断除此等（诸蕴），所以「除诸重担」。因此，［此处］宣说已经断除烦恼障、所知障之依处——生。其［《论》中的］解说为：**「舍离所取重担」**。**「重担之义同**

前」[31]，因为解说中提到了**「彼重担者，所谓五取蕴」**[32]。

[79a.4]**བདག་གིས་ན་འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ་ལས་ནི་བརྒལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པར་བསྟན་ཏོ། །འདིས་འཁོར་བར་བྱེད་པས་འཁོར་བ་སྟེ། འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་ཉོན་མོངས་པའི་ཚོགས་སོ། །དེ་ཉིད་**འབྲོག་དགོན་པ་**སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「度诸有险道[33]」表达已断烦恼障。因此，[所要越度的] 是能令流转者——称之为「轮回」，也即贪欲等众烦恼，这便是「险道」。其解说为：**「善断一切诸烦恼障」**。

[79a.5]**བདག་གིས་མ་རིག་པ་**ནི་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་མི་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་**བསལ་བ་**ནི་སྤངས་པའོ། །འདིས་ནི་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པ་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་ཤིན་ཏུ་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「无明」，指的就是对于「非染法」的无知，「灭」之即是已 [将之] 断除。以此宣说已断所知障。其解说为：**「善断一切智障」**（究竟断除一切所知障）。

[79a.5]**བདག་གིས་རིག་པ་ནི་བསྒྲུབས་**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་ཡེ་ཤེས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་ཏེ། ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ལ་དམིགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་རིག་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

以「得真明」宣说了智慧圆满，也就是缘一切所知之智慧、明知。其解说为：**「证如实妙法」**（已如实现证一切法）。

[285a.5]བདག་གིས་ཟུག་རྔུ་ནི་ཕྱུང་། བདག་གི་སྲེད་པ་ནི་ཟད། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་གྲུ་ནི་སྦྲར། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་དུང་ནི་བུས། བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ནི་བསྒྲེང་།

「拔诸箭，断渴爱，成法船，击法鼓，吹法蠡、建法幢，

[31] 汉译《论》中并无对应之语句。
[32] 汉译《论》中做**「又重担者，所谓五阴」**。
[33] 诸有险道：原文写做 འཁོར་བའི་འབྲོག་དགོན་པ，义为轮回之旷野。罗什译本做「三有险道」。毘尼多流支所译《佛说象头精舍经》（CBETA, T14, no. 466，以下简称隋译本）做「生死流」，菩提流志所译《大乘伽耶山顶经》：（CBETA, T14, no. 467，以下简称唐译本）做「生死旷野」。

[79a.6]**བདག་གིས་ཟུག་རྡུ་ནི་ཕྱུང་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**ལྟ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཟུག་རྡུ་བཏོན་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「拔诸箭」的解说为：**「离一切邪箭」**（拔除一切见之苦楚［毒箭］）。

[79a.6]**བདག་གིས་སྲིད་**[34]**པ་ནི་ཟད་**ཅེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི། **སྨོན་ལམ་དང་བྲལ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སྲིད་པའི་དོན་དུ་ཆོལ་བའི་སྨོན་ལམ་མོ། །ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པ་ཉིད་ལྟ་བ་དང་སྲིད་པ་སྤངས་པར་གྲུབ་མོད་ཀྱི་སོ་སོར་སྨོས་[35]པ་ནི་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་ཀུན་ཏུ་འབྱུང་བས་ལྟ་བ་དང་སྲིད་པ་གཉིས་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་བདག་གི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་ཏོ། །

「断渴爱」之解说为：**「离诸颠」**（远离愿求），［愿求］也就是为希求爱着而心生愿求。［断渴爱］是因为断烦恼障本身，断除见与爱之事虽已成就，然而各别的愿求仍会不断出现，所以［在此］是以「见」及「爱」二者为主。如此宣说了自利圆满。

[79b][79b.1]**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་གྲུ་ནི་སྒྲུར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པ་ལ་དམིགས་པ་ཟག་པ་མེད་པའི་ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཀྱི་གྲུའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཤེས་རབ་ཡང་དག་པར་བསྒྲུབས་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「成法船」是缘「诸法无我」。无漏智慧即是法船。其解说为：**「成就出世间慧」**。

[79b.2]**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་རྣམས་ཀྱིས་ནི་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཐབས་དང་བཅས་པ་བསྟན་ཏོ། །དེ་ལ་ཐབས་ནི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བའོ། །དེ་ཡང་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྔ་ནི་བརྡུངས་**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ངེས་པར་ལེགས་པ་དང་། མངོན་པར་མཐོ་བའི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་བཤད་པས་གསུང་རབ་ཀྱི་ཆོས་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་སོ། །

「击法鼓」等句，宣说了他利圆满以及方便。其中，方便是指妙转法轮，以「击法鼓」做为表达。其解说［即］为：**「转妙法轮」**，也就是究竟解说决定胜与增上生之因。因此，教言之法分为二类。

[34] 根据《པེ》《སྣར》，应做 སྲེད

[35] 应做 སྨོན，现据此而译。然而诸家刻版皆无出入。待考。

[79b.3]དེ་ལ་ངེས་པར་ལེགས་པའི་རྒྱུ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་བཤད་པའོ། །དེ་ཡང་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་དུང་ནི་བུས**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བདག་མེད་པའི་སྒྲ་བསྒྲགས་པ**ཞེས་བྱའོ། །

其中，关于决定胜之因，所解说的是空性。这又以「吹法蠡（螺）」而宣说，其解说为：**「出无我妙声」**。

[79b.4]སྟོང་པ་ཉིད་དུ་ལྟ་བ་ནི་དངོས་པོ་སྟོབས་ཀྱིས་བྱུང་བའི་ཚད་མས་གྲོགས་སུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་པས་ཀྱི་རྒོལ་བ་ཐམས་ཅད་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ་ཡིན་པས་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ནི་བསྒྲེང**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། མུ་སྟེགས་ཐམས་ཅད་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བས་**རྒྱལ་མཚན**ཉིད་དེ། བདག་མེད་པའི་སྒྲ་གསང་བསྟོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཕྱིར་རྒོལ་བ་ཤིན་ཏུ་ཚར་བཅད་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「观为空性」指的是藉由「事势［本身］所生之量」做为助缘，而胜伏一切外道敌论，所以［经中］说：「建法幢」。由于大胜外道，故说「幢」，因其能出高声赞颂无我之声。其解说为：**「善能降伏一切外道」**。

[285a.6]བདག་གིས་འཁོར་བའི་ལུགས་ནི་བཟློག །བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་བསྟད། བདག་གིས་ལམ་ངན་པ་ནི་བཅད། བདག་གིས་ལམ་ནི་ཡང་དག་པར་བསྟན། བདག་གིས་ཞིང་ངན་པ་དག་ནི་རྣམ་པར་བཟློག །བདག་གིས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དག་ནི་ཡང་དག་པར་བསྟན་ན།

「转生死种，示涅盘性，闭塞邪道，开于正路，离诸罪田，示于福田。

[79b.5]**བདག་གི་འཁོར་བའི་ལུགས་ནི་བཟློག**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་གདུལ་བ་ཐ་དད་པ་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཐ་དད་པར་བསྟན་ཏོ། །གདུལ་བ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། དོན་གྲུབ་པ་དང་། དེ་ལས་**བཟློག་པ**འོ། །དོན་གྲུབ་པ་ནི་**ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཐམས་ཅད་སྤངས་པ**སྟེ། དེའི་ཆེད་དུ་**བདག་གི་འཁོར་བའི**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། འཁོར་བར་འདྲེན་པ་དང་། ཐར་པར་བྱེད་པས་**འཁོར་བའི་ལུགས**སོ། །

以「转生死种（逆转轮回之规律）」等，宣说「所调伏者各异，他利圆满也各异」。所调伏者分为二类：成就义利、与之相反（「转」）。成就义利即是［《论》中所说］**「善断一切诸结［因缘］」**[36]。故［经中］说「〔转〕生死〔种〕」等。也就是引领出于轮回、令其解脱，故称「生死种」。

[36] 藏译《释》拼做 རྐྱེན་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མི་འབྱུང་བ།

[79b.6]ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ནི་འབྲེལ་པ་སྟེ། དེ་བདག་གིས་**བཟློག**་གོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྐྱེན་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མི་འབྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་ཉིད་སྐྱེ་བའི་རྐྱེན་དག་སྟེ། དེ་དག་མི་འབྱུང་ངོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「诸结［因缘］」是指联系，也即表达出「转」（逆转）的意思。其解说为：**「一切诸结［因缘］不生」**[37]。「结」本身即是出生的众缘，［所以此处］表达的是「那些（诸结）不出生」的意思。

[79b.7]དོན་མ་གྲུབ་པ་ནི་ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ་མ་ལུས་པར་མ་སྤངས་པའོ། །དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་ལུང་གི་སྟོབས་ཅན་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་སྟོབས་ཅན་དེ་ཁོ་ན་མཐོང་བའོ། །

不成就义利，就是未能无余断除诸结。这也分为二类：具足教言力之凡夫、具足通达力且能见于真实者。

[80a][80a.1]དང་པོའི་ཆེད་དུ་**བདག་གིས་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་བསྟན**་ཅེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། ངའི་ཆོས་ཀྱི་ལུགས་ནི་མང་དུ་ཐོས་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཤད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་ནི་ཚུལ་ལོ། །ཟག་པ་དང་བཅས་པ་དང་། ཟག་པ་མེད་པའི་ཆོས་རྣམས་ནི་དྲུག་དང་ཇི་ལྟར་མཐུན་པར་གཞག་སྟེ། ཚུལ་དྲུག་ནི། དེ་ཁོ་ན་དོན་གྱི་ཚུལ་དང་། ཐོབ་པའི་ཚུལ་དང་། བསྟན་པའི་ཚུལ་དང་། མཐའ་གཉིས་སྤངས་པའི་ཚུལ་དང་། བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཚུལ་དང་། དགོངས་པའི་ཚུལ་ལོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་རྟེན་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་ཆོས་ཡང་དག་པར་བཤད་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

为了第一种人，［经中］说：「示涅盘性」（解说［涅盘］法之轨则），也表达了「我的法，其轨则乃是由多闻者解说」的意思。「诸［涅盘］法之轨则」即是理。有漏、无漏诸法当配合六理而对应——六理为：真如实义理、所得理、所宣说理、断二边理、不可思议理、意趣理。其解说为：**「说世间出世间妙法」**。

[80a.3]ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་སྟོབས་ཅན་གྱི་ཆེད་དུ་**བདག་གིས་ལམ་ངན་པ་ནི་བཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་གཉིས་གསུངས་ཏེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་དག་ནི་ལམ་ངན་པ་དག་གོ། །འདུལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་དག་ནི་ངས་བཅད་དེ། སེམས་ཅན་ལ་བསྟན་པས་སོ་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །དེ་བས་ན་**བདག་གིས་ལམ་ནི་ཀུན་ཏུ་བསྟན**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །ཚིག་འདི་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་ལོག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་སྤངས་པ**་དང་། འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །དེ་དག་ནི་སྐྱེ་བོ་ངེས་པར་ལེགས་པའི་སྣོད་ཀྱི་ཆེད་

[37] 汉译《论》中做**「善断一切诸结因缘」**。

དུ་གཞན་གྱི་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་བསྟན་པའོ། །

为了具足通达力者，［经中］乃说「闭塞邪道、〔开于正路〕」等二句，亦即［佛已］鉴知：**「耽着颠倒」**（对于颠倒产生增上耽着）的人们，即是邪（劣）道者，而我已藉由诸毘奈耶（调伏法）而断绝那些邪（劣）道，这是因为已为众生宣说［正道］。因此，［经中］说道：「开于正路」。这二句的解说依序分别为**「远离耽着颠倒」**[38]以及**「转八圣道」**（符合八圣道）。这些（词句）宣说为了做为决定胜容器者而他利圆满。

[80a.5]མངོན་པར་མཐོ་བའི་སྣོད་ཀྱི་ཆེད་དུ**བདག་གིས་ཞིང་ངན་པ་དག་ནི་རྣམ་པར་བཟློག**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། ཞིང་དང་ཞིང་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་གྱུར་ན་ཞིང་མ་ཡིན་པ་འདོར་ཏེ། ཞིང་ལ་མངོན་པར་མཐོ་བའི་ས་བོན་འདེབས་པས་མངོན་པར་མཐོ་བའི་འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་འཐོབ་བོ། །ཚིག་འདི་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི**མུ་སྟེགས་ཅན་ཞིང་ངན་པ་རྣམ་པར་བཟློག་པ**་དང་། **བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དཀོན་མཆོག་གསུམ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པ**ས་ན་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

为了做为增上生容器者，［经中］说：「离诸罪田」等。若已充分了知「田」与「非田」的差别，则应舍弃非田，并在田中栽种增上生的种子，而收获增上生的殊胜果。这二句的解说依次为**「善能远离外道福田」**以及**「示现三宝福田」**。

[285a.7]འདི་ལྟར་བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་། གང་གིས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་།
སུས་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་བའི་ཆོས་དེ་ལ་ངེས་པར་བརྟག་པར་བྱ་སྙེ།
「我今当观彼法，谁得阿耨多罗三藐三菩提？
以何等智得阿耨多罗三藐三菩提？
何者是所证阿耨多罗三藐三菩提法？

[80a.7]**ཆོས་དེ་ལ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལའོ། །**ཇི་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣམ་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པའོ། །**སུས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པ་པོའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི**དེ་ལ་བརྟག་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་ནི་གང་གིས་གང་ཞིག་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

38 汉译《论》中做**「善能远离颠倒取相」**。

「彼法」是指菩提，「以何等智」指的是行相。「以何……」指作为，「谁」而则指作者。其解说为：**「是中，所观察者，以何等人能证、何者是所证［菩提］，以何等智能证」**[39]。

[80b][80b.1]དེ་ལ་**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བས་ནི་བྱེད་པ་དང་བྱེད་པ་པོ་སྟོན་ཏོ། །**གང་ཞིག**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བའོ། །**ཇི་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྣམ་པ་སྟེ། **སུས**་བྱང་ཆུབ་ལ་བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་ལ་སོགས་པ་ཀུན་བརྟགས་ནས་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་སྟོན་ཏོ། །འདི་ནི་དེའི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་ཏེ། **དེ་དག་ནི་ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་ཡིན་པས་དུས་གསུམ་དུ་ཡང་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ**་ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

其中，**「以何……」**表达了作为以及作者，**「何者」**是所通达［事］（所证），**「菩提」**是所证，**「以何等智」**则是行相；而**「以何等人」**（谁）则是［表达］证菩提者，这是虚妄假立「作为」等而宣说证菩提［之理趣］。其本性为虚妄假立，并且表达出应当了知：**「彼三法，于三世中虚妄分别无有实体」**（由于那些是虚妄分别的，所以于三时之中也无自性）。

[285b][285b.1]ཅི་ལུས་ཀྱིས་ཁོང་དུ་ཆུད་དམ། འོན་ཏེ་སེམས་ཀྱིས་ཁོང་དུ་ཆུད།
「为以身得？为以心得？

[80b.2]ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན། **ལུས་དང་སེམས་ཀྱིས**་ནི་**ཁོང་དུ་ཆུད་པར**་མི་རིགས་སོ་ཞེས་མདོ་ལས་གསུངས་པས། **བདག་ལ**་སོགས་པས་ཀྱང་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་བས་ན་**ལུས་དང་སེམས་ཀྱིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། **བདག་ལ**་སོགས་པ་མུ་སྟེགས་ཅན་གྱིས་ཀུན་བརྟགས་པ་རྣམས་ཤིན་ཏུ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་མ་བཞག་གོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

若问：「这是为何呢？」答：［经中］提到「以身得」以及「以心得」之不合理性，因此，「以『我』」等［因而得］也并不是［合理的］——也就是说，经中所言「以身」及「以心」等，以及［主张］「以我」等［而得］的外道思想者所作的虚妄分别，都是毕竟不可得（无缘）的，所以不列入讨论。

[39] 汉译《论》中做：**「以何等人能证菩提？以何等智能证菩提？何者是所证菩提？」**

[285b][285b.1]གལ་ཏེ་ལུས་ཀྱིས་ཐོབ་དུ་རུང་དུ་ནི་ལུས་ནི་བེམས་པོ། གཡོ་བ་མེད་པ་དང་།

「若以身得，身则无知无觉，

[80b.3]**ལུས**་ནི་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་བདག་ཉིད་དུ་མེད་དུ་ཟིན་ཀྱང་དེ་ལྟར་གྱུར་པ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྣང་བའི་དབང་གིས་རྣམ་པར་གཞག་གོ། །**བེམས་པོ་གཡོ་བ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དོན་གཅིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་སྤྱོད་པ་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཡུལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

虽然已经确定「身」并没有极微尘的本体（身非由极微尘所组成）可言，但即便如此，由于「识」会显现，所以加以安立（本性非微尘的身）。「无知无觉」[40]的道理也与此相同。其解说为：**「无作者」**（无行），也就是并没有「通达对境性相」之行。

[285b][285b.1]རྩྭ་དང་། ཤིང་དང་། རྩིག་པ་དང་། བོང་བ་དང་། མིག་ཡོར་ལྟ་བུ་སྟེ། སེམས་མེད་པ། འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་ལས་གྱུར་པ། ཕ་མའི་མི་གཙང་བ་ལས་བྱུང་བ་དང་། མི་རྟག་པ་དང་། རྟག་ཏུ་བསྐུ་བ་དང་། བཀྲུ་བ་དང་། མཉེ་དགོས་པ་དང་། འཇིག་པ་དང་། རྣམ་པར་འཐོར་བ་དང་། རྣམ་པར་འཇིག་པའི་ཆོས་ཅན་ནོ། །

「如草、如木、如块、如影，无所识知，四大所造从父母生，其性无常；假以衣服、饮食、卧具、澡浴而得存立，此法必归败坏磨灭。

[80b.4]**རྩྭ་དང**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་**ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་ལས་བྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དཔེར་ན་རྩྭ་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་རོལ་ན་མེད་ཀྱང་རྣམ་པར་ཤེས་པས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་ཙམ་གྱིས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལྟར་ལུས་ཀྱང་དེ་བཞིན་ནོ། །**སེམས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**འདུ་ཤེས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདི་ཡང་**གཡོ་བ་མེད་པ**་སྒྲུབ་པའོ། །

「如草」等的解说为**「虚妄取相成就」**（从虚妄分别所生）等。也就是说：如同［安立］身一般，虽然外在并无草等［物质］，但以识作分别，就足以安立［外境］。「无所识知」（无心）的解说为**「远离诸想」**（无想），这也证成了「无觉」。

[40] 无知无觉：无知，原文写做 བེམས་པོ，梵文写做 *nirīhaḥ*，即「无心之法」，罗什、元魏、隋译本皆做「无知」，唐译则做「无觉」。无觉，原文写做 གཡོ་བ་མེད་པ，梵文写做 *nirīhaka*，义为无动摇、无行动、不起作用，直译可做「不动」，罗什译本做「无作」，隋译本未译出，唐译则做「无思」。

[80b.6]**རྒྱུ་རྣམས་ཚོགས་པ་ལས་བྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་དེ་ནི་འདིར་**འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་ལས་གྱུར་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་སྟེ། དེའི་རྣམ་པར་འཁྲུལ་པའི་དབང་གིས་འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་བཞི་པོ་དག་ལས་བྱུང་བའི་ལུས་ཞེས་རྣམ་པར་གཞག་པར་ཟད་ལ། **འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་**ལ་སོགས་པ་འཁྲུལ་པ་ཡང་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་མེད་ན་ལུས་ལྟ་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་བྱེད་པ་པོར་ག་ལ་འགྱུར་ཞེས་དགོངས་པའོ། །**ཕ་མའི་མི་གཙང་བ་ལས་བྱུང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**མི་གཙང་བ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འདིར་ཡང་གོང་དུ་བཤད་མ་ཐག་པ་ཉིད་དགོངས་པའོ། །

在此，**「以诸因缘和合故生」**是［经中］「四大所造」的解说。个中道理为：必然是因为迷乱，才会将四大所生的身加以安立的；其中，关于「四大」等的迷乱，到了远离一切分别的菩提分位，也是不存在的，对于已经通达（证得）菩提之人来说，哪会有身见[41]呢？「从父母生」的解说是**「［体本］不净」**，在此，意指前文已提及的道理。

[81a][81a.1]**མི་རྟག་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་པ་ནི་**ཐེར་ཟུག་མ་ཡིན་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དགོངས་པ་ནི་འདི་ཡིན་ཏེ། གཉིས་ལས་རྣམ་པར་དབེན་པའི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པ་སྟེ། དེ་ཡང་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འཛིན་ཏེ། དེ་དེའི་བདག་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་སྐད་ཅིག་པ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་དེ་རྟག་ཏུ་འདྲ་བའི་ཕྱིར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་དུ་རྣམ་པར་གཞག་སྟེ། ལས་དང་ཉོན་མོངས་པས་མངོན་པར་འདུས་བྱས་པའི་ལུས་ནི་དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ནོ། །

「无常」的解说为**「［念］不住」**。其意趣是［要指出］无二的真如，它本身并无变异，因为［它］是以无变异的智慧所执取的，这就是其本性。如来的智，其性本来即是非刹那性[42]的，就像是恒常一样，因此安立为无所变异。至于业与烦恼和合所成的身则非如此［，而是变异无常的］。

[81a.2]**རྟག་ཏུ་བསྐུ་བ་དང་། བཀྲུ་བ་དང་། མཉེ་དགོས་པ་དང་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**རང་བཞིན་གྱིས་བསྙིམས་ཏེ་ཡོངས་སུ་བསྐྱང་དགོས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །**འཇིག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་**འཇིག་པའི་ངང་ཚུལ་ཅན་གྱིས་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། **མི་རྟག་པ་**ཉིད་ནི་སྐད་ཅིག་པ་དང་སྦྱར་ཏེ་

[41] 身见：原文写做 ལུས་ལྟ，直译为身见。此处是指以身为实在的见地，与一般所说「执着身为我」的身见（*satkāyadṛṣṭiḥ* / བདག་ལྟ，萨迦耶见）略有不同，但也不完全相异。尚请方家鉴察。

[42] 非刹那性：原文写做 སྐད་ཅིག་པ་ཡིན，直译应做「是刹那性」，但于理不合，疑为 སྐད་ཅིག་པ་མིན 之讹，故依前者而译。特此说明。然而，诸家刻版皆如此拼写。待考。

བསྟན་ཏོ། །**འཇིག་པའི་དང་རྫུལ་ཅན་**ནི་རྒྱུ་དང་སྦྱར་ཏེ་བསྟན་ཏོ། །

「假以衣服、饮食、卧具、澡浴而得存立」的解说为:**「如危朽物，不可常保」**(不免费力，须待养护)。「〔此法必归〕败坏〔磨灭〕」等的解释为**「体是不实」**(必归败坏)。[总而言之,] 就是结合刹那性而宣说「无常」，结合其因而宣说「必归败坏」。

[285b.3]སེམས་ནི་སྒྱུ་མ་དང་མཚུངས་པ། རྐྱེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ། གནས་མེད་པ། མཚན་ཉིད་མེད་པ། དངོས་པོ་མེད་པ། བླ་གབ་མེད་པའོ། ། 「若以心得，心则如幻从众缘生，无处、无相、无物、无所有。

[81a.4]ལོག་པར་སྣང་བས་གཉིས་སུ་མེད་པ་ལ་གཉིས་སུ་སྣང་བའི་ཕྱིར་རྣམ་པ་དེའི་བྱིས་པ་རྣམས་རྨོངས་པར་བྱེད་དེ། **སེམས་ནི་སྒྱུ་མ་དང་མཚུངས་པ**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པའོ། །བསོད་ནམས་དང་བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་ལས་ཀྱིས་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

由于 [心中] 颠倒的显现，因而在无二之上，显现为二元，那种行相（情态）的凡夫们便因而蒙昧[43]，这就是「心则如幻」的解说，因为 [这些行相] 是由福德业与非福业所造成的。

[81a.4]**རྐྱེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་**སྟེ། དེ་ནི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་རྐྱེན་ལས་བྱུང་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「从众缘生」是以**「依善不善诸因缘生」**而做解说的。

[81a.5]གཅིག་ལ་དམིགས་པའི་གཞི་ནི་**གནས་**ཏེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**གནས་མེད་པ**འོ། །དེ་ནི་**མི་གནས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གིས་བདག་ཉིད་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་ནས་ཚིག་གསུམ་གསུངས་སོ། །

缘于一者的所依，便是「处」。由于无此者，所以是「无处」。这是以**「无定住处」**（无所住）而做解说的。关于这点，[经中] 是由依他起，从主体之心的立场而说三句（如幻、从众缘生、无处）的。

---

[43] 汉译《论》中做**「见颠倒法虚妄诳惑愚痴凡夫」**。藏译《论》写做 ལོག་པར་སྣང་བས་བྱིས་པའི་སྐྱེ་བོ་རྨོངས་པར་བྱེད་པ（颠倒的显现能蒙蔽凡愚）。

[81a.6]བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་ནི་དེ་ལྟ་བུར་གྱུར་པའི་སེམས་མེད་ན་གང་གིས་དེ་དེའི་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བར་འགྱུར་རོ། །བརྟགས་པའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །མཚན་ཉིད་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**་སྟེ། མེད་པར་དགག་པ་ཙམ་མོ། །དེའི་བརྟག་པ་ནི་**ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད་མི་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

［证得］菩提时，并没有像这样的心，那正是所通达（证得）。就观察而言，［经中］说为「*无相*」。没有性相，所以说「*无相*」。这是无遮，其所观察［的对象］则是的**「虚妄分别取相，实不可得」**。

[81a.7]ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་ཕྱིར་ཡུལ་མ་ཡིན་ཞེ་ན། **དངོས་པོ་མེད་པ**། **སྣང་བ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། འདི་ལ་ཀུན་བརྟགས་པའི་དངོས་པོ་མེད་པས་**དངོས་པོ་མེད་པ**འོ། །ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་ཡང་དེ་ཡིན་ཏེ། འདིར་**སྣང་བ་མེད་པ**་དང་མཚུངས་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ནི་འདི་སྐད་དུ་གཟུང་བ་དང་། འཛིན་པ་གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ནི་ནམ་མཁའ་དང་མཚུངས་པ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ཀྱང་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་ཡིན་ནོ། །དེ་བས་ན་ཐ་དད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་མེད་དོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པ་ཞེས་བྱ་བ་དང་། རིང་དུ་སོང་བས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

若说：「由于圆成实，所以不是境。」答：［经中］说：「*无物*」、「*无所有*」; 由于其中并没有虚妄分别的有为法，所以「*无物*」。这也是圆成实，因为在此其等同于「*无所有*」（没有遮蔽）之故。于是，没有能所二取的智慧犹如虚空，而菩提也即智慧本身。因此宣说了：［能所］不相异故，无有通达及所通达法。其（无物、无所有的）解说为：**「自性空」**、**「远行」**。

[81b.2]རང་བཞིན་གྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་ལ་སྒྲོ་བཏགས་པའི་ངོ་བོ་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། །འདིས་ནི་**དངོས་པོ་མེད་པ**འི་དོན་བསྟན་ཏོ། །

对于自性本质为圆成实者所施加的增益，其本性即是空，以此宣说了「*无物*」的意义。

[81b.2]**རིང་དུ་སོང་བས**་ཞེས་བྱ་བས་ནི་སེམས་ནམ་མཁའི་ངོ་བོ་ཉིད་བསྟན་ཏེ། དཔེར་ན་ནམ་མཁའ་ཆོད་པ་མེད་པར་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ལྟར་སེམས་ཀྱང་དེ་བཞིན་ཏེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་**སྣང་བ་མེད་པ**འི་དོན་བསྟན་ཏོ། །

所谓藉由**「远行」**，宣说了心如虚空的本性——譬如虚空，无有阻隔，能

至一切，心也是如此，因为其本性为真如之故。以此宣说了「无所有」的意义。

[285b.3]བྱང་ཆུབ་ནི་ མིང་ཙམ་ཐ་སྙད་ཙམ་སྟེ།
「菩提者，但有名字世俗故说，

[81b.3]**བྱང་ཆུབ་**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ལ། བྱང་ཆུབ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་དང་། སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བའོ། །དེ་ལ་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་ནི་**ཐ་སྙད་ཙམ་**མ་གཏོགས་པར་ཅི་ཡང་མེད་ན་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བར་ཇི་ལྟར་འགྱུར། སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་སྟེ། དེ་ལ་ཡང་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་དང་། ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཡོད་པར་ག་ལ་འགྱུར།

「菩提〔者，但有名字……〕」等，其中，菩提分二类：自证知［的菩提］、以文字语言所诠说［的菩提］。在这当中，「以文字语言所诠说／表达［的菩提］」除了「但有世俗」（仅有世俗名言）之外，什么都不存在。准此，哪能通达（证得）它呢？「自证知［的菩提］」就是智慧的本体——同样地，哪能通达它、哪有通达它的这回事呢？

[81b.5]**མིང་ཙམ་ཐ་སྙད་ཙམ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་རྣམ་པ་གཉིས་པོ་དེ་སྟོན་ཏེ། **མིང་**འདི་གཟུགས་མེད་པའི་ཕུང་པོ་རྣམས་སོ་ཞེས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་མིང་གི་སྒྲར་བསྟན་ཏོ། །གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཙམ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སྟེ། དེ་ལས་གུད་ན་མེད་དོ། །འདིས་ནི་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་བསྟན་ཏོ། །**ཐ་སྙད་ཙམ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དེ་ལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་དོན་ནི་མིང་དང་ཐ་སྙད་ཙམ་དུ་ཟད་པས་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「但有名字世俗」（仅有名称与世俗名言）就宣说了这二类菩提。由于这「名字」，是无色的诸蕴 [44]，所以无二智本身也表达了「名字」一词（声）。纯粹的无二智（不包括无二智的名称）就是菩提。乖离于此（失去无二智）便没有［菩提可言］。以此便宣说了自证知。「但有世俗」指的是以文字语言（声）

[44] 无色的诸蕴：原文写做གཟུགས་མེད་པའི་ཕུང་པོ，藏译《瑜伽师地论．菩萨地》也有称之为ཕུང་པོ་གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ་རྣམས 者（YBh, CT73, no. 3267, p. 855,11 / D231, no. 4037, p. 134b6 / P246, no. 5538, p. 152b6）。广义而言，无色蕴应系受、想、行、识等四蕴之泛称，如《瑜伽师地论》卷五十六：「问：何缘四无色蕴总说名『名』？答：顺趣种种所缘境义，依言说名分别种种所缘境义，故说为『名』。」（CBETA，T30, no. 1579）狭义而言，名与名身是不相应行法，既不属于色法，也不属于心法或心所法。此处应系狭义解释。

而诠说 / 表达。其解说为：**「示现可证法但有名，用虚妄分别，其体无实故」**（当知：所证之义，不过是名字世俗而已，因此是虚妄分别，而［所证之法］无自性）。

[81b.6]**མིང་དང་བ་སྙད་ཙམ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མིང་ཙམ་བ་སྙད་ཙམ་ཞེས་བྱ་བའི་བ་ཚིག་གོ། །ནམ་**མིང་ཙམ་དུ**་གྱུར་པ་དེའི་ཚེ་འདི་སྐད་དུ་འདི་ལ་ནི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་འགྱུར་བ་མེད་དོ་ཞེས་བཤད་པར་བྱའོ། །ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མི་འབྱུང་བ་ནི་གང་གི་ཚེ་**བ་སྙད་ཙམ**་དུ་ཟད་པས་དེའི་ཚེ་འབྱུང་བ་མེད་པ་ཙམ་ནི་འབྱུང་བ་མེད་པའོ། །

「*但有名字世俗*」所表达的是仅有名字与仅有世俗名言。只要是「*但有名字*」的时候，就应解释为「虚妄分别，而［所证之法］自性不变异」。「虚妄分别而［所证之法］自性不生」，即是：只要是因为「*但有世俗*」的，就必然「无所出生」，故说「无所出生」。

[285b.4]སྒྲ་སྐད་མེད་པ། དཔྱད་དུ་མེད་པ། གྲུབ་པ་མེད་པ། རྒྱུ་བ་མེད་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། རྣམ་པར་རིག་པ་མེད་པ། གདགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ། འོང་བ་དང་འགྲོ་བ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། གདགས་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། མ་མཐོང་བ། མ་ཐོས་པ། བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ། གཞི་མེད་པ། དམིགས་པ་མེད་པ། རྒྱུ་བ་མེད་པ། སྤྲོས་པ་མེད་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། བརྟག་ཏུ་མེད་པ། དཔག་ཏུ་མེད་པ། བསྟན་དུ་མེད་པ། སྒྲ་མེད་པ། ཡི་གེ་མེད་པ། ཚིག་གི་ལམ་མེད་པའོ། །

「无声、无色、无成、无行、无入，不可见、不可依，去来道断，过诸言说，出于三界，无见、无闻、无觉、无着、无观，离戏论、无诤、无示，不可观、不可见，无响、无字，离言语道，

[81b.7]གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བརྒྱུད་དེ་**སྒྲ་སྐད**་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར་པ་ལོག་པའི་དངོས་པོ་དེ་ལ་སྒྲ་སྐད་མེད་པས་**སྒྲ་སྐད་མེད་པ**འོ། །དེ་ཡང་**བ་སྙད་ཙམ**་ལ་བརྟེན་ནས་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་<u>དངོས་པོ་མེད་པ</u>་ཞེས་བྱ་བའོ། །

接二连三相续者，便会成为文字语言（*声*）的所依处。与其相反之法，则无文字语言（*声*）可言，所以「*无声*」。这又是藉由「*但有世俗*」而宣说的，其解说为**「无事」**（无实事、无实有法）。

[82a][82a.1]**དཔྱད་པ**་ནི་རྟོག་པ་སྟེ། དེའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པས་**དཔྱད་དུ་མེད་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**རྟོག་གེའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「色」45即分别观察。非为其对境之故，称为「无色」（莫可测），于是以**「过觉境界」**（超越能推断之境界甚多）而做解说。

[82a.2]**ཆོས་རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་ལས་དབེན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**གྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་སྟེ། དེ་ལ་གཟུང་བ་འཛིན་པ་**གྲུབ་པ་མེད་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །

「诸法体空」是指并无虚妄分别之本性——「成」（成就）这一点就是它（诸法体空）的解说，因为其中并没有成就（无成）**46**所取或能取可言。

[82a.2]**རྒྱུ་བ་མེད་པ**་ནི་མཚན་མ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「无行」**47**是因为**「离诸相」**（无相）。

[82a.3]**འཇུག་པ་མེད་པ**་ནི་བྱིས་པའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「无入」是因为**「过一切世间凡夫境界」**（超越凡夫境界甚多）。

[82a.3]འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་པ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པ་གང་ཡིན་པ་འདི་ཡུལ་ལས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་འདས་པའི་ཕྱིར། **རྣམ་པར་རིག་པ་མེད་པ**འོ། །

诸圣者所如实识知者及其行相，乃是超越［凡夫］境界甚多的 48，所以

---

45 色：原文写做 དཔྱད་པ，义为测知、分辨，相关解释详见本《疏》正文。罗什译本、隋译本无此句，唐译本做「形色」，推断应该是因为「有变碍者为色」，故将所测知、所分辨者称为色。待考。

46 无成：原文写做 གྲུབ་པ་མེད་པ，义为无所成就、没有可成者，相关解释详见本《疏》正文。罗什译本、隋译本无此句，唐译本做「无成实」。

47 行：原文写做 རྒྱུ་བ，从元魏译本来看，应系梵文 *samudācāraḥ* 的对译，义即形成、发生、集起；从唐译本来看，应系梵文 *sañcāraḥ* 的对译，义即迁转、运行。从汉译《论》以及太虚大师的讲记来看，此处采用后一种解释应较妥贴，表示「变动相」（唐译将菩提的「相」［མཚན་ཉིད］译为变动相，其译与汉译《论》相呼应）。

48 藏译《论》中做 རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡུལ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ，汉译为「**过识境界**」。

「不可见」(无所解了、无所知)。

[82a.3]གདགས་པའི་གནས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་**གདགས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པའོ**། །དེའི་ཕྱིར་**གནས་མེད་པ**་ཞེས་བཤད་དོ། །

由于没有以「能取及所取」而虚妄增益所施设的依处，故说「不可依」(无所施设)，也因此解说为**「无可依处」**。

[82a.4]**འོང་བ**་ནི་འབྱུང་བའོ། །**འགྲོ་བ**་ནི་འགག་པ་སྟེ། དེ་དག་ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོས་གང་ལ་ཆད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་སྐྱེས་མ་འགགས**་ཞེས་བྱའོ། །

「来」是指「出生」,「去」则是「归灭」——其本性为虚妄分别，因此，所指出的（去来道断）就是这些（超越生灭)。其解说为：**「不生灭」**。

[82a.4]**གདགས་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཐ་སྙད་ཐམས་ཅད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

「过诸言说」(毕竟超越［言说之］施设）的解说为：**「过一切世间名字」**。

[82a.5]**ཁམས་གསུམ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའི་ལས་མི་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ལས་ཀྱི་སྒྲ་ནི་བྱེད་པ་ལ་བྱ་སྟེ། དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེས་ལས་གང་བྱེད་པ་དེ་ནི་སྐྱེད་བྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་སྟེ། དེ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「出于三界」这句话的解说为：**「善不善行诸法不可得」**(造作的善业与不善业是无所缘的)。**「行法」**(业）是造作 / 作为的意思——这表示：凡造作善与不善，所作的业就是「能生」(能导致后果者)，而那也是不可得（无所缘）的。

[82a.6]**མ་མཐོང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ལྟ་བ་པོ་དང་བྲལ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། བྱང་ཆུབ་ལས་གྱུར་ན་ལྟ་བ་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「无见」(不见、未见）的解说为**「离见者」**(离于 / 没有能见者)，因为

乖离于菩提，就没有能见者可言[49]。

[82a.6]**མ་ཐོས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「无闻」（不闻、未闻）的解说为**「过耳识境界」**。

[82a.7]**བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི། **ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གང་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པས་གཟུང་བ་བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བ་གཟུང་བར་བྱ་བ་གང་ཡང་མེད་དེ། སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་བྱང་ཆུབ་བོ། །དེ་ལ་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པའི་དངོས་པོ་ག་ལ་ཡོད།

「无觉」（不可作相分别）[50]的解说为**「过意识境界」**。也就是说：以意识所执取者，于菩提则无所取可言——［因为］「离于一切戏论」的智慧本身就是菩提。其中哪有所取法及能取法呢？

[82b][82b.1]བག་ཆགས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནས་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་གནས་སྐབས་ན་ལོག་པའི་ཕྱིར་**གཞི་མེད་པའོ**། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྟེན་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། འཁོར་བའི་ས་བོན་རྣམས་ཀྱི་གནས་སུ་གྱུར་པའི་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

到了［证得］菩提分位，一切习气之所依，其异熟的识将得到转变，是故「无着」（无基、无所依）。其解说为**「不住」**（无所依）——因为没有做为诸流转种子所依处之法。

[82b.2]**དམིགས་པ་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དཔེར་ན་ཐོགས་པ་དང་བཅས་པའི་དངོས་པོ་མེད་པ་ཙམ་གྱིས་མཚན་ཉིད་ནམ་མཁའ་ལ་དམིགས་པ་མེད་པ་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་ཏེ། དེ་ལ་དམིགས་པར་བྱེད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「无观」（无所缘、不可得）的解说为**「如虚空」**。譬如，仅以「没有具质碍之法」这点而说性相犹如虚空般不可得，菩提也是如此，因为此中不可得（没有攀缘可言）。

---

[49] 此处的解释似乎有前后矛盾之义（根据前后文的脉络，应系「于菩提，就没有能见者可言」）。但因诸家刻本文字皆无出入，暂且保留字义而采直译。特此说明。待考。

[50] 无觉：原文写做 བྱེ་བྲག་མ་ཕྱེད་པ，梵文做 *anirdhāraṇa*，义为不可区隔、不可知，相关解释详见本《疏》正文。罗什译本、隋译本无此句，唐译本做「不可忆念」。

[82b.3]རྣམ་པར་སྨིན་པ་དང་རྒྱུ་མཐུན་པའི་བག་ཆགས་གཉིས་ལས་སྐྱེས་པའི་རྒྱུ་བ་དང་། སྤྲོས་པ་དེ་དག་མེད་པའི་ཕྱིར། **རྒྱུ་བ་མེད་པ**་དང་། **སྤྲོས་པ་མེད་པ**་སྟེ། གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །ཚིག་དེ་གཉིས་ཀྱི་བཤད་པ་ནི་**འདུས་མ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རྣམ་པར་སྨིན་པ་དང་། རྒྱུ་མཐུན་པའི་བག་ཆགས་གཉིས་ཀྱིས་འདུས་མ་བྱས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

由于［菩提分位中］并没有异熟与等流这二种习气所生那些迁变与戏论，因此依次是「无行」与「离戏论」。这二句的解说为**「无为」**，以其不因异熟与等流之二种习气而起造作故。

[82b.4]འདིས་རྒོལ་བ་ངན་པ་འཇུག་པར་བྱེད་པས་**འཇུག་པ**་སྟེ། སྐབས་སུ་གྱུར་པའི་ཉེས་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **འཇུག་པ་མེད་པ**་སྟེ། དེའི་ཕྱིར་དེ་ནི་**སྐབས་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

因此[51]，外道敌论能趣入，所以称为「诤」（趣入），这是属于［某种］时机的过患。由于无此［过患］，故为「无诤」（无所趣入）。因此，以**「无时机」**[52]而做解说。

[82b.4]**ཉི་ཚེ་བའི་ཤེས་པ**་ཞེས་པ་ནི་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་མ་སྤངས་པ་སྟེ་**དེའི**་[53]**ལས་ཤིན་ཏུ་འདས**་སོ། །དེ་ནི་**རྟག་ཏུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པའོ། །

「小智」就是尚未断除所知障，也就是**「过彼（小智）境界」**，这是关于［经中所言］「无示」的解说。

[82b.5]**དཔག་པ**་ནི་འདི་ཙམ་མོ་ཞེས་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**དཔག་ཏུ་མེད་པ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「观」（衡量）就是断定「约莫如此」（界定范围）。［此处并］没有如此，所以是「不可观」。其解说为**「无量」**。

[51] 此处出现「因此」（འདིས）略显突兀，因为该词在此似乎并无法呈现出承先启后的作用。但原文如此，暂且依之直译。
[52] 汉译《论》中做**「无诸患、离诸漏」**。
[53] 应做 ནི，但诸家刻版皆写为 དེའི。待考。

[82b.5]**བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**གཞན་དག་ལ་བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། དེ་ནི་སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བསྟན་པར་མི་ནུས་སོ། །

「不可见」[54]（不可演示、无法呈现）的解说为**「他不能见」**（无法对他人演示），也就是无法像那样［对他人］演示青色等［行相］。

[82b.6]**སྒྲ**འི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལ་སྒྲ་ཞེས་བརྗོད་དེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**སྒྲ་མེད་པ**་སྟེ། གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རང་གིས་རིག་པའི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །རང་གིས་རིག་པའི་དངོས་པོ་ལ་ནི་**རྣམ་པར་རྟོག་པ་མེད་དེ**། དེའི་ཕྱིར་**སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ**་ཞེས་བཤད་དོ། །

由于［分别］是「响」（声）的因，所以也将分别称为「响」。由于无此（无分别），也就「无响」。也就是：由于无二智，而说自证知的真如。自证知之法，乃是**「内心无知」**[55]（无分别）的，因此解说为**「自证知」**[56]。

[82b.7]**ཡི་གེ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། **ཡི་གེ**་འདི་དབང་པོས་འཛིན་ཅིང་ལེན་པ་དང་དེ་ལས་སྣང་བར་འགྱུར་བའོ། །དེ་མེད་པ་ནི་**ཡི་གེ་མེད་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**སྣང་བ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

关于「无字」，这「字」是由根所执受，并从中显现的。由于无此，所以是「无字」，此义透过**「无物可见」**（无所显现）而做解说。

[82b.7]**ཚིག་གི་ལམ**་ནི་སྤྱིའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་སྟེ། དེ་གང་ལ་མེད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「言语道」[57]是从总体而言的虚妄增益。由于这在何处也不存在，故有此说（离言语道）。

[83a][83a.1]**སྒྲ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེས་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པའི་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་ཏོ། །འདིས་ནི་ངག་གི་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་བསྟན་ཏོ། །འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་སྒྲོ་བཏགས་པའི་རྣམ་པའི་དབང་གིས་གཟུང་བ་རྣམ་པར་གཞག་པ་སྟོན་ཏེ། རྣམ་པ་དེ་ཡང་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以「无响」宣说「非为分别之境界」；以此宣说「非语之境界」；以这些全

---

[54] 在原经元魏译本中此处译为「不可见」，前文译为「不可说」。
[55] 藏译《论》中无此句，但汉译本有。
[56] 汉译《论》中仅做**「内心无知」**。
[57] 罗什译本、隋、唐译本皆无此词，元魏译本则做「言语道」。

部而宣说安立「由于虚妄分别之行相而有所执取」[的道理]，因为该行相在法界之中也是不存在的。

[83a.2]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་དང་ལས་སོ་སོར་བརྟགས་པའི་ངོ་བོར་མེད་པ་བསྟན་ཏོ། །

如是，至此宣说了：无作者、无作，以及业在正观（各别观察）之下，其本质也不存在。

> [285b.6]དེ་ལྟར་ན་སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ། གང་གིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ། མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ནི་གང་ཡིན། ཆོས་འདི་དག་ཐམས་ཅད་ནི་མིང་ཙམ། བཏགས་པ་ཙམ། བརྡ་ཙམ། ཐ་སྙད་ཙམ་སྟེ། བརྟགས་པ། ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ། མ་བྱུང་བ། བྱུང་བ་མེད་པ། རྫས་མ་ཡིན་པ། རྫས་མེད་པ། ལེན་པ་མེད་པ། བསྟན་དུ་མེད་པ། མངོན་པར་ཆགས་པ་མེད་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལ་ནི་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་སུ་ཡང་མེད། ཅིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་ཡང་མེད། མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ཅི་ཡང་མེད། རྣམ་པ་གང་གིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བར་བྱ་བ་ཡང་མེད་དེ། འདི་ལ་གང་དེ་ལྟར་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དེའི་ཕྱིར། བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ། དེ་ལ་བྱང་ཆུབ་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པ། མི་འགྱུར་བ། མཚན་ཉིད་མེད་པའོ་སྙམ་མོ། །
>
> 「如是能证菩提者，以何等智？证菩提者所证菩提法者，如是诸法但有名字，但假名说，但和合名说，依世俗名说，无分别分别说，假成无成，无物，离物，无取，不可说，无着，彼处无人证，无所用证，亦无法可证。如是通达，是则名为得阿耨多罗三藐三菩提，无异离异、无菩提相。」

[83a.2]དེ་ནི་**དེ་ལྟར་ན་སུ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སྤྱིར་མེད་པ་བསྟན་ཏོ། །**སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་སོ། །**གང་གིས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པར་འགྱུར་བ་སྟེ་སེམས་སོ། །**གང་ཡིན་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཅེས་བྱ་བའོ། །

以「如是，谁人……」[58]等宣说「总体而言的无」。「〔谁是〕能证菩提者」指的是身；「…（以何〔等智能证菩提〕者」指的是将会发生的作为，这是指心；「所…者」则指菩提。

---

[58] 如是，谁人：原文写做 དེ་ནི་དེ་ལྟར་ན་སུ，诸家汉译。其中，「如是」（如是……）表示「既然如此，则……」之义，有承先启后之用意。「谁人……」（སུ）则表示不特定代词，用于指称「证菩提者」。汉译佛经当中，常会看到衔接前后文义的「如是……」被略去不译，这往往是因为前后分段已经足以表达承先启后的关联之故；又，「谁人……」已经出现于下文「证菩提者」之中，因此，诸家汉译为有此词的直接对应译语，是可以想见的。

[83a.3]གང་གསུངས་པ་དེ་ཡང་ཁོང་དུ་ཆུད་ཅེ་ན། རྣམ་པའི་རེག་པས་དེ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ། བྱེད་པ་པོ་དང་། ལས་དང་བྱེད་པ་འདུས་པ་རྟོགས་པས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་རྣམ་པའོ། །འདི་དག་ནི་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པས་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་དུས་ན་ཡོངས་སུ་རྟོག་པའི་རྒྱུ་རྣམས་སོ། །

若有人说：「对［经中］所说也已经通达（证得）。」答：由于对行相的触证[59]，于是对其做分别：因为通晓「作者、［所作］业及作为的集合」，于是安立「通晓」（证得）——此为「行相」。藉由作者等而通晓此等［意义］之时，［作者等］即是周遍寻思（彻底辨查）的众因。

[83a.4]བདག་ཉིད་ཁོང་ན་བརྗོད་པའི་དུས་ན་**མིང་ཙམ**་དག་གོ། །བདག་ཉིད་ཁ་ཏོན་བྱེད་པ་ལ་སོགས་པའི་དུས་ན་བཏགས་པ་ཙམ་དག་གོ། །གཞན་དག་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་བརྡར་འདོགས་པའི་དུས་ན་**བརྡ་ཙམ**་དག་གོ། །གཞན་དག་ལ་ཐ་སྙད་བཏགས་པས་བརྗོད་པ་ན་ཐ་སྙད་ཙམ་དག་སྟེ། འདི་དག་ཀྱང་ད་ནི་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ཡང་**མིང་དང་། བཏགས་པ་དང་། བརྡ་དང་། ཐ་སྙད་ཙམ**་དུ་ཟད་པས་ཀུན་བརྟགས་པའི་རང་བཞིན་མེད་པར་རིག་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དེ། ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་མེད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

从自身内在去做诠说时，便是「但有名字」等；自己［从事］读诵等［法行］时，为「但假名说」；为令其他众人通达，于是施设标记／符号之时，为「但和合名说」；施设世俗名相而对他人诠说，则是「〔但〕依世俗名说」——也就是《论》中解说的：「**云何证菩提者，［当知］彼亦**『但有假名、名字、依世俗说』，**虚妄分别无实体故。**」（如今之所通达者，也必然是「但有名字，但假名说，但和合名说，依世俗名说」，因此，虚妄分别乃是无自性的。）表示「虚妄分别，就其本性而言，便即是无」。

[83a.6]**ཚིག་བཞི་པོ་འདི་དག་ཀྱང་བརྟགས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་ཚིག་རྣམས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྣམ་པ་དྲུག་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །

「此四句亦是分别」[60]等，在经文中，已数度简择，其解说为**「说有六种」**等［句］。

[59] 触证：原文写做 རེག་པ，梵文做 *saṃspṛṣṭa*，义为现见、达到、证得。
[60] 此句应系引自《论》，但未见于汉藏译本之中。

[83a.6]**བརྟགས་པ། ཡོངས་སུ་བརྟགས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ཡང་དོན་གཅིག་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「无分别分别说」（寻思、分别）也是同理的，其解说为**「不实分别」**。

[83a.7]སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་ཉིད་**བྱང་ཆུབ་**བོ། །དེ་ལས་གྱུད་ན་གཟུང་བ་ཡོད་པར་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་ཏུ་རྟོག་པ་སྟེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱང་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ལས་གྱུད་ན་བྱེད་པའི་ངོ་བོར་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

离一切戏论的智本身，就是「菩提」；乖离于此，于有所取而起分别，非为真实，而是虚妄分别，因为即使是智慧，也没有「乖离于所证悟事的［某种］能作的本性」。

[83a.7]**མ་བྱུང་བ་བྱུང་བ་མེད་པ་**ཡང་དོན་གཅིག་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**གསོག་**ཅེས་བྱ་བའོ། །ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་པོ་ཡང་བདག་ལ་སོགས་པ་བྱེད་པ་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར།

「假成无成」（未生、无生）也是同理，其解说为**「体空」**，因为［即使是］能通达者也没有「我」等能作者（能动的主体）。

[83b][83b.1]**རྫས་མ་ཡིན་པ། རྫས་མེད་པ་**སྟེ། དེ་ཡང་དོན་གཅིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བདག་མི་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ཡོངས་སུ་དག་པའི་ཡེ་ཤེས་གཉིས་སུ་མེད་པ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་པོ་ཡིན་ནོ། །དེ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ། །དེ་ལ་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པར་སྒྲོ་འདོགས་པས་ཤེས་པ་འབྱུང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འཁྲུལ་པ་སྟེ། ཤེས་པ་དེས་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གནས་སྐབས་བླང་བར་མི་ནུས་པས་**ལེན་པ་མེད་པ**འོ། །དེ་བས་ན་**འཇིག་རྟེན་པའི་ཤེས་རབ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

「无物离物」（非物、无物）依然同理，其解说为**「我不可得」**。无二的毕竟清净智，本身就是能通达者，这本身就是所通达事。对此，虚妄增益出「能作者」［与所作事］等差别法，于是［随后］将会生起的识便错乱了；由于该识无法受取无二智慧之分位，所以「无取」。因此［《论》中］便宣说了**「过世间慧」**。

[83b.3]**བསྟན་དུ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡི་གེའི་ལམ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「不可说」的解说为**「过言语道」**。

[83b.3]**མངོན་པར་ཆགས་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ངར་འཛིན་པ་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པ་དང་བྲལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ངར་འཛིན་པ་དང་ང་ཡིར་འཛིན་པ་ཉིད་མངོན་པར་**ཆགས་པ**འི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་**མངོན་པར་ཆགས་པ**་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་སོ། །

「无着」的解说为**「远离我我所」**，由于我执及我所执本身就是「〔贪〕着」（增上贪着）之因，所以［佛陀］知晓「〔贪〕着」。

[83b.4]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱེད་པ་པོ་དང་། ལས་དང་། བྱ་བར་སྒྲོ་བཏགས་པས་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་བཀག་པ་ལ་ཁ་ཅིག་སྐུར་པ་འདེབས་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་དེ་བསལ་བའི་ཕྱིར་འདི་ལ་**གང་དེ་ལྟར**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། བྱེད་པ་པོ་དང་། བྱེད་པ་ལ་སོགས་པར་སྒྲོ་བཏགས་པ་དང་བྲལ་བ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཞེས་བྱ་བ་མདོའི་དོན་ཏོ། །འདི་ནི་**སུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པའོ། །

如此一来，暂时由于虚妄增益了能作者、作业以及所作事，因此对于通达菩提形成了障碍；有些则会加以诽谤（抹煞）。于是，为了将之（障碍）遣除，［经中］在此说了「如是〔通达〕」等。远离能作者、作为等虚妄增益的无二智自证知，即是经典的意思。［以上］这是「〔谁是〕能证菩提者」等的解说。

[83b.6]**ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མཐོང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱེད་པ་པོ་ལ་སོགས་པ་ཀུན་བརྟགས་པ་དེ་དག་ལས་དབེན་པ་གཉིས་སུ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་རང་གིས་རིག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པས་ཐམས་ཅད་ནས་ཤེས་པའི་ཕྱིར་**ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**འོ། །སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པའི་ཕྱིར་**མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ**འོ། །

［《论》中］**「如实知所见」**（如实观见）所表达的就是离于能作者等虚妄分别的无二智自证知。远离对于所取与能取的增上耽着，这样的智慧本身已经断障（不受障蔽），因此能通晓一切，而称为**「［如实］所证」**；由于各别自证知，所以**「现前［菩提智境］」**。

[83b.7]ཕྱིན་ཅི་ལོག་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར། **འགྱུར་བ་མེད་པ**འོ། །རང་བཞིན་གྱིས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་**མི་འགྱུར་བ་སྟེ**། **དེ**་

གཉིས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དང་བ་དང་། རབ་ཏུ་ཞི་བར་ཞེས་བྱ་བ་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བསྟན་ཏེ། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་དང་། འགྱུར་བ་མེད་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པར་བསྟན་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། **།མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ་མ་བཞིན་ནོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཀྱི་སྐབས་སུ་མཚན་ཉིད་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མེད་པ་**ཞེས་བསྟན་པ་སྟེ། དེར་**མཚན་ཉིད་མེད་པ**འི་སྒྲའི་དོན་བརྗོད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

由于已经远离颠倒，所以「无异」(无变异)；因为自然（就本性而言）远离所取与能取，所以「离异」(不变)。此即［《论》中所言］**「[无异离异］二句，明彼证法清净寂静」**，依序宣说、表达如下：宣说成就真实无倒、宣说成就「无异」。《论》中如此说道：**「无菩提相义，如向所说。」**也即并没有「在心之分位时的性相」。于该处对于「无〔菩提〕相」的词义诠释，在此也正是这么表达的。

[84a.2]མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བྱ་བའོ**། **།ཁོང་དུ་ཆུད་པ་**བརྗོད་པ་ཀུན་རྫོབ་ཏུ་སྤྱིའི་རྣམ་པས་ཉན་པ་པོའི་རྒྱུད་ལ་སྐྱེད་པ་ནི་**བསྟན་པའི་བྱ་བའོ**། །

通达远离一切增上耽着的真如，属于［《论》中所说］的**「三昧分」**。在世俗中，藉由总的行相，令听者的相续中生起所表示的「通达」，则属［《论》中所说］的**「说分」**(所宣说事)。

[286a.2]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པས་འདི་སྐད་ཅེས་གསོལ་ཏོ། ། བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་རིགས་ཀྱི་བུའམ། རིགས་ཀྱི་བུ་མོས་ཇི་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིད་དུ་འཇུག་པར་བགྱི།

དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པས་འདི་སྐད་ཅེས་གསོལ་ཏོ། ། བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན། བཅོམ་ལྡན་འདས་རིགས་ཀྱི་བུའམ། རིགས་ཀྱི་བུ་མོས་ཇི་ལྟར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིད་དུ་འཇུག་པར་བགྱི།

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ་དེ་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱིར་འཇུག་པར་བྱའོ། །

尔时，文殊师利法王子在大众中立佛右面，执大宝盖以覆佛上。[61]时，文殊师利默知世尊所念如是，即白佛言：「世尊！若菩提如是相者，善男子、善女人云何于菩提发心住？」

时，文殊师利默知世尊所念如是，即白佛言：「世尊！若菩提如是相

[61] 以上文字，未见于藏译本、隋译本以及唐译本之中。

者，善男子、善女人云何于菩提发心住？」

佛告文殊师利：「善男子、善女人，应如彼菩提相而发心住。」

[84a.3]འདིར་བཞེངས་པར་བསྟན་དུ་ཟིན་ཀྱང་འདི་ནི་**ནང་དུ་ཡང་དག་བཞག་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ལ་རྟོག་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བའི་འོག་ཏུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །

在此，虽然已经表示出［佛已］出定而起，但仍应视为「入于〔诸佛甚深〕三昧，观察法界而作是念」之后。

[84a.3]འདི་མན་ཆད་དུ་ནི་**ཏིང་ངེ་འཛིན་སྒོང་བའི་དོན་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལས་བརྩམས་ནས་བསྟན་པ་སྟེ**། **འདི་ལྟར་བདག་གིས་བྱང་ཆུབ་དེ་ཅི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད**་ཅེས་བྱ་བ་ནས་བཟུང་སྟེ། **བྱང་ཆུབ་ནི་མཚན་ཉིད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུའོ། །

以下[62]［《论》中］所说**「以三昧中所观察义，欲为文殊师利说」**（关于体会到三摩地的道理，是从圣文殊师利开始作宣说的），也即「我今当观彼法，谁得……」至「……无菩提相」[63]。

[84a.4]འདི་མན་ཆད་ནི་**འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་ཞུས་པ་གཏན་ལ་དབབ་པ**་ལས་བརྩམས་ནས་བསྟན་པ་སྟེ། **དེ་བས་ན་བསྟན་པ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

以下，是从［《论》中所言］**「文殊师利问、如来答」**（抉择圣文殊师利所问）开始宣说的。于是，［《论》中］提到**「是故应起。又于此中，有二种义……」**（所宣说者又分为二种）。

[84a.4]གཞན་དུ་ན་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ནི་**འགྱུར་བ་མེད་པ། མི་འགྱུར་བ། མཚན་ཉིད་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་འོག་ཏུ་བཞེངས་པར་འགྱུར་ན། འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལས་བརྩམས་ཏེ་ཐོག་མར་བསྟན་པར་ཇི་ལྟར་འགྱུར། མ་བསྟན་པའི་དོན་ལ་རྗེ་བཙུན་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་**བཅོམ་ལྡན་འདས་གལ་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟ་བུ་ལགས་ན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ཞུས་པར་ཇི་ལྟར་འགྱུར།

若非如此，假使是在［宣说了佛陀观于］菩提「无异、离异、无〔菩提〕

---

[62] 诸家刻版在此皆做 འདི་མན་ཆད་དུ་（以下）。但从文义考虑，应系 འདི་ཡན་ཆད་དུ་（以上）。待考。
[63] 原经藏译本仅做无相。而元魏译本、唐译本则与《疏》一致，皆做「无菩提相」。

相」之后，[佛] 才从定中出的话，怎么会是先向圣文殊师利宣说呢？若是未［先向他］宣说的道理，圣文殊师利又如何会问：「世尊！若菩提如是相者」等问题呢？

[84a.6]གལ་ཏེ་སངས་རྒྱས་རྣམས་ནི་རྟག་ཏུ་མཉམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་ཇི་ལྟར་མཉམ་པར་གཞག །ཇི་ལྟར་བཞེངས་ཤེ་ན། མཉམ་པར་གཞག་པ་དང་། བཞེངས་པ་བསྟན་པ་ནི་འདུལ་བའི་དོན་དུ་བསྟན་པས་ཉེས་པ་མེད་དོ། །

若问：「诸佛恒时平等安住之故，如何平等安住？又如何从定中起？」答：宣说平等安住以及从定中起，是为了所化而宣说的，所以没有［自相矛盾］的过失。

[84a.7]**ཅིའི་ཕྱིར་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ཁོ་ན་ལ་བཀའ་སྩལ་ཞེ་ན།** **འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས། དེ་ཉིད་ཀྱིས་ཞུས་པའི་ཕྱིར་དེ་ཉིད་ལ་བཀའ་སྩལ་པར་རིགས་པར་ངེས་ཏེ། ཀླན་ཀར་མི་རུང་བ་མ་ཡིན་ནམ། བཀའ་སྩལ་པས་དེས་ཀྱང་ཞུས་པར་ནི་རིག[64]སྐྱོན་ཉེས་པ་མེད་དོ། །

[《论》中] 问：**「何故如来唯告文殊师利而不告余者**（为何只对圣文殊师利说）**？」**答：[经中提到]「文殊师利！如〔菩提相〕」[65]等，也就是说，因为就是他提问的，所以对他开示，这十分合理。[问：]「这岂非不允许异议的空间[66]？」答：由于是［佛］开示，而且他（文殊师利）也［顺着佛陀所观而］提问了，因此合理，并无过失。

[84b][84b.1]**ཅིའི་ཕྱིར་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་ཞུས་ཤེ་ན་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་བ་གཉིས་པ་བཟུང་སྟེ་གླེང་བའོ།** །དེ་ཉིད་ལ་**བཀའ་སྩལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེའི་འོག་ཏུ་བཀའ་སྩལ་པའི་ཕྱིར་རོ། **།བྱང་ཆུབ་དེ་ཇི་ལྟ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་ཡང་བྱང་ཆུབ་སྟེ། མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བས་དེར་འཇུག་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

[《论》中] 问：**「又何以故唯文殊师利问**（为何是圣文殊师利提问呢）**？」**

[64] 《ཐེ》 རིགས། 今据此而译。
[65] 此段译文出自唐译本。元魏译本做「善男子！善女人！应如［彼菩提相］……」。
[66] 异议的空间：原文写做 ཀླན་ཀ，梵文做 *upālambha*，也就是所争议的焦点、所诤事。古译也做「难诘」。

答：要从第二问谈起。[《论》中提到]**「以如来但告文殊师利故」**（因为对他相「告」），即表示在他之后而说［的意思］。「应如彼菩提〔相〕」等，是远离一切增上耽着之故，因此也表达了「由于菩提远离一切增上耽着，所以应当发心住（趋入菩提）」的意思。

[84b.2]**བཅོམ་ལྡན་འདས་ཇི་ལྟར་རབ་ཏུ་འཚལ་བར་འགྱུར**་ཞེས་བྱ་བ་ནི། བསྟན་པ་ན་ཞེས་བྱ་བ་ཁོང་ནས་འབྱུང་སྟེ། བསྟན་ཀྱང་མི་ཤེས་ན་ཇི་ལྟར་ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་འཇུག་ཅེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །

「世尊！〔菩提相者，〕当云何知？」［文殊师利问这句话的］个中意趣为：所宣说之法是内在的，虽然［向他人］宣说，［他人］也不会懂，这么一来，那又该如何趣入听闻、思惟等次第修习之道呢？

> [286a.4]བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། འཇུག་པ་མེད་པ། གཞོད་མ་ཉིད་ནས་འཇུག་པ་མེད་པའོ། །
>
> 佛告文殊师利：「菩提相者，出于三界，过一切世俗、名字、语言，过一切响，无发心发、灭诸发，是发菩提心住。

[84b.3]**འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པར་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་སོ་སོ་རང་གིས་རིག་པ་བསྟན་པའི་ཡུལ་དུ་གྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་**ཐ་སྙད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །**ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་གཉིས་པོ་དེ་ལ་ཚིག་དང་པོ་ནི་གོང་དུ་བསྟན་དུ་མེད་པ་ཞེས་གང་སྨོས་པ་དེ་དང་དོན་གཅིག་སྟེ། སྔོན་པོ་ལ་སོགས་པ་ལྟར་བསྟན་པའི་ཐ་སྙད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པའི་ཕྱིར་རོ། །ཡི་གེ་བརྗོད་པའི་སྒྲས་གསལ་བར་བྱེད་པ་ནི་ཡི་གེའི་སྒྲ་སྐད་དེ། དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པའོ། །དེ་ཡང་**ཚིག་གི་ལམ**་ཞེས་གོང་དུ་བཤད་པའི་ཚིག་དང་དོན་མཐུན་ནོ། །**སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྒྲ་མེད་པ་ཞེས་གང་བསྟན་པ་དེ་དང་དོན་མཐུན་ནོ། །དེ་བས་ན་འོག་ནས་**ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ལ་སོགས་པ་བཞིའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ་ཞེས་འཆད་དོ། །ཐ་སྙད་རབ་ཏུ་བརྟགས་ཏེ་རྣམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་འཇུག་པ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**འཇུག་པ་མེད**་པའོ། །

「佛告文殊师利：『菩提相者，出于三界』」宣说了［菩提］究竟超越分别

念，因此宣说了本体为无二智的菩提，即是各别自证知，岂能存在于境上呢？因此，［经中］说了「〔过一切〕世俗」等。「过一切世俗名字语言」二句[67]当中的第一句，与前述「不可见」（不可演示、不可呈现）的意思相同，因为已远远超越了像青色等［行相］般所演示的世俗名言。运用诠说文字的「响」（声／语文）而使之清晰［传达］，即是文字的声音。［菩提］则已远远超越此点，也就是与前述「言语道」[68]的意思相同。「过一切响」即「无响」，其所宣说的意义与之相同。因此，下文才解说道：**「余四句过三界等者，如前所说应知」**。彻底观察世俗名言这点，要理解为发趣（趣入）所安立［之道理］。由于没有这点（趣入所安立），因此［经中说］「无发心发」（无所趣入）。

[84b.6]ཅིའི་ཕྱིར་བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་དུས་ཉིད་ནི་བྱང་ཆུབ་**འཇུག་པ་མེད་**སྙམ་པ་ལ་དེའི་ཕྱིར། **གདོད་མ་ཉིད་ནས་འཇུག་པ་མེད་པ་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། སྟོང་པ་ཉིད་ནི་དུས་ཐམས་ཅད་དུ་ཐ་སྙད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

由于想到「为何通达菩提时，菩提是『无发心发』[69]呢」，所以［经中］说：「〔本即〕灭诸发」，这是表达了「于一切时，空性皆远远超越世俗名言」。

[286a.6]འཇམ་དཔལ་དངོས་པོ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་བླ་གབ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཡང་དག་པའི་མཐའ་དབྱེར་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་དོར་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

འཇམ་དཔལ་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ།

འཇམ་དཔལ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་དང་། བྲག་ཅ་དང་། ནམ་མཁའ་དང་། ཆུ་ཟླ་དང་། སྒྱིག་རྒྱུ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ

67 元魏译本将之译为一句。若依藏译本恢复为二句，可做「过于世俗，过于名字语言」。
68 原经藏译本并无此词，诸家汉译本之中也仅罗什译本写道：「语言道断」。
69 元魏译本省略「菩提」一词，仅做「无发心发」（无入），罗什译本做「无发」，隋译本做「无有住处」，唐译本做「无所趣」。

ལ་འཇུག་པའོ། །

「是故，文殊师利！诸菩萨摩诃萨过一切发，是发心住。

「文殊师利！无发是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者无物发住，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者无障碍住，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者如法性住，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者不执着一切法，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者不破坏如实际，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者，不移不益，

不异不一，是发菩提心住。

「文殊师利！发菩提心者，如镜中像、如热时炎，如影、如响、如虚空、如水中月，应当如是发菩提心住。」

[84b.7]**དེ་ལྟ་བས་ན**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཐ་སྙད་དུ་རབ་ཏུ་བཏགས་ནས་གང་སྟོང་པ་ཉིད་རྣམ་པར་གཞག་པ་དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་སྟེ། དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ཇི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་བཤད་པ་དེ་ལྟར་དེ་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། རང་གི་ངོ་བོ་ལས་སྒྲོའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་ནས་བཤད་པ་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །

以「是故〔文殊师利！诸菩萨摩诃萨〕」等而多作言说（使用世俗名言），表达「凡是空性，就会远远超越所安立者」——也即宣说：凡是被说为空的，［实际］就不是［所说］那么回事，因为是在［该法］自己的本质之外，另外虚妄增益而说的。

[85a.2]བསྟན་པ་འབྲས་བུ་མེད་པ་ཡང་མ་ཡིན་ཏེ། ཀུན་རྫོབ་ཏུ་བརྗོད་པས་དེ་ཉིད་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་ཐོས་པ་དང་སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བསྒོམ་པ་ཡང་འབྲས་བུ་མེད་པ་མ་ཡིན་ན། གཞན་དུ་གལ་ཏེ་བཤད་པས་དེ་ཁོ་ན་མངོན་སུམ་དུ་འགྱུར་བར་བརྗོད་ན་ནི་ཐོས་པའི་དུས་ཉིད་ན་དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འཇུག་པ་དོན་མེད་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟར་ཡང་མ་ཡིན་ནོ། །དེ་བས་ན**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱིར་འཇུག་པའོ**ཞེས་གསུངས་སོ། །དེ་ནི་ཞུས་པ་དེ་ཡང་<u>**འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པར་རིག་པར་བྱའོ**</u>ཞེས་བྱ་བས་བསྟན་ཏོ། །

［然而，］所说法也并非无果的，因为是藉由「将之诠说为世俗」而于彼发趣的。因此，听闻、思惟等次第性的修习并非没有结果的。若非如此，［假使有人］提出「透过讲说而现前真如」的说法，那么，在听闻［他人讲说］的时候，由于已经通达真如，若再为了证得［真如］而发趣［菩提］，就成为无意义的事了。［实际上］也并非如此。因此［经中］说道：「*是发心住*」（为菩提而趣入）。这点也已透过［《论》中所说］**「当知发清净」**[70]（应知清净的发趣）而体现出来。

[85a.3]**འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བས་བྱང་ཆུབ་ལ་སྦྱོར་བ་ནི་འཇུག་པ་རྣམ་པར་དག་པའོ། །

所谓**「发清净」**，是指：由于远离一切增上耽着，所以菩提加行（从事证得菩提的行动）即是清净的发趣。

[85a.4]**སྤྲོས་པར་བྱེད་པས་སྤྲོས་པ་**སྟེ། བྱང་ཆུབ་ནི་ཡོངས་སུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོར་སྒྲོ་འདོགས་པ་སྟེ། དེ་བོར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་**འཇུག་པ་མེད་པའི་འཇུག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ཚིག་འདིའི་བཤད་པའོ། །

「舍［一切］戏论」。对于所应通达（证得）者，加以虚构增益［，即是戏论］。菩提舍弃了这点，故名［舍戏论］。此即「*无发*」这个词的解说。

[85a.5]རབ་ཏུ་བརྟགས་ནས་རྣམ་པར་གཞག་པ་མེད་པ་ནི་**འཇུག་པ་མེད་པ་**སྟེ། དེས་**འཇུག་པ་**ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ། །

「细致观察之后则无所安立」，这就是「*无发*」。因此，「*发*」（发趣，趣向菩提）指的是菩提。

[85a.5]སྒོམ་པར་བྱེད། བྱང་ཆུབ་འཛིན་པར་བྱེད་པས་**དངོས་པོ་**སྟེ་འཛིན་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **དངོས་པོ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ**འོ། །ཚིག་སྔ་མས་ནི་གཟུང་བ་དངོས་པོ་མེད་པར་བསྟན་གྱི། འཛིན་པ་དངོས་པོ་མེད་པར་ནི་མ་ཡིན་ཏེ། དེ་ལྟར་བྱེ་བྲག་ཡོད་དེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་སུ་འཛིན་པ་བོར་བ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ཆོས་སུ་འཛིན་པས་ཆོས་སུ་འཛིན་པའི་བདག་ཉིད་དོ། །

---

[70] 汉译《论》做**「彼所发问，以心清净问，答清净故」**。

由于有所修习、于菩提有所执着，故说「物」，也就是执着的意思。由于没有那样［的执着］，所以是「无物发住」（发趣／趣入于无物［无执着］）。前一句所宣说的是所取无物（无执着），而不是能取无物。由于有诸如此类的差别，故说**「舍取诸法」**。因为于法有所执取，〔无物发趣〕当中包含了于法执取。

[85a.6]**ཐོགས་པ་མེད་པ**འི་དོན་ནི་**སྔ་མ་བཞིན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། སེམས་ཀྱི་སྐབས་སུ་དངོས་པོ་མེད་པ། **ཐོགས་པ་མེད་པ**་ཞེས་དེར་གང་གསུངས་པའི་ཐོགས་པ་མེད་པའི་དོན་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་ཞེས་བྱའོ། །དེར་**རིང་དུ་སོང་བ**་ཞེས་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བའི་ཕྱིར་རིང་དུ་སོང་བ་ཉིད་དོ། །

「无障碍」**[71]**「**如前所说应知**」[72]。也就是说：于心的分位中，并无实法；在此，也同样应当按照［经文中］「无所有」所说的「无所有」之义去理解。该处（《论》中）所谓**「远行」**，是指已经去向菩提真如性的一切本性——那便是远行。

[85a.7]**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན**་ནི་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ཞི་བ་སྟེ། རང་བཞིན་གྱིས་འོད་གསལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཞི་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「如法性」**[73]**（是为法界性）是指本性寂静，因其自性为光明之故。其解说为**「寂静」**。

[85b][85b.1]**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ**་ནི་རྟག་པ་ཉིད་དུ་འམ་ཆད་པ་ཉིད་དུ་སྟེ། དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའོ། །དེ་ནི་**རྟག་པ་དང་མི་རྟག་པར་འཛིན་པ་སྤོང་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「执着一切法」，即是对于常或者断［生起，增上耽着］；由于没有这样，所以是「无增上耽着」。这是以**「舍取常无常相」**而解说的。

---

[71] 无障碍：原文写做 ཐོགས་པ་མེད་པ，元魏译本于前文中译做「无所有」。

[72] 如前所说应知，系指本《疏》前文提到时所做的解释：如虚空。而这一解释又与《论》在此处的注解相同，唯汉译《论》中并无**「如前所说应知」**一句，而做**「如虚空」**。

[73] 如法性：原文写做 ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན，义为「其自性即为法界性」。罗什译本做「如法性」，隋译本做「于法性」，唐译本做「法界性」。

[85b][85b.1]**ཡང་དག་པའི་མཐའ་**དམིགས་པར་གྱུར་པ་དེ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་སྟེ། དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དམིགས་པའི་ལམ་མོ། །དེའི་**དབྱེར་མེད་པ**་ནི་**དོར་བ་མེད་པ**འོ། །དེ་བས་ན་ལམ་ལ་སྐྱུར་པ་འདེབས་པ་བོར་བ་ཞེས་བཤད་དོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་དམིགས་པར་གྱུར་པ་དེ་བོར་བ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་ལ་སྐྱུར་པ་འདེབས་པའོ། །**གཞག་པ་**ནི་བྱིས་པས་ཡོངས་སུ་བརྟགས་ཏེ་ཡོད་པར་སྒྲོ་བཏགས་པའོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར། **དོར་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པ**འོ། །**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་**ནི་གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པའོ། །**ཐ་དད་པ་མེད་པ་**ནི་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པའོ། །

缘于「如实际」，这本身即是真实际。也就是缘于真如之道。「不破坏」[74]（与其无别）者，即为「不移」（不舍／不弃）[75]。故［《论》中］提到**「不毁道、不舍道」**。舍弃「缘于如实际」之事，即是诽谤（抹煞）依他起。「益」（安／置）[76]是指愚迷凡夫的观察分别，也就是虚妄分别。无此（移与益），所以「不移不益」。「不异」是指人无我，「无异」[77]则是法无我。

[85b.3]འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་**དོར་བ་མེད་པ་**དང་། **གཞག་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་རེ་རེ་དང་སྦྱར་རོ། །དང་པོའི་བཤད་པ་ནི་**སྐུར་པ་དང་སྒྲོ་བཏགས་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །གཉིས་པའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཚུལ་གཅིག་ཏུ་འཇུག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །ཚུལ་གཅིག་པ་ནི་བདག་མེད་པའོ། །

「发趣」[78]是各别指涉于「不移」、「不益」、「不异」、「无异」发趣。前第一句的解说为**「离谤离着」**，第二句则为**「入一切法一相」**[79]，［二句的］共同点在于无我。

[85b.5]**སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་**ལ། **མིག་ཡོར་**ནི་འཕྲུལ་པའི་ཤེས་པའི་རྣམ་པ་མགལ་མེ་བསྐོར་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དངོས་པོ་རྣམས་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར་ལ་སོགས་པ་འདི་དག་དང་མཚུངས་པར་དེ་ལྟར་འཇུག་པའོ་ཞེས་མདོའི་ཚིག་གི་དོན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྒོམ་པ་**ཞེས་བྱའོ། །དེ་ལྟ་བུའི་རྣམ་པར་ཞུགས་པའི་སྒོམ་པ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བསྒོམ་པའོ། །

---

74 唐译本做**「趣于…无差别」**。

75 益：原文写做 དོར་བ，义为「所舍除」。罗什译本、隋译本皆做「减」，唐译本则未译出。

76 益：原文写做 གཞག་པ，义为「所安立」。罗什译本、隋译本皆做「增」，唐译本则未译出。

77 不异、无异：原文写做 ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ。罗什译本、元魏译本皆将之译为「不异、不一」，但原从藏译本以及《疏》来看，此处并无「不一」的意思。隋译本做「无异念」，唐译本则无此句。。

78 若依原经藏译本，此处可译为「于不移不益发趣」，但汉译本仅做「不移不易」。

79 《论》中将这二句的解释皆解释成**「离谤离着」**，而**「入一切法一切相」**，则是下文**「发菩提心者，如镜中像」**等的解说。

「无碍解影……」[80]当中，「影」是指迷乱识之行相，诸如旋火轮等。诸有为法就如同这些无碍解之光影［谷声、虚空、水月、阳焰……］等。趣入其中，便是经文的意思。其解说为**「［如实］修行般若波罗蜜」**。如此所安立之修习，即是修行般若波罗蜜多。

[85b.6]**ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་བཞི**འི་དོན་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ནི་**འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཐ་སྙད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། ཡི་གེའི་སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ། སྒྲ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་དེ་དག་གི་དོན་ཏོ། །**སྔ་མ་བཞིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདི་སྔར་སྦྱར་ཟིན་པས་ཡང་མ་བརྗོད་དོ། །

［《论》中所说］**「四句过三界等」**，若再加细分，指的就是［经中］「佛告文殊师利：『菩提相者，出于三界，过一切世俗、名字、语言，过一切响』」的意思。**「如前」**则是指先前已经运用（说明）过，不再赘言。

[86a][86a.1]དེ་ལྟར་གླེང་གཞི་ལ་སོགས་པ་ཚིག་གི་དོན་དགུའི་ནང་ནས་གླེང་གཞི་ནས་བཟུང་སྟེ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུ་ཚིག་བདུན་གྱི་དོན་ནི་བཤད་ཟིན་ཏོ།། །།

如此便将〔包括〕序分等〔在内的〕九类词义当中，从〔第一类〕「序分」至第七类（说分）均已解说完毕。

[80] 无碍解影：原文写做 སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པའི་མིག་ཡོར，义为无碍解（契理无滞之智辩）犹如光影。各家汉译皆无「无碍解」一词，但原经藏译本与本《疏》皆有之。特此说明。

[86a][86a.1]དེ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་སྟེ། ཚིག་གི་དོན་རྒྱས་པར་བཤད་པར་འདོད་ནས་དེ་ལ་**བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱིས་རིག་པར་བྱ་སྟེ། ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དང་། སྤོབས་པ་ཐོགས་པ་མེད་པའོ། །**

现在是［第八类词义］「菩萨功德势力［分］」。欲将［个中］词义进行广说，则［《论》中说：］**「［诸］菩萨功德势力有二种。［何等为二？一者、］如心所求一切满足；［二者、］无障碍乐说辩才说法。」**

[286b.2]དེ་ནས་ལྷའི་བུ་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །

འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་རྩོམ་པ་ནི་ཅི། གནས་ནི་གང་།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པའི་རྩོམ་པ་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའོ། །གནས་ནི་སེམས་ཅན་ནོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཅིས་བསྐྱེས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ནི་གཡོ་མེད་པས་བསྐྱེས་སོ། །

尔时，会中有天子名月净光德，得不退阿耨多罗三藐三菩提心，问文殊师利言：「诸菩萨摩诃萨初观何法故行菩萨行？依何法故行菩萨行？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨行以大悲为本，为诸众生。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨大悲，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨大悲，以直心为本。」

[86a.2]**ཇི་ལྟར་འདོད་པའི་དོན་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དེ་ཡང་གོང་ནས་གོང་དུ་རྣམ་པ་བཅུ་བཞིས་མངོན་པར་སྒྲུབ་པར་རིག་པར་བྱ་སྟེ། བཅུ་བཞི་པོ་གང་ཞེ་ན། གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ་དང་ཞེས་བྱ་བ་ལ་**སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། དེ་ཡང་**དེ་ནས་ལྷའི་བུ་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་དུམ་བུའི་བཤད་པའོ། །**རྩོམ་པ་**ནི་ནང་གི་རྒྱུ་སྟེ། རྒྱ་བར་གྱུར་པའོ། །**གནས་**ནི་ཕྱིའི་རྐྱེན་དམིགས་པར་གྱུར་པའོ། །དེ་བས་ན་**རྩོམ་པ་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའོ། །གནས་ནི་སེམས་ཅན་ནོ་**ཞེས་གསུངས་སོ། །**གོང་ནས་གོང་དུ་མངོན་པར་སྒྲུབ་**ཅེས་བྱ་བ་ནི་**སྙིང་རྗེ་**ལ་སོགས་པ་ཐུ་མ་ཐུ་མས་**གཡོ་མེད་པ་**ལ་སོགས་པ་ཕྱི་མ་ཕྱི་མ་སྒྲུབ་པའོ། །

［其中，《论》中］提及**「当知**[81]**如心所求一切满足者，［以起上上胜胜法故。］彼起上上胜胜法者，有十四种。何等十四？［一者、］受教不忘……」**，也

[81] 汉译《论》中无**「当知」**一词，此处依藏译。

就是「**尔时，会中有天子名月净光德**」等经文段落所说。「**初观…法**」[82]是内在的因，也就是根本，「**依……**」则是外因，也就是所缘。所以［经中］说「**以大悲为本，为诸众生**」[83]。［《论》中］所谓**「起上上胜胜法」**（越趣于增上），是指「**大悲**」等前文［所述功德］，支持（解释）了「**直心**」[84]等后文［所述功德］。

[86a.4]**ཅིས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་གང་གིས་བསྡུས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་འབྲས་བུ་གང་ཞེས་དྲི་བའི་དོན་ཏོ། །འོག་མ་དག་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་སྦྱར་བར་བྱའོ། །**གཡོ་མེད་པས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྙིང་རྗེ་དང་ལྡན་ན་གཡོ་མེད་པར་འགྱུར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །**གདམས་ངག**་ནི་ཡང་དག་པའི་མན་ངག་གོ། །གཡོ་མེད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་ཡང་དག་པའི་གདམས་ངག་འཛིན་ན་དེའི་ཕྱིར་**མི་བརྗེད་**པར་འགྱུར་རོ། །

「**以何为本**」（以何者所摄属），是咨问「以某种果所摄属的大悲心之果」的意思。以下诸项，皆应如此对应。「**以直心为本**」（以直心而摄属）是指：若具备悲心，则无谄诳心（具直心）。[85]［《论》中］解释为**「受教不忘」**[86]。**「教」**是指正确的口诀。为了众生了利益，无谄诳地受持正确的口诀，因此将能**「不**

[82] 初观…法：原文写做 རྩོམ་པ，义为开始从事。「初观何法故……」一句，罗什译本做「缘何事故……」，隋译本做「以何等业是……」，唐译本做「修何事……」。

[83] 罗什译本做「以大悲为本，缘于众生」，隋译本做「于诸众生起大慈心」，唐译本做「修大悲行，依于一切众生处修」。

[84] 直心：原文写做 གཡོ་མེད་པ，义为无谄。罗什译本亦做「直心」，而隋译本、唐译本则皆做「无谄诳心」。

[85] 以何者所摄属：原文写做 ཅིས་བསྡུས，系指前后两项之间的因果关系。原经诸家汉译的对此皆解释为「应归于何种因」（其因为何），所以罗什译本、元魏译本皆做「以何为本」，隋译本做「因何而起」，唐译本则做「依何而起」。

　而在此处，《疏》的解释方法恰好与原经诸家汉译及相反；但《疏》在随后的段落，则出现与原经诸家汉译相同的解释方法。个中差异，应与如何看待因果之间的摄属（སྡུད་པ）关系有关。摄属关系主要牵涉的是「是否包含于某一范畴」的问题，而不一定专指特定的因果关系。因此，在实务中，我们既可以看到「因摄属果」（例如按照诸家汉译「以直心摄属悲心」的呈现方式，直心是因，悲心是果），也可以见到「果摄属因」的解释（例如按照《疏》于此处「以悲心摄属直心」的解释，悲心是因，直心是果）。摄属关系当中的因与果，会于《疏》下文之中讨论，在此不赘。至于这些因果关系的意义及其对于修行次第的启发，可见太虚大师的〈大乘伽耶山顶经讲记——二十六年九月在重庆佛学社讲〉：「然此十四种法展转相因，展转生起。按释论系以忆持不忘为第一，倒为次第，乃至修大悲行为第十四。」（收录于《太虚大师全书　第四编　大乘通学》CBETA, TX04, no. 4）

[86] 《论》中将**「受教不忘」**归于原经所称的「以坚念不忘为本」，而将原经的「直心」所起的「上上胜胜法」称为**「心清净」**。

忘」。

[286b.5]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་གཡོ་མེད་པ་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་གཡོ་མེད་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱིས་བསྡུས་པའོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ནི་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པས་བསྡུས་སོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་ཅིས་བསྡུས།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་ནི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པས་བསྡུས་པའོ། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨直心，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨直心，以于一切众生平等心为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨于一切众生平等心，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨于一切众生平等心，以无异离异行为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨无异离异行，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨无异离异行，以深净心为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨深净心，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨深净心，以阿耨多罗三藐三菩提

心为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨阿耨多罗三藐三菩提心，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨阿耨多罗三藐三菩提心，以六波罗蜜为本。」

[86a.6]**སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གཡོ་མེད་ན་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ལས་བྱུང་བའི་ཕྱིར་ཏེ། སེམས་སྙོམས་པ་ཡང་ཐམས་ཅད་འདུ་བྱེད་དུ་མཉམ་པས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་དང་བྲལ་བས་འཛིན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ལེགས་པར་བཟུང་བའི་གདམས་ངག་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「于一切众生平等心〔为本〕」，是因为直心是从对一切众生具有平等心而来；又，心平等是就一切法于「行」（造行、有为）平等而言的，因此远离一切贪着与瞋恚而受持。[《论》中的] 解说为：**「善取正教观有为法」**。

[86a.7]གཡོ་མེད་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་གདམས་ངག་ལེགས་པར་གཟུང་བ་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་སྟེ། སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པ་དང་། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པར་མཉམ་པར་རྟོག་ཅིང་། འདུས་བྱས་ཐམས་ཅད་ལ་ཆོས་ལ་བདག་མེད་པ་དང་། གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པར་མཉམ་པར་གཞག་པ་ཉིད་དུ་ཞུགས་ནས། ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པའི་ཡུལ་ཅི་རིགས་པར་མི་མཐོང་བ་སྟེ། དེ་བས་ན་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ**་དང་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །དེ་ལྟར་དངོས་པོ་འདི་དག་ཆོས་དང་གང་ཟག་གཉིས་ཀྱིས་སྟོང་ཡང་དེ་ཁོ་ན་མ་མཐོང་བ་དག་ཆོས་དང་གང་ཟག་གི་རྣམ་པས་བསླུས་སོ་ཞེས་འདུས་བྱས་རྣམས་ལ་ཉེས་པར་ལྟ་བ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་**དེ་ལ་ཡང་ཉེས་པར་ལྟ་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ལ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདུས་བྱས་ལའོ། །

由于直心的力量，而能善加受持口诀，细致观察有为法，于诸众生平等观察法无我及人无我，于一切有为法平等观察法无我及人无我，如此趣入之后，不见各种烦恼障或所知障的境，于是应按照「无异离异行」的次第而作观。如是，这样观照诸有为法的过患：「这些有为法，从法［我］与人［我］二者来说，都是空的；至于不见真如的众人，则会被法［我］与人［我］的行相所欺。」

［在《论》中，］此理是以**「无彼过处」**[87]（于彼观照［不观平等心而观人我法的］过失）而解说的。**「于彼」**[88]［的彼字］表示有为法。

[86b.3]**ཟ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ**་ལ་ཞུགས་པ་ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་དེ་གཉིས་སྤངས་པའི་**བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ**་དང་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །དེ་བས་ན་**ཉེས་པ་དེ་དག་དང་མི་བསྟེན་པ**་ཞེས་བཤད་དོ། །

住于「离异行」，［其］顺序同于断烦恼障、断所知障之「深净心」（思惟及增上意乐）。因此解说为**「不随顺诸过」**[89]。

[86b.4]**བསམ་པ་དང་ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་གཉིས་ཅི་ཞིག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ཞེས་བྱ་བའི་ཟ་ཚིག་གོ། །ཚིག་གོང་མ་རྣམས་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་དུ་ཕྱིར་ཞེས་བྱ་བ་བལྟའོ། །

「深净心以何为本」（思惟及增上意乐从何而生）[90]是指［咨问：］「思惟及增上意乐二者是为何而生起的？」前文的句子也都要像这样，看成「以…故」［而加以解读］。

[86b.4]**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་། ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་འཁྲུལ་པ་རྣམས་ཀྱིས་སེམས་ཅན་འདི་དག་ཤིན་ཏུ་སྡུག་བསྔལ་བའི་གནས་སུ་ཁྲིད་དེ། དེ་བས་ན་བདག་གིས་བདག་བཞིན་དུ་གཞན་དག་ཀྱང་ཉེས་པ་ཐམས་ཅད་སྤངས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་པར་བྱའོ་ཞེས་བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །འདིས་དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པས་དགེ་བའི་ལས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པ་སྟེ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་སོ། །བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་དོན་དུ་བྱུང་བ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་བའོ**་ཞེས་བསྡུ་བར་བལྟའོ། །འོག་མ་རྣམས་ལ་ཡང་དེ་བཞིན་ནོ། །

「以〔阿耨多罗三藐三〕菩提心为本」是指如此发菩提心：「由于烦恼障

[87] 汉译《论》中将**「无彼过处」**归于原经所称的「以正忆念为本」，而将原经的「离异行」所起的上上胜胜法对应至**「修行清净」**。

[88] 此处**「于彼」**一词出自汉译《论》中**「无彼过处」**（如上文所新译的**「于彼观照过失」**）一句。

[89] 汉译《论》中将**「不随顺诸过」**归于原经所称的「以十善业道为本」，而将原经的「深净心」所起的上上胜胜法对应至**「业果清净」**。

[90] 从何而生：值得注意的是，此处藏文表达方式为 ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང，义为「以何故而生」，而不再使用「以何者所摄属」的表达方式，使得字面意义的表达方面，与诸家汉译「以何为本」、「因何而起」、「依何而起」的意思相同，皆属于「因摄属果」，而不再有「因摄属果」或「果摄属因」的歧异。

与所知障等诸般迷乱，将这些众生引向了极为痛苦的境地。因此，我应如我［欲断一切过患而证取菩提］般，令其他［众生］也断一切过患而证得菩提。」其解说：**「善修十善业道」**（正受持善业）。准此，由于「正受持善业」而说「正受持善业即是菩提心」；为了菩提心而生，所以应当依照［经中所言］「**以〔阿耨多罗三藐三〕菩提心为本**」加以归摄而作观。以下诸处亦同。

[86b.7]**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་གི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་ནས་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ལ་འཇུག་གོ། །དེ་བས་ན་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་འབྲས་བུའོ། །ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་རྣམ་པར་དག་པའི་བདག་ཉིད་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྟེ། དེ་བས་ན་**ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་རྣམ་པར་དག་པ**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以六波罗蜜为本**」的意思是「发菩提心，随后趣入（力行、实践）六波罗蜜多」。因此，六波罗蜜多［在此处］是菩提心的果。身口意三业清净的本体，就是波罗蜜多，因此［其中的］解说为**「身口意［业三法］清净」**[91]。

[287a.2]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ནི་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ཀྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ནི་བག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བག་ཡོད་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་བག་ཡོད་པ་ནི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ནི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་དག་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་དག་ནི་སྡོམ་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་། །

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨六波罗蜜，以何为本？」

---

[91] 汉译《论》中将**「身口意业三法清净」**归于原经所称的「以三善行为本」，而将原经的「六波罗蜜」所起的上上胜胜法对应至**「随顺利益一切众生」**。

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨六波罗蜜，以方便慧为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨方便慧，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨方便慧，以不放逸为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨不放逸，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨不放逸，以三善行为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨三善行，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨三善行，以十善业道为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨十善业道，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨十善业道，以持戒为本。」

[87a][87a.1]**ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་ཀྱི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དག་ལ་འཇུག་པ་ན་ཐབས་དང་ཤེས་རབ་ལ་འཇུག་སྟེ། དེ་ལ་ཐབས་ཀྱིས་ནི་འཁོར་བ་མི་གཏོང་ངོ་ལ། ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་དེའི་ཉེས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་གོས་ཏེ། ཤེས་རབ་དང་ཐབས་གཉིས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་མེད་པར་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པའི་ཕྱིར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་བའི་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་གོ། །དེ་བས་ན་**ཚུལ་ཁྲིམས་ཡོངས་སུ་དག**་ཅེས་བཤད་དེ། །

「以方便慧为本」是指：若趣入六波罗蜜多，则已趣入方便与智慧。也就是说：由于方便，所以不舍轮回［众生］；由于智慧，所以不染其（轮回的）诸般过患；因为智慧与方便二者并无杂染，所以只要轮回仍存，［菩萨］为了饶益众生而造就众生义利的戒律就是清净的。因此解说为**「戒清净」**。

[87a.3]**བག་ཡོད་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་དང་ལྡན་པ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་བག་ཡོད་པར་གནས་པའི་ཕྱིར་རོ། །བག་ཡོད་པར་གནས་པ་ཡང་སྤྱོད་ལམ་ཐམས་ཅད་དུ་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་དང་བ་བསྐྱེད་པས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དང་མཐུན་པ་ཡིན་ཏེ། དེ་བས་ན་**སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དང་མཐུན་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「以不放逸为本」是指：具足智慧与方便，则于一切情况之下，都能保持不放逸，故称。要保持不放逸，又必须在一切威仪（行住坐卧）之中，令诸众生发清净心（清净信），以此随顺众生的义利，因此解说为**「随顺［利益］一切**

众生」[92]。

[87a.4]**ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་བག་ཡོད་པ་ལ་གནས་པ་དག་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་དག་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་སྒྲུབ་བོ། །དེ་བས་ན་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ནི་བག་ཡོད་པའི་འབྲས་བུའོ། །ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་ལྡན་ན་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་བས་ན་**ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ**ཞེས་བཤད་དོ། །

「以三善行为本」是指：保持不放逸的人们，能够成就趣入（实践）身口意三善妙诸行之戒律本体。因此，三种善妙之行是不放逸的果。若具备三种善妙之行，将能圆成资粮，所以解说道：**「满足一切助菩提法」**（圆成资粮）[93]。

[87a.5]**དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་དག་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལ་བརྩོན་པ་ནི་དེ་དང་མི་མཐུན་པ་སྲོག་གཅོད་པ་ལ་སོགས་པ་དག་ལ་མི་འཇུག་གོ། །དེའི་ཕྱིར་དེ་སྲོག་གཅོད་པ་སྤོང་བ་ལ་སོགས་པ་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་སྒྲུབ་བོ། །ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་ནི་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་གྱི་འབྲས་བུ་ཡིན་ནོ། །

「以十善业道为本」是指：精进于身口意三善妙诸行之戒律本体，并且不从事与之相违的杀生等［业］。因此，断除杀生等，即是成就转舍［不善］戒[94]之本体。转舍［不善］戒之本体即为十善业道，这同时也是转生［善］戒[95]的本体——即三种善妙行的果。

[87a.7]དེ་ལྟར་འཇུག་པ་དང་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཐ་དད་དུ་ཕྱེ་སྟེ། ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་། དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་

---

[92] 此段将方便慧（方便与智慧的合称）以及不放逸结合起来解释。若个别解释，则与汉译《论》中所说一致——「方便慧」所起的上上胜胜法为**「随顺利益一切众生」**，「不放逸」所起的上上胜胜法对应至**「戒清净」**。

[93] 汉译《论》中将**「满足一切助菩提法」**归于原经所称的「以六波罗蜜为本」，而将原经的「三善行」所起的上上胜胜法对应至**「身口意业三法清净」**。

[94] 转舍戒：原文写做 ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས，应系转舍不善戒（*akuśalanivartakaśīla* / མི་དགེ་བ་ལས་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས）之略称，义为转变、断除不善业之戒律。此词可见于《解深密经》卷四〈七 地波罗蜜多品（四）〉：「戒三种者：一者、转舍不善戒；二者、转生善戒；三者、转生饶益有情戒。」（CBETA, T16, no. 676）从该经的内容看来，此戒似乎与菩萨三聚净戒之中的摄律仪戒（制恶戒）内容一致。

[95] 转生戒：原文写做 འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས，应系转生善戒（*kuśalapravartakaśīla* / དགེ་བ་ལ་འཇུག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས）之略称，义为趣入善法之戒律。其出处亦同于前注，且内容应属于摄律仪戒当中积极行善的一面。

རྣམས་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་དངོས་པོར་བསྟན་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །གཞན་དུ་ན་ལེགས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་དང་། དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་རྣམས་ཐ་དད་པ་ཅི་ཞིག་ཡོད་པར་འགྱུར། སྲོག་གཅོད་པ་སྤོང་བ་ལ་སོགས་པ་ལ་བསམ་པ་བརྟན་པ་དག་སེམས་ཅན་ལོག་པར་ཞུགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་སྐྱོ་བས་དེ་ནི་**ཡོངས་སུ་མི་སྐྱོ་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །འཇུག་པ་དང་ལྡོག་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་པ་འདིས་སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་ཏོ། །

如此已将转生［善］戒与转舍［不善］戒各别分开，如此一来，应当通晓实际所宣说三种善妙之行、十善业道的因果。若非如此，三种善妙之行与十善业道哪会有差异呢？对于断除杀生等事怀有坚定意志的人们，不会因为邪行（入于颠倒）的众生而感到沮丧，因此以**「不疲倦」**[96]而作解说。透过宣说转生［善］戒与转舍［不善］戒，便宣说了摄律仪戒。

[87b.2]**སྡོམ་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུ་ཡང་དག་པ། རབ། གཙོ་བོ། །སངས་རྒྱས་ཉིད་འདི་ལས་བྱུང་བས་སྡོམ་པའོ། །ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བདག་མེད་པ་གཉིས་ལ་བརྟེན་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་རབ་ཏུ་སྦྱོར་ཏེ། དེའི་དོན་དུ་བྱུང་ངོ་། །

「以持戒[97]为本」。正真、最上、最尊之果，即此佛果。由此［果］而生，故名「戒」（律仪）。以闻思等次第，依于二种无我，加行勤修菩提分法，也即为此［果］所生。

[87b.3]དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི་སྡོམ་པ་ལ་གནས་པ་ནི་ཐོས་པ་དང་། སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་རྣམས་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་འདིས་ནི་དགེ་བའི་ཆོས་སྡུད་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བསྟན་ཏོ། །

住于十善业道之律仪，是为了透过闻思等次第而趣入诸菩提分法，以此宣说了摄善法戒。

[87b.3]གོང་དུ་བཤད་མ་ཐག་པ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་བསྒོམ་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ལམ་རྣམ་པར་དག་པས་ནི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་སངས་རྒྱས་ཉིད་འགྲུབ་བོ། །དེ་བས་ན་ལས་ཀྱི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བཤད་དོ། །

方才于前文所说，由于修习菩提分法的性相之道是清净的，所以将能成立

[96] 汉译《论》中将**「不疲倦」**归于原经所称的「以阿耨多罗三藐三菩提心为本」，而将原经的「十善业道」所起的上上胜胜法对应至**「善修十善业道」**。

[97] 持戒：原文写做 སྡོམ་པ，梵文写做 *saṃvaraḥ*，义为摄、统摄、收摄，引申为律、规范、戒。罗什译本做「摄六根」，隋译本做「善摄身口意」，唐译本做「持净戒」。

清净之果——佛果本身。因此解说道：**「业果清净」**[98]。

[287a.6]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སྡོམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྡོམ་པ་ནི་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ༌། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ནི་སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ༌། །

སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་སོ་སོར་རྟོག་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་།

སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སོ་སོར་རྟོག་པ་ནི་དྲན་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ༌། །

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨持戒，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨持戒，以正忆念为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨正忆念，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨正忆念，以正观为本。」

天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨正观，以何为本？」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨正观，以坚念不忘为本。」

[87b.4]**ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱ་བའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དགེ་བའི་ཆོས་སྡུད་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་དང་ལྡན་ན་རྟག་ཏུ་བདག་མེད་པ་གཉིས་ལ་བརྟེན་པའི་ཡིད་ལ་བྱ་བ་ལ་འཇུག་སྟེ། དེ་ཉིད་འདིར་ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པའོ། །ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་པའི་བདག་ཉིད་དེས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་སྦྱོར་བ་དེ་རྣམ་པར་དག་གོ། །དེ་བས་ན་**སྦྱོར་བ་རྣམ་པར་དག་པ**ཞེས་བཤད་དོ། །

「**以正忆念为本**」（由于如理作意而生）是指：若具备摄善法戒，则能常常趣入依止二种无我的作意。在此，这便是如理作意。如理作意，即是住于般若波罗蜜多之本体，藉此能使菩提分的加行（加功用行／修行）达到清净。因此，［《论》中］解说道：**「修行清净」**（加行清净／所作清净）[99]。

[98] 汉译《论》中将**「业果清净」**归于原经所称的「以深净心为本」，而将原经的「持戒」所起的上上胜胜法对应至**「不随顺诸过」**。

[99] 汉译《论》中将**「修行清净」**归于原经所称的「以无异离异行为本」，而将原经的「正忆念」所起的上上胜胜法对应至**「无彼过处」**。

[87b.6]**སོ་སོར་རྟོག་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་སོ་སོ་ལ་སྐལ་བ་ཇི་ལྟར་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་སྦྱབ་པ་སོ་སོར་རྟོག་པའོ། །ཚུལ་བཞིན་ཡིད་ལ་བྱེད་པས་ནི་སྲིད་པ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་མཐོང་ངོ་། །དེ་བས་ན་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་ཞེན་ཏུ་འཇུག་གོ། །དེ་ལྟ་བས་ན་**སེམས་ཅན་གྱི་དོན་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「以〔正〕观为本」(由于分别观察而生)是指：分别观察相应于各个众生缘分的波罗蜜多修行。由于如理作意，所以能够视三有犹如幻术；因此，只要轮回尚存，就会再再投入饶益众生之事。于是［《论》中］解说道：**「作利益［一切］众生清净」**[100]。

[87b.7]**དྲན་པའི་ཕྱིར་བྱུང་ངོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་བྱ་བ་ལ་བརྩོན་པར་བྱ་བ་དང་། མི་བྱ་བ་དག་ལ་རྟག་ཏུ་དྲན་པ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །དྲན་པ་དང་ལྡན་ན་མུ་སྟེགས་ཅན་དང་བདུད་ལ་སོགས་པས་མི་འཕྲོགས་པའོ། །དེ་བས་ན་**གཞན་གྱིས་མི་བཀྲི་བ་རྣམ་པར་དག་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「以坚念不忘为本」，这是因为要令人总是记得要精进于利益一切众生，总是要记得那些不该作的事。若能具足坚念，就不会被外道、魔罗等所夺。因此［《论》中］解说道：**「心清净」**[101]。

[88a][88a.1]གཞན་ནི་གཞན་དུ་སྟེ། **སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཅིས་བསྡུས་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིར་རྒྱུ་གང་གིས་ཞེས་རྒྱུ་འདྲི་བ་ཉིད་དེ། འདི་ནི་**གཡོ་མེད་པས་བསྡུས་**ཏེ། གཡོ་མེད་པས་བསྐྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །**གཡོ་མེད་པ་ནི་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱིས་བསྡུས་**ཏེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པ་མ་ཡིན་པའི་སེམས་གང་ཡིན་པ་དེ་གཡོ་ཡིན་པར་རིས་སོ། །སྙོམས་པའི་སེམས་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་**ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་བཞིན་དུ་གཞན་དུ་ཡང་**ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་**ནས་འདྲི་བ་དེར་ཡང་རྒྱུ་གང་ལས་བྱུང་ཞེས་ཟེར་རོ། །

此外，另一种［解读］如下。在此，「大悲以何为本」(大悲心为何者所摄属)是指「以何种因，而……」，也就是问「因」的。此(大悲心)「以直心为本」(为直心所摄属)，所以是「直心令之生起」的意思。「直心以于一切众生平等

---

[100] 汉译《论》中将**「作利益一切众生」**归于原经所称的「以于一切众生平等心为本」，而将原经的「正观」所起的上上胜胜法对应至**「善取正教观有为法」**。

[101] 汉译《论》中将**「心清净」**归于原经所称的「直心」，而将原经的「坚念不忘」所起的上上胜胜法对应至**「受教不忘」**。

心为因」（为于一切众生平等心所摄属），也就是说：只要不于一切众生起平等心，则必非直心（必为有谄心、有作心）。于一切众生平等心之因，即是「无异离异行」。同样地，余处[102]所问「以何为本」（以何故而生起）[103]，说的也是「从何因而生起」。

[88a.3]དེ་དག་ནི་བཤད་པའི་ཚིག་དང་མི་མཐུན་ཏེ། འདི་ལྟར་**གདམས་ངག་མི་བརྗེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་དེས་**གཡོ་མེད་པ**་བསྟན་ནས། ཕྱིས་གདམས་ངག་ལེགས་པར་བཟུང་བ་འདུས་བྱས་ལ་ཉེ་བར་རྟོག་པ་ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་**སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་སྙོམས་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་འདི་བཤད་དོ། །

这些（前段关于咨问「因」的问题）与［世亲于《论》中］所说的文字不相符，因为［《论》中］就是用**「受教不忘」**这句来宣说「直心」，随后则以**「善取正教观有为法」**这句做为「以于一切众生平等心」的解说。

[88a.4]འདིར་**གདམས་ངག་ལེགས་པར་བཟུང་བ་ཉིད་འདུས་བྱས་ལ་རྟོག་པ**འི་རྒྱུར་བཤད་ན་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སྙོམས་པའི་སེམས་ནི་གཡོ་མེད་པའི་རྒྱུ་ཉིད་དུ་བསྟན་པར་འགྱུར་ཏེ། དེ་ལྟ་ན་ནི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྩ་བའི་རྒྱུ་མ་ཡིན་པར་འགྱུར་རོ། །

在此，若要按**「善取正教观有为法」**（此为直心的解说）之因［这样的理路］来解说的话，则会变成宣说「于一切众生平等心，本身即是直心之因」。这么一来，就会成为「大悲心不是菩提的根本因」［，而坚念不忘才是其根本因］。

[287b][287b.1]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དག་རྒྱུར་བསྡུ་བ་དང་། འབྲས་བུར་བསྡུ་བར་འགྱུར་བ་དུ།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དག་རྒྱུར་བསྡུ་བ་དང་། འབྲས་བུར་བསྡུ་བར་འགྱུར་བ་ནི་བཞི་པོ་འདི་དག་སྟེ། བཞི་གང་ཞེ་ན། དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་། སྒྲུབ་པ་དང་འབྲེལ་པ་དང་། ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་དང་། སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའོ། །

---

[102] 根据原经藏译本，余处是指从 བསམ་པ་དང་། ལྷག་པའི་བསམ་པ་ཅིའི་ཕྱིར་བྱུང་（深净心，以何为本）开始的其余段落。

[103] 从本《疏》下一段落的文字可知，《疏》的作者是不同意此解的。然而，有趣的是，诸家汉译本对于「为何者所摄属」以及「以何故而生起」皆与此段做相同解释，统一译为「以何为本」。因此，从汉译本的文字看不出细致的差别。因此特于既有的汉译之后检附根据藏文的新译，以资对照。

> 天子又问文殊师利：「诸菩萨摩诃萨有几种心，能成就因、能成就果？」
>
> 文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨有四种心，能成就因、能成就果。何等为四：
>
> 一者、初发心；二者、行发心；三者、不退发心；四者、一生补处发心。

[88a.5]**རྒྱུར་བསྡུ་བ**་དང་། **འབྲས་བུར་བསྡུ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སྔ་མ་སྔ་མ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ། །ཕྱི་མ་ཕྱི་མ་ནི་འབྲས་བུ་སྟེ། དེ་བས་ན་**རྒྱུ་དང་འབྲས་བུར་བསྡུ་བ**་ཞེས་བྱའོ། །

所谓「成就因」（摄于因）及「成就果」（摄于果），是说：[所指涉的] 前者为发心（令心生起）之因，后者则是果，故称「成就因果」（摄于因与果）。

[88a.5]**ས་བཅུས་བསྡུས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་རྣམ་པ་བཞི**་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལ། **སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ**་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་སོ། །**སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་དྲུག་པོ་རྣམས་སུའོ། །**ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ**་ནི་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པར་རོ། །**སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ**་ནི་ས་བཅུ་པ་ཉིད་ལའོ། །

[《论》中提到：] **「有四种发菩提心摄取十地」**（以十地所摄属的发心，分为四类）。其中，「初发心[104]」以欢喜 [地] 所摄属，「行发心」摄于无垢等六 [地]，「不退发心」摄于不动 [地] 等，「一生补处发心」则摄于第十地。

> [287b.3]དེ་ལ་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ། །
>
> 「应知初发心为解行住因，解行住发心为不退转因，不退转发心为一生

[104] 原经藏译本在此段列举四种发心时，皆省略「发心」一词，而采略称。诸家汉译则多将之完整名称译出。是故，于本《疏》译本中，提及这些发心时，为裨阅读，而随顺古代汉译的做法，径行添译发心一词，并不令以 [] 括号注明。以下皆同。特此说明。

补处因，一生补处发心为一切智因。[105]

[88a.6]**<u>བཞི་པ་རྣམ་པ་བཅུ་གཉིས་ཀྱིས</u>**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། **།སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། རྒྱུ་ནི་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དོ། །འབྲས་བུ་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་དོ། །འབྲེལ་པ་ནི་དེ་ལས་བྱུང་བར་བལྟ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「四者乃以十二种……」[106]是指：「初发心为解行住因」等义。「**一生补处发心为一切智因**」**[107]**（应观一生补处发心为与果系属之因）当中，「因」的本体是福德资粮与智慧资粮，「果」则是佛果本身。[二者的] 关联（系属）则应视为「由彼（因）而生 [此]（果)」，也就指出了佛果本身的因 [即是二资粮]。

[88b][88b.1]བཞི་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**<u>གོང་ནས་གོང་དུ་རྒྱུ་ཆུད་མི་ཟ་བ</u>**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སེམས་སྐྱེས་པ་ཕྱི་མ་ཕྱི་མའི་རྒྱུ་ནི་སྔ་མ་སྔ་མ་སྟེ། དེའི་རྒྱུར་དེ་རྟག་ཏུ་གནས་པས་**<u>རྒྱུ་ཆུད་མི་ཟ་བ</u>**འོ། །

四种 [关于发心的道理] 的解说为：**「上上因胜胜不失」**（越向上，[其] 因越不失坏），也就是说，较后生起的心，其因乃是较前所生起的心。由于其因必然处于这样的状况，所以说**「因胜胜不失」**（因不失坏）。

[88b][88b.1]དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་སེམས་དང་པོ་བསྐྱེད་པ་དང་འབྲེལ་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའོ། །གཞན་གཉིས་ལས་**སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**་ཕྱིར་ལོག་པ་[108]ཉིད་ཀྱིས་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུའི་ནུས་པ་སྟེ། དེ་བཞིན་དུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་ལྟར་འབྲས་བུ་དང་མཐུན་པའི་བཞི་པ་དང་པོས་རྒྱུའི་གནས་བསྟན་ཏོ། །

这（因不失坏）就是与「系念[109]初发心」本身的因。此外二者（第二与第

[105] 此段未见于元魏译本之中，在此以唐译本补充。

[106] 汉译《论》中称之为**「彼种种差别有十二句」**。

[107] 一生补处发心为一切智因：原文写做 སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའི་རྒྱུར་བལྟའོ，直译为「应观一生补处为与果相关之因」。罗什译本、元魏译本皆无此段，隋译本做「因不退转，与善同生」。

[108] 此处应为 ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ（不退转）之讹，今据此而译。惟须注意诸家木刻版皆如此拼写，故藏文部分仍不做更动。待考。特此说明。

[109] 系念：原文写做 ……དང་འབྲེལ་པ，直译为「与……相关」或「与……相连」，有连缀的意思。隋译本做「系念」，通于悬念、悬想、系念，也就是将心念系于一处、不思其余。今沿用古译常见用法，以「系」字表达连缀之义，译做系念。

三发心）之中，「行发心」（系念行发心），能够做为「以不退转发心」等的因。这也等于宣说了「[其余的第三、第四种发心] 也将如此 [类推] 之故」。如此，在与果相顺的四种 [关于发心的道理之中]，现已藉由第一种 [道理] 而宣说了「因之所依」。[110]

[287b.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ས་བོན་བཏབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ས་བོན་ལས་མྱུ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྦྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་སྡོང་བུ་དང་། འདབ་མ་དང་། མེ་ཏོག་དང་། འབྲས་བུ་འབྱུང་བ་དེ་ལྟ་བུར་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

「复次，天子！初发心如种种子，

第二行发心如牙生增长，

第三不退发心如茎、叶、华、果初始成就，

第四一生补处发心如果等有用。

[88b.2]**ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ས་བོན་བཏབ་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་རྒྱུར་འོས་པ་བཞི་པ་གཉིས་པས་ནི། འབྲས་བུ་ཡང་གནས་སོ་ཞེས་དེ་སྟོན་ཏོ། །**བཏབ་པ**་ནི་བསྐྲུན་པ་སྟེ། སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོའི་དགེ་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དགེ་བའི་ས་བོན་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ས་བོན་གྱི་ཚུལ་དུ་གནས་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལས་དེ་དང་མཐུན་པའི་མྱུ་གུ་མངོན་པར་འགྲུབ་བོ། །ཆོས་དེ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པོ་སྟེ། དེ་ལས་བསྡུས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བ་ལས་དགེ་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མྱུ་གུ་རྣམས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །

「复次，天子！〔初发心〕如种种子」等，已宣说「之所以能堪为因」的道理，以及在四种〔关于发心的道理当中〕，由于第二种〔道理（因中有果）〕，因此「果也存在」。「种」是栽植的意思，以其能令初发心之一切善法种子萌发，故名。初发心本身就如同处于种子状态，与之同类的苗芽由此而成。此法即是第二发心，这是因为：趣入由此（第二发心）所摄持、有所造作之智慧，其运作能使一切善法之苗芽得以从中滋长。

[110] 此段应可对应至汉译《论》的这一段落：**「初发心能与第二行发心作因，第二行发心能与第三不退发心作因，第三不退发心能与第四一生补处发心作因。」**

[88b.4]སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་མྱུ་གུའི་ཚུལ་དུ་གནས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལས་དེ་དང་མཐུན་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་སྡོང་བུ་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའི་ཆོས་ཉིད་འབྱུང་སྟེ། དེ་ལ་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུམ་གྱིས་བསྡུས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བས་བསྒྲིམ་མི་དགོས་པར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །

第二发心（行发心）本身就如同处于苗芽状态，与之相关、如同树干等的第三发心诸法由此而生。这是因为：其中，趣入透过不动等［法］、以第三［发心］（不退转发心）所摄持、无所造作之智慧，其运作能够不待刻意专注而圆成一切佛法。

[88b.6]དེ་བས་ན་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པའི་འབྲས་བུར་གྱུར་ཏེ། འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པའི་ཆོས་ཡིན་ནོ། །དེ་ལས་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་སངས་རྒྱས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་འབྲས་བུ་འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ། །

因此，第四发心（一生补处发心）乃是第三发心的果，为果究竟成熟之法，一切功德从中毕竟圆成，成就立为佛陀性相之果。

[88b.7]བཞི་པ་གཉིས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**རྒྱུའི་རིམ་གྱིས**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། རིམ་པ་གང་གིས་རྒྱུར་གནས་པ་དེ་ཉིད་ཀྱིས་འབྲས་བུ་མ་ཚང་བ་མེད་པར་འགྲུབ་པ་**ཡོངས་སུ་དག**གོ། །

四种［发心的道理当中］的第二种发心［的道理（因中有果)］，其解说为**「依因之次第……」**[111]等，亦即：按照所属层次而处于因之状态，本身就已完全成立「果是无不齐备的」，因此**「成就清净［果]」**。

[287b.5]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་མཁན་ཤིང་བསྡུ་བ་ཞེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཤིང་རྟའི་ཡན་ལག་ཡོངས་སུ་སྦྱོར་བ་ཞེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་ཡན་ལག་སྦྱོར་བ་ཞེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་ཁལ་དགལ་བ་ཞེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ།

---

[111] 汉译《论》中做**「从清净因成就清净果」**。

「复次，天子！ 初发心如车匠集材智，

第二行发心如斫治材木净智，

第三不退发心如安施材木智，

第四一生补处发心如车成运载智。

[88b.7]**དཔེར་ན་ཤིང་རྟ་མཁན**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་བཞི་པ་གསུམ་པའོ། །**ཤིང་བསྡུ་བ** ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤིང་ཇི་ལྟར་གྱུར་པ་ཇི་སྙེད་ཀྱིས་ཤིང་རྟ་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་གྱུར་པ་དེ་སྙེད་ཤེས་ཏེ་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བཞིན་དུ་**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་**[112] ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་བཅུ་པོ་དག་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བས་ན་ཡང་**སྨོན་ལམ་ལ་བརྟེན་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་འཛིན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「如车匠」等，则说明了四种［关于发心的道理］当中的第三种［道理］（摄取诸法）。「集材」指的是：只要有怎样的木材，就能造成怎么样的马车。知道这一点，就知道如何收集木材。同样地，「初发心……」是指：于初地时的十大愿，知其能摄集一切佛法；所以［《论》中］也是以**「依诸愿**（十大愿）[113] **则能摄取一切佛法」**而作解说的。

[89a.2]དེ་བཞིན་དུ་**སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པས་དྲུག་པོ་དྲུག་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་ཡན་ལག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཆོས་བཟོད་པ་དང་། བརྩོན་འགྲུས་དང་། བསམ་གཏན་དང་། ཤེས་རབ་དང་། ཐབས་རྣམས་རིམ་བཞིན་དུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཚུལ་ཁྲིམས་དང་སྡོམ་པ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། ཚུལ་ཁྲིམས་ནི། ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །འདིས་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་སེམས་བཟློག

---

[112] 原经藏译本做 དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ།

[113] 初地菩萨十种大愿：参见《瑜伽师地论》四十七卷：「又现法中，能起菩萨一切精进，信增上力为前导故。于当来世，如前所说菩提分品十种大愿，今即于此极欢喜住能具引发，由得清净胜意乐故。为欲供养最胜有情真实福田大师法主，是故引发第一大愿。为欲受持彼所宣说无上正法，是故引发第二大愿。为欲劝请转未曾有妙正法轮，是故引发第三大愿。为欲顺彼行菩萨行，是故引发第四大愿。为欲成熟彼器有情，是故引发第五大愿。为欲往趣诸佛国土，奉见如来，承事供养，听受正法，是故引发第六大愿。为净修治自佛国土，是故引发第七大愿。为于一切在所生处，常不远离诸佛菩萨，与诸菩萨常同一味意乐加行，是故引发第八大愿。常为利益一切有情，曾不空过，是故引发第九大愿。为证无上正等菩提，作诸佛事，是故引发第十大愿。作是愿言：如有情界展转相续，终无断尽；亦如世道展转相续，终无断尽；我此大愿生生相续，乃至究竟菩提边际，常不远离，常不忘失，常不乖离。如是自誓，心发正愿。当知此中，前就所应愿事起愿，后即就愿以起于愿。如是菩萨十种大愿以为上首，能生无数百千正愿。」（CBETA 2023, T30 , no. 1579）

པས་སྔོམ་པའོ། །

同样地，「行发心〔如斫治材木净智〕」是指以无垢［地］等［所摄属］的六种［地］——因为这六者是指佛果本身的支分法，依次对应至：安忍、精进、禅定、般若、方便等。其解说为：**「成就清净戒」**，［其中的］戒律是指持戒波罗蜜，以此能遮退相违之心，故名为律仪。

[89a.3]**དཔེར་ན་ཤིང་རྟའི་ཡན་ལག**ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པའི་ལམ་ན་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་སྦྱོར་བ**ཞེས་བྱ་བའོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱ་བ་མེད་པར་འཇུག་པ་ནི་བསྒོམ་པའི་ལམ་ན་ཤེས་རབ་དང་ཐབས་དེ་གཉིས་ཀྱིས་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའི་ཆོས་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཐམས་ཅད་ཡན་ལག་དང་། ཡན་ལག་ཅན་གྱི་དངོས་པོར་ཕན་ཚུན་སྦྱོར་བའི་ཕྱིར་ཏེ། འདི་ལྟར་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱིས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འབྲས་བུ་ཡང་འཁོར་བ་དང་མི་མཐུན་པ་སྟེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གྲོགས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་འབྱུང་བ་མངོན་པར་འགྲུབ་པར་འབད་ཀྱང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་དང་། མི་མཐུན་པ་མེད་དེ། དེ་ལྟར་འདི་གཉིས་ཡན་ལག་དང་ཡན་ལག་ཅན་གྱི་དངོས་པོ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་འབྲས་བུ་མི་གནས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འགྲུབ་བོ། །

「如〔安施〕材木」等的解说为：**「于修道中[114]，依慧方便修一切行皆相应」**。趣入无所造作，是指：于修道中，以妙慧与方便作为佛果本身之因法，其本体为福德与智慧资粮，［这些］都是支分；并且与具支分（主体）之法（指佛果）彼此关联。如是，以福德资粮所摄的智慧涅盘果，也是与轮回相违的；即使努力于智慧的助缘——促进福德资粮的发生，也不会与涅盘有所违逆。如此一来，这二者（福、慧）乃是支分与主体［的关系］，所以应当能证成「果乃不住涅盘」［这一点］。

[89a.6]**དཔེར་ན་ཁལ་དགལ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤིང་རྟ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ནས་རྫས་ལ་སོགས་པ་ཁལ་དགལ་བ་ཤེས་པའོ། །དེ་བཞིན་དུ་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དེས་བདག་དང་གཞན་གྱི་དོན་གྱི་ཁུར་ཤིན་ཏུ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཁུར་བླངས་པ་མི་འདོར་བ་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཁུར་བླངས་པ་ནི་བདག་དང་གཞན་གྱི་དོན་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པའོ། །

「如车成运载」是指：马车既然已经造成，便知所能乘载的物品等驮物。同样地，一生补处发心，以圆成资粮而能毕竟成就自他义利之重担，故名——

[114] 汉译《论》中无此句。

其解说为：**「不舍先许重担」**。所承受的重担，即是成就自他义利。

> [287b.7]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་ཟླ་བ་ཚེས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་མངོན་པར་འགྲུབ་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་ཆེས་ལྔ་དང་། ཉག་དང་། བདུན་གྱི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་ཚེས་བཅུའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་ཚེས་བཅུ་བཞིའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །
>
> དཔེར་ན་ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཡེ་ཤེས་བལྟའོ། །
>
> 「复次，天子！初发心如月始生，
>
> 第二行发心如月五日，
>
> 第三不退发心如月十日，
>
> 第四一生补处发心如月十四日，
>
> 如来智慧如月十五日。

[89b][89b.1]**དཔེར་ན་ཟླ་བ་ཚེས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་བཞི་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་གོང་ནས་གོང་དུ་མཐུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ནི་གོང་ནས་གོང་དུ་སྣང་བའི་ཕྱོགས་ཀྱི་མཐུ་རྣམ་པར་དག་གོ། །སེམས་ཀྱི་ནི་ནུས་པའི་ཕྱོགས་སོ། །ཚེས་བཅུ་བཞིའི་ནུབ་མོ་ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཤར་བའི་དཔེས་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་ཅུང་ཟད་ཅིག་གིས་ཡོངས་སུ་མ་རྫོགས་པར་བསྟན་ཏོ། །ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ནུབ་མོའི་དཔེས་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མཁྱེན་པ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བསྟན་ཏོ། །

「如月始生」等，则是第四种［关于发心的道理］，其解说为：**「上上大力清净」**（越向上，势力越发清净）。月轮是指光明支分的势力越来越清净，这是指心力的支分。［此处是］以十四日的夜晚月轮升起为譬喻，来表达一生补处发心尚有些许未臻圆满。以十五日的夜晚为譬喻，则表示如来的遍智，已圆满遍及一切行相。

> [288a.3]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་ཉན་ཐོས་ཀྱིས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་མ་ངེས་པའི་ས་ལས་ཡང་དག་པར་འདའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ལ་གནས་སོ། །

「复次，天子！初发心能过声闻地，

第二行发心能过辟支佛地，

第三不退发心能过不定地，

第四一生补处发心安住定地。

[89b.3]**ཉན་ཐོས་རྣམས་ཀྱིས་** [115] ནི་གང་ཟག་ལ་བདག་མེད་པ་ཙམ་གྱིས་མཐོང་བའི་ལམ་ལ་བདེན་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའོ། །དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་མཐོང་བའི་ལམ་ན་ཆོས་ཐམས་ཅད་བདག་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བའི་རྣམ་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་<u>ཡང་དབང་པོ་རྣོ་བའི་ཕྱིར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་</u>ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པའི་ཆོས་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཏེ་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་ནི་ས་དང་པོ་ལ་མཐོང་བའི་ལམ་ན་ཉན་ཐོས་ཐམས་ཅད་པས་ [116]ལྷག་པར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་བདག་མེད་པའི་རྣམ་པར་དམིགས་པས་ན་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའོ། །

「**声闻地**」仅［通达了］人无我，而证得见道的真谛。［大乘发心］远远超过它（声闻见道），是因为［大乘］初地见道时，已臻诸法无我之性相，即毕竟通达一切法界之故。其解说为**「利根，观察** [117]**一切菩提分法」**。能朝向佛果之因法，即是菩提分法，即真如。关于这点，在［菩萨］初地见道时，比起一切声闻，对于诸法无我的行相更为深入地观察（追寻、留心），故说**「［深入］观察一切菩提分法」**。

[89b.5]**རང་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་**ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་ནས་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ལ་བདེན་པ་ཉིད་དུ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའོ། །དེ་བས་ན་དེ་དག་གིས་འཁོར་བ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་ཁོང་དུ་མ་ཆུད་དེ། ངེས་སྐྲག་ནས་བདག་གཅིག་པུ་ཐར་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འབད་དོ། །

---

[115] 根据文义以及原经藏译本，应做ཀྱི་ས，故依此而译。然而，诸家刻版皆做ཀྱིས，故藏文部分仍不做更动。待考。特此说明。

[116] 应做པས།

[117] 观察：原文写做 ལྷག་པར་དམིགས་པ，梵文做 *adhyālambana*，其义为深入观察、抓取、追寻，古译多做观察、增上所缘。在本《疏》中，此词往往兼具深入观察与勤求追寻二义。望识者留心。

「辟支佛地」对于所取及能取仍然存有增上耽着，但已经通达缘起的真谛。因此，他们由于尚未通达轮回犹如幻术，对此感到恐惧，于是为了只身从中解脱而努力。

[89b.6]**སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་**ནི་དེ་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་ཏེ། དེ་ལས་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བས་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཡོངས་སུ་བརྟག་པའི་བདག་ཉིད་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུའི་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་རོ། །ས་དང་པོ་ལ་ཐམས་ཅད་དུ་འགྲོ་བའི་རྣམ་པར་དེ་བཞིན་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་ཉན་ཐོས་ཀྱིས་བཞིན་དུ་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ལས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་འདས་སུ་ཟིན་ཀྱང་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་གོང་མ་ལ་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་དེ་སྐད་ཅེས་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་སྤྱོད་པ་མཐའ་ཡས་པ་ཡང་དག་པར་བསྒྲུབ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་འཁོར་བ་སྒྱུ་མ་ལྟ་བུར་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་དེའི་ཕྱིར་འཇིགས་པ་མེད་དེ། སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་སྤྱོད་པ་མཐའ་ཡས་པ་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་བོ། །

「第二、〔行〕发心」则更加超越。这是因为：与之（诸辟支佛）相较，［行发心的修行人］更加远离对于所取与能取的增上耽着，所以能够通达所观察之本体非为真实，而是如幻之缘起；［此外，］由于［他们］已经通达遍行于初地之行相——真如，所以就像远远超过声闻地那样，也已经远远超越了辟支佛地，并且还能通达更上的缘起，所以［经中］才做此说。因此，[《论》中] 的解说为：**「依般若胜智，能集诸［菩萨］无量行」**（以智慧的殊胜，而能真实成就无量行），也就是说，由于智慧的殊胜，通达轮回如幻，因此无畏，并因而能真实成就无边利益众生之行。

[90a.2]**སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་ཅིང་འཇུག་པའི་སའོ། །ས་བདུན་པའི་བར་དུ་མ་ངེས་པ་སྟེ། དེ་ལ་རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྣམ་པར་མི་རྟོག་པར་རྒྱུ་བ་ནི་ངེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་རྩོལ་བའི་རྣམ་པར་རྟོག་པས་སྐྱོད་པར་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་ས་དེ་མི་གཡོ་བ་ཞེས་བྱའོ། །རྩོལ་བར་[118]ལྡོག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་ས་ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་བས་ན་**རྩོལ་བའི་ཡོངས་སུ་གཡོ་བ་ཐམས་ཅད་ལས་ཤིན་ཏུ་འདས་པ་**ཞེས་བཤད་དོ། །

「第三、〔不退〕发心」等，是指有所造作而趣入之地。直至第七地之前，都属于不定地，因为其中尚有励力功用（有所勤作）之故，也是因为「无分别

[118] 根据文义，此处似应做 བས，故依此而译。然而，诸家刻版皆做 བར，故藏文部分仍不做更动。待考。特此说明。

运行，则为决定」之故。因此，以励力分别，则无法前往［决定地］，故称该地为「不动」；勤作之所不能退，所以称为「不退转地」。因此，［《论》中］解说道：**「过一切功用行」**。

[90a.3]ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ནི་དབང་བསྐུར་བ་ཐོབ་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཏེ། དེ་བས་ན་**རྒྱལ་ཚབ་ཏུ་རབ་ཏུ་གནས་པ་དེ**་ཞེས་བཤད་དོ།། ༎

「决定蕴」是指以得灌顶（推举 / 授权）之菩提萨埵众。因此解说道：**「善住王子地」**（做为补处 / 王位继承者）。

[90a.4]འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རི་མདོ་དང་སྦྱོལ་མར་བཤད་པ། བམ་པོ་གཉིས་པ་སྟེ་ཐ་མའོ། །

圣伽耶山顶经疏　末卷第二

[288a.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་དང་པོ་སེམས་བསྐྱེད་པ་ནི་ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་འཛིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཤེས་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་གྲངས་དང་། རྩིས་དང་། ཤོད་དགོད་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

དཔེར་ན་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བལྟའོ། །

「复次，天子！初发心如学初章智，

第二行发心如差别诸章智，

第三不退发心如算数智，

第四一生补处发心如通达诸论智。

[90a.4]**ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་འཛིན་པ**་ནི་འབྲུ་ཐམས་ཅད་དེར་འདུས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

[之所以说]「学初章〔智〕」(学着掌握字母写法)，是因为一切书写都总集于其中（基本笔顺)。

[90a.4]**ཚུལ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདྲ་བ་སྟེ།　འདི་ལྟར་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུའི་ཆོས་རྣམས་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་བཅུ་པོ་དག་གིས་ཀུན་ཏུ་བྱ་བ་ཙམ་དུ་ཡི་གེའི་ཕྱི་མོ་ལྟ་བུར་འཛིན་པར་བྱེད་པའོ། །དེ་བས་ན་གཞི་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བཤད་དོ། ཀུན་ཏུ་བྱ་བ་ཙམ་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞིར་གྱུར་པ་སྨོན་ལམ་ཆེན་པོ་རྣམས་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「如」(情形 / 状态）是「如同……」的意思。如此，初发心为佛果本身的诸般因法，并以十种大愿普为修学。如此这般，就如同习字般而加以把握。因此解说道：**「观下地法」**(追寻、着眼于基础)。如此这般普为修学，乃为一切佛法之地基，因为是观察（追寻 / 着眼）于诸大愿上的。

[90a.6]**རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིའི་རྣམ་པར་དབྱེ་བའོ། །འདི་ནི་ལེགས་པར་རྣམ་པར་འབྱེད་པའོ། །**དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྤྱོད་པ་དང་འབྲེལ་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱུ་བ་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་ས་དྲུག་གིས་བསྡུས་པ་ལ་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་རབ་ཏུ་ཤེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་བློས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པ་ས་དྲུག་པོ་དག་གི་བློས་ཆོས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་

ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「差别诸章智」是指其差别（种类），对之善加分辨，「行发心如……」的意思是：趣入有加行（有所为）［的修行］，而此种趣入之智慧，其运作意味着极为通晓包括无垢［地］等六地所摄［范畴中］，符合福德与智慧资粮性相之诸法，故名［行发心］。其解说为：**「智慧增长差别」**（以慧力而作辨别），也即表示「以修道所摄六地的妙慧而作辨别」的意思。

[90b][90b.1]**གྲངས་དང་རྩིས**་གཞན་དུ་དོན་གཅིག་ཏུ་ཟིན་ཀྱང་འདིར་སོ་སོར་སྨོས་པའི་ཕྱིར་རྩིས་དང་ཐ་དད་དེ། གྲངས་ནི་གཅིག་ལ་སོགས་པའོ། །གཞལ་བ་ལ་སོགས་པས་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ནི་རྩིས་སུ་བལྟའོ། །**ཤོད་དགོད་པ**་ནི་འཇོག་པ་སྟེ། དེ་ཤེས་པས་འདུ་བ་དང་འགོད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་རྟག་ཏུ་མ་རྨོངས་ན་ནོར་འཕེལ་བར་འགྱུར་རོ། **།དེ་ལྟ་བུར་ནི་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་སེམས་བསྐྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ལ་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ཐོབ་པས་བདག་དང་གཞན་མཚུངས་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་སྦྱིན་པ་བདག་གིས་ཀྱང་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཐབས་མཁས་པས་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་འཇལ་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། ཇི་སྐད་དུ་བཤད་པའི་བདག་དང་གཞན་མཚུངས་པའི་མཚན་ཉིད་ཐབས་མཁས་པས་གཞན་གྱི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡང་བདག་གིར་འཛིན་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「算数」［二字］虽然在其他地方都是同义的，但在此由于被分开来说了，所以「数」与「算」是有别的。「数」就是一［、二］……等，而用被衡量者等［的事物］去加以判断／界定，则可视为「算」。「知其分齐」[119]则是确立的意思，也就是晓得［算数］之后，无论是汇整、排序等，总是有条不紊，这样就能使财富广进。「不退发心如……」是说：八地时，由于已经获得无生法忍，对于自他皆能同样通达，因此即便是他人的布施，也能圆成自己的波罗蜜多。关于此点，［《论》中］解说道：**「方便智能数一切法」**（能以善巧而衡量一切法），也正是所说的**「契于自他平等之性相，方便善巧故，于他人所作布施等，能持用故」**[120]。

[90b.4]**དེ་ལྟ་བུར་ནི་སྐྱེ་བ་གཅིག་གིས་ཐོགས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་བཅུ་པ་ལ་བསྒོམ་པ་ཁྱད་ཞུགས་པས་མཐར་ཕྱིན་པའི་ཆོས་རྣམས་ཁོང་དུ་ཆུད་

119 知其分齐：原文做 ཤོད་དགོད་པ，梵文写做 *abhyasana*，义为练习，亦有算清楚总数之义。各家汉译中，仅有隋译本有此句。
120 从本《疏》的写作方式看来，此句应出自世亲的《论》，但于汉藏二种译本中，皆未得见。

པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫུད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

之所以会说「一生补处〔发心〕如……」，是因为：在十地时，由于安住于殊胜禅修，于是通达诸般究竟法，也就是［《论》中］以**「得证智」**（通达智慧）所解说的［道理］。

> [288a.6]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུར་འབྲེལ་པའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་དང་འབྲེལ་པའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བ་དང་འབྲེལ་པའོ། །
>
> སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པའོ། །
>
> 「复次，天子！初发心从因生，
>
> 第二行发心从智生，
>
> 第三不退发心从断生，
>
> 第四一生补处发心从果生。

[90b.4]**རྒྱུར་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། རྒྱུ་ནི་ལེན་པའི་རྒྱུ་སྟེ། རྒྱུ་ཉིད་ནི་འབྲེལ་པ་སྟེ། བདག་ཉིད་ཟག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཟག་པ་མེད་པའི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ལེན་པའི་དངོས་པོར་གནས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །འདིའི་བཤད་པ་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་རུས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། རང་བཞིན་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རིགས་འདྲ་བའོ། །རུས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྒྱུ་སྟེ། རིགས་འདྲ་བའི་རྒྱུ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「从因生」。在此，「因」是指「取因」（亲因／近因），且因本身就是关联[121]——由于本体无漏故，所以表示其处于诸无漏法之能引法[122]状态。其解说为：**「自性清净本来成就」**（类属自然俱全）；其中意义如下：**「自性」**指同种，**「类属」**是指「因」，也就是圆满的同类因。

[90b.6]**ཡེ་ཤེས་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཤེས་པ་ཉིད་དང་འབྲེལ་པ་སྟེ། ངེས་པར་འབྱེད་པ་ཉིད་དུ་གནས་པ་སྟེ། དེ་ནི་འཇིག་རྟེན་པ་དང་འཇིག་

121 由于原文直译是「与因相关」的意思。所以此处提到「关联」。

122 能引法：原文写做 ལེན་པའི་དངོས་པོ。从前后文义观之，应系「能牵引、引生后生之法」的有为法。由于排除了无为法，所以此处所指的应该是道谛的清净法。也就是说，真如本体为因，能生其余道谛清净法。

ཇེན་ལས་འདས་པའི་ཐོས་པ་འཛིན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**从智生**」也是「从识生」(与识相关)、彻底辨别的意思。[《论》中] 以**「摄取世间出世间闻慧方便」**而作解说。

[90b.6]གཏོང་བས་**སྤོང་བ**་སྟེ། སྤྲོས་པ་དང་བྲལ་བ་སྟེ། དེའི་ངོ་བོ་དང་འབྲེལ་པར་རྣམ་པར་གནས་པའོ། །དེ་ནི་སྤྲོས་པ་ལས་དབེན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

由「放舍」而「**断**」－－也就是远离戏论之义，这是就其（断的）本质而论的。[《论》中] 以**「过［一切世间］戏论」**而作解说。

[90b.7]**འབྲས་བུ་དང་འབྲེལ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་འབྲས་བུའི་དངོས་པོར་གནས་པའོ། །འབྲས་བུ་ནི་འདིར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་སྟེ་དེ་ནི་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**从果生**」是从果的实质而论的。在此，果是任运利益众生的，于是以**「自然成就一切利益众生行」**[123]而作解说。

[91a][91a.1]**རྒྱུར་འབྲེལ་པ**འི་ཚིག་གིས་ནི་རྒྱུ་ཉིད་དུ་གནས་སོ་ཞེས་བྱ་བས་དོན་འདི་བསྟན་ཏོ། །

「**从因生**」一句，即所谓「其状态就是因」。据此，[前文] 已经宣说此理。

[288a.7]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བས་བསྡུས་པའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུས་བསྡུས་པའོ། །

「复次，天子！ 初发心因摄，

第二行发心智摄，

[123] 自然成就一切利益众生行：原文写做 ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱེད་པ，汉译《论》中做**「自然成就一切行」**。

第三不退发心断摄，

第四一生补处发心果摄。

[91a][91a.1]**རྒྱུས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་རྒྱུས་བསྡུས་ཤིང་རྒྱུས་བསྐྱེད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་འདི་སྟོན་ཏེ། བྱེ་བྲག་ནི་དེ་ཡོད་དོ། །དེ་བས་ན་**མོས་པས་སྤྱོད་པ་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་ས་དང་པོ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དེ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ལ་འཇུག་པར་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་ཉིད་དེ། དེས་**ས་དང་པོ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་**ཕྱིར་རོ། །

以「因摄」而宣说「以因所摄，以因而令［余法］出生」之义，个别而言，即是有此一事（因与余法的关联）。于是，［《论》中］以**「信行助道**[124]**淳熟故，又以观初地境界」**（于信解行地发起造作且成熟，藉以追寻／着眼于初地）而作解说。于信解行地有所造作而成熟，能无碍趣入欢喜地，所以说**「观初地境界」**。

[91a.3]**ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པ་གང་མཐར་ཕྱིན་པའི་ཡེ་ཤེས་དེས་བསྡུས་པ་སྟེ་བསྐྱེད་པའོ། །ཁམས་རྣམས་ཀྱི་དོན་ནི་དུ་མ་ཡོད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་**སྦྱོར་བ་ལས་བྱུང་བའི་སྤྱོད་པ་ལས་ལྷག་པར་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་ནི་ས་གཉིས་པ་བསྐྱེད་པར་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་ཉིད་དེ། རྒྱུ་དེས་སྦྱོར་བ་ལས་བྱུང་བའི་སྤྱོད་པ་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「智摄」（以智所摄／摄属于智）的意思是：欢喜地所摄［之境界］臻于究竟之智，以该智慧摄属而生起——因为诸界有多种义。这是由于智慧臻于成熟，所以［《论》中］用**「依境界淳熟观功用行」**（追寻／着眼于由加行［功用］所生之行）加以解说——因为欢喜地所摄之智臻于成熟，能无碍生起二地［之境界］，也就是说，以该因而起加行（运作／功用），从中出生无垢之行，并追寻／着眼于以此无垢行等［功德］之所摄属者。

[91a.4]**སྤོང་བས་བསྡུས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་འདིས་སྤོང་བས་ན་སྤོང་བ་སྟེ། ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་ལམ་སྟེ། གང་དེ་མ་ཐག་ཏུ་ས་མི་གཡོ་བ་ལ་

---

[124] 助道：原文做 ཚོགས་ཀྱི་ལམ，梵文做 *saṃbhāramārga*，罗什译本、元魏译本皆做「助道」，唐译则做「资粮道」。

སོགས་པ་ལ་འཇུག་པའོ། །དེས་བསྡུས་པ་ནི་བསྐྱེད་པའོ། །དེ་ནི་བསྒོམ་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་ཐོབ་པ་རྣམས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་བསྒོམ་པ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་མཐར་ཕྱིན་པ་སྟེ། དེས་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ལ་སོགས་པ་མ་ཐོབ་པའི་ཆོས་རྣམས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ལ་སོགས་པ་དེ་ཉིད་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཕྱིར་མི་འོང་བའི་འབྲས་བུ་སྟེ། ཡང་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པར་འོང་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「断摄」（以断所摄 / 摄属于断）的意思是说：以此而断，故名为断。这是指七地所摄之道，于该道之后，立刻就会趣入不动等［地］。「以之所摄」的意思，就是「［以其］令［随后的境界］生起」。此即所修成熟，因此［《论》中］以**「依修行境界未得佛法观」**（追寻 / 着眼于各种尚未获得的、藉由修习而成熟之佛法［功德］）而作解说。这是因为趣入有加行（有所为）的所修［境界］臻于成熟、乃至究竟，于是对于尚未获得的佛法——诸如无生法忍等——格外有所追求；［另一方面，］无生法忍等本身属于菩萨的不来果，也不是能以发起加行（有所为）而出生的。

[91a.7]**འབྲས་བུ་**དེ་ལྟར་གྱུར་པ་ཉིད་**ཀྱིས་བསྡུས་པ་**ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པའོ། །དེ་ནི་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པས་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་དུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་རྟོགས་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་མི་གཡོ་བ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་བཤད་མ་ཐག་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་འབྲས་བུ་ཡོངས་སུ་སྨིན་པ་སྟེ། རྒྱུ་དེས་ས་བཅུ་ལ་དེའི་སྒྲིབ་པ་སྤངས་ནས་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཇི་ལྟར་འདོད་པ་བཞིན་དུ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་རྟོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །

以如是而成之「果」所「摄」（果摄，归属于果），即是第四发心（一生补处发心）。［在《论》中］这是以**「依果淳熟，随所有佛国土应成佛处即成佛」**（由于果成熟故，随其所欲而证觉）而作解说的。这是因为：解说「不动地等所摄」完毕之后，即随其［所证境界之］性相而成熟果；以此为因，于十地时，其障碍已经断除，于是能够随其所欲现前了证法界。

[288a.7]ལྔའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྦྱོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །

> སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །
>
> 「复次，天子！初发心因生，
>
> 第二行发心智生，
>
> 第三不退发心断生，
>
> 第四一生补处发心果生。

[91b][91b.1]**རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་རྒྱུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་རྒྱུ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་ནི་**མ་ནོར་བར་དགེ་བ་བསྒོམ་པའི་གནས**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སས་བསྡུས་པས་མ་ནོར་བའི་དགེ་བའི་ཆོས་བསྒོམ་པའི་གནས་སེམས་བསྐྱེད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「**因生**」（由因所出生）是指「由因所出生者，即由该因所出生」，这意味着「真实无误之因」。关于这一点，[《论》中] 是以**「不颠倒修行善根性」**而作解说的。这是专指「信解行地所摄之人，修习无误善根之所依处——发心」。

[91b.3]བཞི་པོ་གོང་མ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུས་བསྡུས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་གེགས་མེད་པར་ནུས་པ་རྒྱུ་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་དེ་བསྟན་ཏོ། །དེས་ནི་དེའི་རྒྱུ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་བསྟན་ཏེ། འདི་ནི་བྱེ་བྲག་གོ། །

摄属（包括）于前述四者之因，其文字呈现出「能够无有遮障，以某种因而生起」，这便显示出「真实无误之因」。此为支分［之义］。

[91b.3]**ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་རྒྱུར་གྱུར་པ་ལས་བྱུང་བ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཡེ་ཤེས་ལས་བྱུང་བའོ། །དེ་ནི་མ་ནོར་བའི་ཆོས་ལ་ངེས་པར་རྟོག་པའི་སྐྱེ་གནས་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「**智生**」（由智所出生）是指：从欢喜地所摄之智当中出生、由真实无误之因所出生的第二发心（行发心），是由智所出生的。[在《论》中，] 这点是以**「不颠倒法究竟性」**（能于无误法毕竟了悟之出生处）而作解说的。

[91b.4]མ་ནོར་བའི་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའོ། །ཆོས་ལ་ངེས་པར་རྟོག་པའི་སྐྱེ་གནས་ནི་རྒྱུ་སྟེ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། **སྤོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**་ཞེས་པ་འདིས་སྤོང་བས་ན་སྤོང་བ་སྟེ། ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་སྤོང་བ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བའོ། །དེ་ནི་མ་ནོར་བར་བསྒོམ་པའི་གནས་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། མ་ནོར་བར་བསྒོམ་པས་ས་བདུན་པས་བསྡུས་པའི་གནས་ལས་བྱུང་བ་སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །

「不颠倒」（无误之地），是摄属于欢喜［地］的；于法**「究竟性」**（毕竟了悟之出生处）是指其所对应的「因」。以表示：以此「断生」（由断所出生）而断，故名为断。从七地所摄之智当中出生、真实无误的第三发心（不退转发心），即是「断生」。［在《论》中，］这点是以**「不颠倒修行性」**（于无误法能修习之所依处）而做解说的。这是专指：由于**「不颠倒修行」**，从七地所摄之依处出生的第三发心。

[91b.6]**འབྲས་བུ**་རང་གི་སེམས་ལ་དབང་སྒྱུར་བ་**ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ**་གང་ཡིན་པ་དེ་འབྲས་བུ་ལས་ཡང་དག་པར་བྱུང་བ་དེ་ནི་རང་གི་སེམས་ལ་དབང་སྒྱུར་བ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「果」——得以驾驭自心，这便是「果生」（由果所出生）。此是从果所生，并以**「得心自在」**而作解说。

[288b.2]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྤོང་བ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་འབྲས་བུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ། །

「复次，天子！初发心因差别分，

第二行发心智差别分，

第三不退发心断差别分，

第四一生补处发心果差别分。

[91b.7]**སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་རྒྱུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ས་གཉིས་པ་ལ་སོགས་པའི་རྒྱུར་གྱུར་པས་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པའི་ཆོས་རྣམས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ཡང་ཡིན་པ་དེ་དག་གི་ཡན་ལག་སྟེ། སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་དེ་ཉིད་ལ་བརྟེན་ནས་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱུར་རྣམ་པར་གནས་པའི་ཆོས་རྣམས་རྣམ་པ་མང་པོར་འཕེལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཡང་དགེ་བའི་རྩ་བ་མཐའ་ཡས་པ་འཛིན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「初发心因差别分」，是因为：既以做为二地等［地］之因者［而作分别］，也以欢喜地所摄之诸法而作分别；这些都属于支分，依靠初发心本身而以「菩提之因」存在的诸法，其行相极其众多。［在《论》中，］这点是以**「摄取无量善根」**而做解说的。

[92a][92a.1]**ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག**ཅེས་བྱ་བ་ནི་དྲི་མ་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་ས་དྲུག་པོ་རྣམས་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ལ་གནས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྣ་ཚོགས་ལ་རྟོགས་པས་དུ་མར་ཐ་དད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་ཆོས་མཐའ་ཡས་པ་ལ་ངེས་པར་རྟོག་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智差别分」，是因为：无垢等六地，乃是住于第二发心之智慧，以能解悟种种法，而各有不同。［在《论》中，］这点是以**「无量无边法门毕竟究竟」**而做解说的。

[92a.2]མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ཐམས་ཅད་སྤོང་བ་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཇུག་པས་ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་ཉིད་**སྤོང་བ**འོ། །དེ་དག་གི་**རབ་ཏུ་དབྱེ་བ**་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་**ཡན་ལག**་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་ཏིང་ངེ་འཛིན་མཐའ་ཡས་པ་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་དེ་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒོ་མཐའ་ཡས་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

已得「断一切加行（有所作为）」，所以趣入于任运，于是有诸三摩地，这即是「断」。［之所以说］此等种种「差别」的「分」（支分），是因为：在八地，以无生法忍之力，得无量三摩地。于是［在《论》中，］这点是以**「入无量三昧门」**而做解说的。

[92a.3]ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམས་ཉིད་སྒོ་སྟེ། དེ་དང་འབྲེལ་པའི་དོན་རྣམས་ཀྱི་སྒོར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་རོ། །**འབྲས་བུ**་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས་རྣམ་པར་རོལ་པ་མཐའ་ཡས་པ་སྤྱོད་པའོ། །དེས་**རབ་ཏུ་དབྱེ་བའི་ཡན་ལག**་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་སྟེ། ས་བཅུ་པ་ལ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྒྱུ་མ་མཐའ་ཡས་པ་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་རྣམ་པར་རོལ་པ་མཐའ་ཡས་པ་སྤྱོད་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

诸三摩地本身即是「门」，因其做为与之相关诸义之门故。「果」，即以三摩地而受（经验 / 受用）无边游戏。于是说「差别分」，也就是第四发心——这是因为到了十地，无边三摩地幻毕竟解脱之故。［在《论》中，］这点是以**「无量神通奋迅随意自在用」**而做解说的。

[288b.3]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་སྨན་བསྡུ་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་སྨན་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་སྨན་སྦྱོར་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ནད་པ་གསོ་བ་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །

「复次，天子！初发心如取药草方便，

第二行发心如分别药草方便，

第三不退发心如病服药方便，

第四一生补处发心如病得差方便。

[92a.5]**སྨན་བསྡུ་བའི་ཚུལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དང་འདྲ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོའི་གནས་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོ་ནི་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྨན་ནོ། །དེའི་གནས་ནི་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་སྟེ། ས་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ལ་ཐོག་མར་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「取药草方便」是表示「与此相似」的意思。其解说为：**「摄取对治烦恼病法」**——烦恼病的对治，就是无漏智的药。其（无漏智的）所依处，即是初发心，因为是在欢喜地首度获得无漏智的。

[92a.6]**སྨན་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་བཤད་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་དང་མཐུན་པའི་སྨན་རབ་ཏུ་ཤེས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「分别草药」等的解说为：**「知对治烦恼病随相应药」**。

[92a.6]ཤེས་ནས་ཀྱང་མཐུན་པའི་སྨན་ནི་ཐབས་ཏེ་སྙིང་རྗེའོ། །དེས་འཁོར་བ་མི་གཏོང་སྟེ། དེ་ནི་**སྨན་སྦྱོར་བ་ལ་མཁས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་

པའི་མདོའི་ཚིག་བཤད་པའོ། །

［菩萨］**「知」**［分别草药］，所以［开立］**「相应药」**[125]为方便，也即大悲［垂顾］，因此不舍轮回众生。关于这点，是以「病服药方便」等经文而作解说的。

[92a.7]**ནད་གསོ་བ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་སྨན་རབ་ཏུ་ས་བཅུ་པས་བསྡུས་པ་བར་ཆད་མེད་པའི་ལམ་རབ་ཀྱི་མཆོག་གིས་ཉོན་མོངས་པ་དང་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་བག་ཆགས་དང་བཅས་པ་སྤོང་བའི་ཕྱིར་སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་**ནད་པ་གསོ་བ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ལས་གསོ་བ་ཞེས་བྱ་བའོ། །

之所以说「病得差[126]」（从病中康复）等，是因为：若用最上等的药——十地所摄最上品无间道（无碍道），则能遍断烦恼障、所知障与习气。因此，［在《论》中］以**「病灭」**而解说第四发心，其解说为：**「烦恼病灭」**。

> [288b.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་པོ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་དུ་འབྱུང་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གཉིས་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ཡང་དག་པར་འཛིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་གསུམ་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ཚར་ཕྱིན་པའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
> སེམས་བསྐྱེད་པ་བཞི་པ་ནི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་རིགས་ཀྱི་རྒྱུད་ཀྱི་བསླབ་པ་ལ་དབང་སྒྱུར་བའི་ཚུལ་དུ་བལྟའོ། །
>
> 「复次，天子，初发心学法王家生，
> 第二行发心学法王法，
> 第三不退发心能具足学法王法，
> 第四一生补处发心学法王法能得自在。」

[92b][92b.1]**ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་**ཞེས་བྱ་བའི་དཔེ་ནི་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོའོ། །དངོས་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་རྣམས་སོ། །དེ་དག་གི་**རིགས་**ནི་སྐྱེ་བའི་གནས་ཏེ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དེ་ཡོན་མཐོང་བ་དག་གོ། །དེ་མཚན་ཉིད་གཅིག་པ་[127]ནི་**རྒྱུད་དེ་དེར་འབྱུང་བའི་ཚུལ་**དུ་ས་དང་

---

[125] 此处藏译《论》中的解释是 ཤེས་ནས་ཀྱང་ཐབས་ལ་གནས་ཏེ་ཇི་ལྟར་མཐུན་པ་བཞིན་དུ་སྦྱོར་བ，对照汉译《论》则是**「依知诸方便，随相应受用」**。

[126] 差：同「瘥」（音同拆），病愈的意思。

[127] 《སྣར》མཚན་ཉིད་ལ་སོགས།

པོ་ལ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་རིགས་སུ་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེར་སྐྱེས་ནས་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཟིལ་གྱིས་ནོན་ཏེ། དེ་ནི་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཟིལ་གྱིས་ནོན་པ་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「法王」的譬喻，是指转轮王，实质就是诸佛世尊。他们（诸法王）的「家」（家族）是指出生之处，也就是照见真如的菩萨众，因为提到此性相时，「〔学法王〕家生」（生于该家族的情形）指的就是在初地时，已经生于如来家族。生于该处（法王家），便能胜伏（超越）诸声闻与辟支佛，［在《论》中，］这点是以**「降伏一切声闻辟支佛」**而做解说的。

[92b.3]དཔེ་ནི་རིག་པ་རྣམས་དང་སྒྱུ་རྩལ་རྣམས་ལ་མཁས་པའི་**བསླབ་པ་ཡང་དག་པ་འཛིན་པ**འོ། །དངོས་པོ་ནི་དམིགས་པ་མེད་པ་དང་ལྡན་པའི་སྡོམ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་བླ་ན་མེད་པ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། འདིའི་བཤད་པ་ནི་དེ་ཡང་བསླབ་པའི་གནས་ཐམས་ཅད་ལས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱའོ། །དེ་ཡང་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་ཟིལ་གྱིས་ནོན་པ་སྟེ། ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་བསླབ་པའི་རྣམ་པ་དག་ལས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

譬如，精通诸明处与技艺，如此「学法王法」（受持真实学处），实质是指：具足不可得之无上律仪等。其解说为：**「更学一切得胜处」**。其中，**「更」**[128]字是指胜伏声闻［、辟支佛］等众，表示与声闻等诸所学行相（学处）相较，「更为殊胜」之义。

[92b.4]**བསླབ་པ་ཚར་ཕྱིན་པ**་ནི་ཁམས་གསུམ་པ་ལ་བསླབ་པ་རྫོགས་པ་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པས་འཇུག་པའི་བསླབ་པ་རྫོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་སྒོམ་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱའོ། །སྒོམ་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱ་བ་མེད་པར་དགེ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「具足学法王法」是指：圆满三界众生一切学处，这是因为于八地时，以有加行（有所为）［的修行］所趣行的学处臻于圆满。其解说为：**「得修道胜果」**（殊胜之修习）。说**「得修道胜果」**，是因为［此时菩萨］已臻无加行（无所为）而趣入一切善法。

---

[128] 汉译《论》中并无此词。

[92b.6]སེམས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་**བསླབ་པ་**རྣམས་ལ་འཇུག་པ་**ལ་དབང་སྒྱུར་**ཏེ། དེ་ནི་བསྒོམས་པའི་འབྲས་བུ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞེས་བྱ་བའོ། །བསྒོམས་པའི་འབྲས་བུ་ནི་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ནོ། །དེའི་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ནི་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་ཐམས་ཅད་དུ་ཅིག་ཅར་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པའོ། །

为了利益众生，能任运趣入诸「法」（学处／所应学之事），于此「能得自在」（学法王法能得自在），也就是［《论》中所说］**「于一切法中能得自在无障碍」**（［能成就］修习所得之殊胜果）。修习所得之殊胜果即是众生之义利。［《论》中］所提到的**「胜」**（殊胜），是指于一切处皆能同时任运成办［利生事业］。

[92b.7]ཆོས་ཀྱི་མངའ་བདག་ནི་སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་སོ། །འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལ་ཡོངས་སུ་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དང་པོར་ཟླ་བ་དྲི་མ་མེད་པའི་གཟི་བརྗིད་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་དང་། བར་དུ་འོད་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་དང་། འོག་ཏུ་ཡེ་ཤེས་སྒྲུབ་པ་དཔའ་བོས་དྲིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ཐམས་ཅད་བསྡུས་ཏེ་བཀྲལ་བའོ། །

［《论》中所说］**「法主」**（法之主宰），即佛世尊。**「何故乃问［圣］文殊师利」**，是指起先月净光德向圣文殊师利所提问、随后定光明主天子所问、末后勇修行智所问的问题，都是总结且具超越性的。

[93a][93a.1]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་དང་བ་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་ཀྱི་མངའ་བདག་བཞིན་དུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་ཡང་ཟབ་མོ་དྲིས་པ་རྣམས་ལ་ལན་འདེབས་པའོ་ཞེས་དེ་དག་ལ་ལན་འདེབས་པའོ། །

所谓**「于诸菩萨生清净心故」**[129]，是指：如同法之主人（佛陀）那样，也能够对诸菩萨回复诸甚深问，也就是为他们解答。

[93a.2]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཡོན་ཏན་གྱི་མཐུ་དེ་བརྒྱད་པའི་དོན་བཤད་དོ། །

如此，已经解说第八类［词义］——**「菩萨功德势力」**的意义。

[288b.6]དེ་ནས་ལྷའི་བུ་འོད་རྣམ་པར་ངེས་པའི་འོད་ཟེར་གྱི་འོད་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །

[129] 应系藏译《论》的 བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལ་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འབྱུང་བ་རྣམས་དང་བ་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་རོ。对照汉译《论》应是**「以诸众生于菩萨所起轻慢心，令生尊重恭敬心故」**。

འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ལམ་གང་དང་ལྡན་ན་མྱུར་དུ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལམ་མདོར་བསྡུས་པ་གང་།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། ལྷའི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ལམ་ནི་མདོར་བསྡུས་ན་འདི་གཉིས་ཏེ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དག་ལམ་འདི་གཉིས་དང་ལྡན་ན་མྱུར་དུ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱའོ། །གཉིས་གང་ཞེ་ན་འདི་ལྟ་སྟེ། ཐབས་དང་ཤེས་རབ་བོ། །

时定光明主天子问文殊师利法王子言：「何等是诸菩萨摩诃萨毕竟略道？诸菩萨摩诃萨以是略道，疾得阿耨多罗三藐三菩提。」

文殊师利答言：「天子！诸菩萨摩诃萨略道有二种，诸菩萨摩诃萨以是二道，疾得阿耨多罗三藐三菩提。何等为二？一者、方便道；二者、慧道。

[93a.2]ད་ནི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་བཤད་པར་བྱའོ། །

现在将要解说**「[菩萨] 行差别分」**(菩萨行为的类别)。

[93a.2]དེ་ཡང་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་བཤད་དེ། རྒྱུས་བསྡུས་པ་དང་། འབྲས་བུས་བསྡུས་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལ་དང་པོའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་རྒྱུས་བསྡུས་པའོ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

其中也分以二种而解说，即所谓：**「因清净道」**(以因所摄 [之菩萨])、**「功德清净道」**(以果所摄 [之菩萨行])。其中，就第一点而说**「因清净道」**等。

[93a.3]ཚོགས་དང་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་**ཚོགས་ཀྱི་ལམ་**བསྟན་པ་དང་**རྣམ་པར་རིག་པའི་ལམ་**བསྟན་པའོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་**ཡང་དག་པའི་མཐའ་**བསྟན་པ་དང་། **ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་**བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「助 [清净道]」等，表达了**「助 [清净] 道」**(资粮道)[130]以及**「了别道」**[131]；**「实际…」**，则表达了**「实际」**以及**「实际证道」**(通达实际之方便)。

---

[130] 助道：原文写做 ཚོགས་ཀྱི་ལམ，藏译《论》写做 ཚོགས་དང་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ，义为资粮之道（助道）与清净之道，汉译《论》在此做**「助清净道」**，下文则写做**「功德清净道」**。

[131] 了别道：原文写做 རྣམ་པར་རིག་པའི་ལམ，藏译《论》写做 བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས，义为福德与智慧资粮，可循古译，译为**「功德智助道」**。汉译《论》则做**「功德智道」**。

[93a.4]དེ་ཡང་མདོ་ལས། **ཐབས་དང་ཤེས་རབ་བོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ། དེ་ལ་ཐབས་ནི་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་མོ། །ཤེས་རབ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་མོ། །འདི་གཉིས་ནི་མདོའི་ཚིག་**ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཅུ་དྲུག་གིས་བཤད་དོ། །དེ་ལ་བརྒྱད་པ་ཕྱེད་ཕྱེད་བགོད་པས་ནི་ཐབས་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་བསྟན་པ་ནི་**རྣམ་པ་བརྒྱད་ཀྱིས**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །

此外，经中提到：「一者、方便道；二者、慧道。」（方便与智慧）。其中，方便是指［《论》中所说的］**「助道／功德清净道」**[132]，智慧则是指**「［因］清净道」**。在经中，以「方便者，知摄善法」等十六种而解说此二者，其中八种又各占一半[133]，如此宣说方便。因此，宣说「助道」（资粮之道），以**「［功德清净道］有八种」**等而说。

[93a.5]ཤེས་རབ་ཀྱང་བརྒྱད་པོ་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་ཕྱེད་ཕྱེད་བགོད་པས་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་འོག་ནས་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་བསྟན་པ་ཡང་རྣམ་པ་བརྒྱད་ཀྱིས་ཞེས་འབྱུང་ངོ་། །

至于智慧（慧道），也正是八种各占一半而宣说的。因此，［《论》中］才说：**「次说［因］清净道……亦有八种」**。

[93a.6]སེམས་ཅན་རྣམ་པ་ཐ་དད་པ་ནི་ཁ་ཅིག་ནི་བརྐམ་ཆགས་ཅན་ཏེ། །དེ་དག་སྦྱིན་པས་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱའོ། །ཞེ་སྡང་ཅན་དག་ནི་སྙན་པར་སྨྲ་བས་སོ། །ང་རྒྱལ་ཅན་དག་ནི་དོན་དཔྱོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་སོ། །

对不同的众生，有些是贪爱之人，便以布施使其成熟；对于具瞋心者，使用爱语；对于怀慢心者，则分析义理。诸如此类。

[289a][289a.1]དེ་ལ་ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ། ། ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཙོད་པ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སེམས་ཅན་ལ་བལྟ་བའོ། །ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ། །ཐབས་ནི་ཆོས་ལ་སྦྱོར་བ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་བྲལ་བ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་རྒྱུ་ལ་དམིགས་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའོ། །

---

[132] 此处的**「助道」**，表示资粮之道，在汉译《论》论中写做**「功德清净道」**。为裨读者理解，乃将二词并列。

[133] 具体分类方法，从《论》中可明显看出，即**「功德清净道」**与**「因清净道」**各有八种，其下交替说明方便与智慧，所以是「各占一半」。

ཐབས་ནི་ཆོས་ཐ་དད་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་རྒྱན་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་མཉམ་པ་ཉིད་དབྱེར་མེད་པར་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་སེམས་ཅན་གྱི་དབང་པོ་དང་སྤྱོད་པ་ལ་འཇུག་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སེམས་ཅན་དམིགས་སུ་མེད་པར་ཤེས་པའོ། །

ཐབས་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱན་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཤེས་པའོ། །ཤེས་རབ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་ཤེས་པའོ། །

「方便者，知摄善法；智慧者，如实知诸法智。

又，方便者，观诸众生；智慧者，离诸法智。

又，方便者，知诸法相应；智慧者，知诸法不相应智。

又，方便者，观因道；智慧者，灭因道智。

又，方便者，知诸法差别；智慧者，知诸法无差别智。

又，方便者，庄严佛土；智慧者，庄严佛土平等无差别智。

又，方便者，入众生诸根行；智慧者，不见众生智。

又，方便者，得至道场；智慧者，能证一切佛菩提法智。」

[93a.7]དེ་ལ་**ཐབས་ནི་བསྡུ་བ་ཤེས་པའོ**་ཞེས་མདོའི་ཚིག་འདིའི་བཤད་པ་སྟེ། བརྐམ་ཆགས་ཅན་ལ་སོགས་པ་དག་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པའི་བསྡུ་བས་**ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་ནས་དེ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་པ**འི་ཕྱིར་རོ། ། 其中，「方便者，知摄善法」，经文便已解说其义了。这是因为：对于贪爱之人等，了知应以布施等［方便］加以摄受接引，藉此**「教化**[134] **［一切众生］」**（令其成熟），并如是而为。

[93a.7]**སེམས་ཅན་ལ་ལྟ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་གིས་ཉེས་པར་སྤྱད་ཀྱང་དེ་དག་མི་གཏོང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་ནི་**དེ་དག་གི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཇི་མི་སྙམ་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་དག་ཅེས་བྱ་བ་ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་སོ། །

「观诸众生」，是因为虽然彼等造恶，也加以不舍弃。此即［如《论》中

[134] 教化：原文写做 ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ，梵文做 *paripāka*。义为成熟、发展，引申义为菩萨导化（主要是以四摄法）众生，令其培植善根，趋向解脱与真谛。古译多做教化，今译则多做「成熟」。

所言：]**「能忍彼等诸不善行」**[135]（对于彼等的种种恶行，都不介怀）。「**彼等**」就是诸众生。

[93b][93b.1]**ཆོས**་ནི་ལྷ་དང་མིའི་འགྲོ་བས་བསྡུས་པ་དག་གོ། **།སྦྱོར་བ**་ནི་དགེ་བའི་མངོན་པར་འདུ་བྱས་པ་གང་གིས་ཆོས་དེ་ལ་སྦྱོར་བའོ། །དེས་**ཤེས་པ**་ནི་དེས་འཁོར་བ་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་བའོ། །དེ་ནི་**དཀར་པོའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །མངོན་པར་མཐོ་བའི་མཚན་ཉིད་དཀར་པོའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཡང་དག་པར་སྡུད་པར་བྱེད་པ་ནི་མི་ཟད་པར་ཡང་དག་པར་སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའོ། །

「法」指包括天人与人道众生在内的大众。「相应」则是以善法的作为，加功用于该法（众生）之上。以此而「知」(「知诸法相应智」，即了知应如何于众生修习善法)，于是不舍轮回众生。[在《论》中，] 这点是以**「集诸白净法」**[136]而作解说的。

[93b.2]**རྒྱུ**་ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ལ་རྣམ་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་**དམིགས་པ**་ནི་**རྒྱུ་ལ་དམིགས་པ**འོ། །དེ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ལ་ལྷག་པར་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「因」是指诸菩提分法。了知彼等（菩提分法）及其行相，于是加以「观」（追寻／着眼)，即是「观因道」(追寻其因)。[在《论》中，] 这点是以**「观一切菩提分法」**[137]而作解说的。

[93b.3]**ཆོས**་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་མཚན་ཉིད་རྣམས་ཏེ། ཇི་ལྟར་སྣང་བ་བཞིན་དུ་སེམས་ཅན་**ཐ་དད་པ**ར་རྣམ་པར་གཞག་པ་ནི་**ཆོས་ཐ་དད་པ་ཤེས་པ**་སྟེ། གང་གིས་སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ་རབ་ཏུ་འབྱུང་བའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་མི་འདྲ་བ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། གཞན་གྱི་དབང་གི་དངོས་པོའི་སེམས་ཅན་སོ་སོའི་མཚན་ཉིད་མི་འདྲ་བ་རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་རོ། །

「法」是指依他起的诸性相。依其所显现而安立众生之「差别」，就是「知诸法差别智」，缘众生［所生起］的悲心（缘生悲）便藉此而出生。其解说

---

135 汉译《论》中做**「能忍一切众生诸不善行」**，并将此做为原经「慧者，如实知诸法智」的解说。而「方便者，观诸众生」的解说，在汉译《论》中则做**「集诸白净法」**。

136 汉译《论》中将此做为原经「方便者，观诸众生」的解说。而「知诸法相应智」的解说，在汉译《论》中则做**「知诸法和合相」**。

137 汉译《论》中将此做为原经「慧者，离诸法智」的解说。而「方便者，观因道」的解说，在汉译《论》中则做**「如实知可化众生」**。

为:**「知诸法和合相」**(不同性相),这是由于主张「各个众生实质为依他起,性相各不相同」之故。

[93b.5]སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་གྱིས་བསྡུས་པ་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཁྱད་པར་གང་གིས་**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་བརྒྱན་པར་བྱེད་པ**་དེས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་རྒྱན་ཏེ་དེ་ཤེས་པའོ། །དེ་བས་ན་**སྨོན་ལམ་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

连同愿差别在内,以福德差别而「庄严佛土」,知此[而为智]。因此,[《论》中]**「种种愿」**[138]以而作解说。

[93b.5]**སེམས་ཅན་གྱི་དབང་པོ**་ནི་དད་པ་ལ་སོགས་པའི་དབང་པོས་སོ། །**སྤྱོད་པ**་ནི་འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་སྤྱོད་པ་ཐ་དད་པ་དག་གོ། །དེ་དག་**ལ་འཇུག་པ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་དེ་དག་ལ་འཇུག་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**གདུལ་བའི་སེམས་ཅན་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱའོ། །

「众生诸根」是指信等诸根。「行」则是贪欲等各别,因此有各种差别之行为。「入」**[139]**于彼等的「智」**[140]**,则是用以趣入彼等(众生诸根行)者。其解说为:**「如实知可化众生」**。

[93b.6]བྱང་ཆུབ་བརྒྱན་པར་བྱེད་པའི་ཆོས་གང་དག་ཡིན་པ་དེ་དག་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་རྒྱན**་ཏེ། དེ་དག་ཀྱང་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཀྱི་བདག་ཉིད་རྣམས་སོ། །དེ་དག་ཡང་དག་པར་**ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཤེས་པ**་ནི་ཐབས་གང་གིས་རྒྱུན་དུ་སྡེ་ཚོགས་མེད་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེ་ཡང་ཐབས་མཁས་པའི་མདོའི་ཚུལ་བཞིན་དུ་རིག་པར་བྱའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚོགས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཉེ་བར་སྒྲུབ་པས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

能庄严菩提之诸法,即是[经中所说的]「至道场」(菩提之庄严),而其本体乃为福德资粮以及智慧资粮。能证得这些,就是「得〔至道场〕」。以该种方便,能常得成就、无勤成就。这点也应按照方便善巧的经义而加以理解。其

[138] 汉译《论》中将此做为原经「智慧者,知诸法不相应智」的解说。而「方便者,庄严佛土」的解说,在汉译《论》中则做**「离一切障碍」**。

[139] 元魏译本有,其余译本皆无。

[140] 关于此十六种法中的八种方便,诸家汉译皆无「智」(ཤེས་པ)一词,而原经藏译本的十六种法中,无论是八种方便或者八种智慧,皆有「智」一词,用以强调「能起运作」之义。又,该词的动词型态,也可译做「知」。

解说为：**「集种种助道」**[141]（成办各种资粮）。

[94a][94a.1]རྣམ་པར་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ལམ་དུ་གྱུར་པ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་སྟེ་ཤེས་རབ་བོ། **།དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་ལ་སྤྱོད་པ**་ནི་སྤང་བར་བྱ་བ་དང་བླང་བར་བྱ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་སྤྱོད་པའོ། །དེ་ཡང་**ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཤེས་པའོ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པའོ། །**ཡོངས་སུ་གཅོད་པ**་ནི་དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་རྣམ་པར་འབྱེད་པའོ། །

由于清净，所以是道。清净之道，即是智慧。[《论》中提到]**「[观］善不善法」**（善与不善法之行为），是指对于应舍与应取能如实而行。这也是［经中所说]「智慧者，如实知诸法智」的解说。「如实知」（通达一切）是指分辨善法与不善法。

[94a.2]**ཤེས་རབ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་བདག་ཉིད་དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བ་སྟེ། སེམས་ཅན་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལྟ་བུར་ལྟ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་དག་ནི་ཆོས་ཞེས་བྱ་བ་ཙམ་ཉིད་དུ་བཟུང་ངོ་། །སེམས་ཅན་དུ་ལྟ་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བའི་རྩ་བའོ། །འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བ་ནི་ཉེས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི་ཡིན་པའི་ཕྱིར་འཁོར་བའི་རྐྱེན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བར་སྟོན་དུ**[142]**གཏོང་བ**[143]ཞེས་བྱའོ། །

「智慧者，离诸法智[144]」，是指：依他起之主体，并不取决于八事[145]一切法，这是因为所谓众生也同样无可见。那些（诸法）仅只能用「法」[这样的词汇］而加以掌握罢了。凡是「有众生」的见，就是萨迦耶见之根本，而萨迦耶见则是一切过患之基础，所以乃是生死流转之助缘。其解说为：**「离诸因缘一切法根本」**[146]（于一切法不观待缘而舍离）。

[94a.4]ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་རྐྱེན་སེམས་ཅན་དུ་ལྟ་བས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ལྟ་བ་མེད་པ་དེ་དག་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བ་དགག་གོ། །ཆོས་དེ་

[141] 汉译《论》中将此做为原经「智慧者，灭因道智」的解说。而「方便者，得至道场」的解说，在汉译《论》中则做**「如实知一切凡夫虚妄分别」**。

[142] 藏译各家刻版的《论》皆做 མངོན་དུ。

[143] 藏译《论》的原文语序略有不同：རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བར་ཆོས་ཐམས་ཅད་མངོན་དུ་གཏོང་བ།

[144] 离诸法智：原文写做 ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མི་ལྟ་བའོ。罗什译本做「不待一切法」。

[145] 八事：藏文写做 དངོས་པོ་བརྒྱད，应系指四大以及四大所造的色香味触之合称，即色受阴。待考。

[146] 汉译《论》中将此做为原经「智慧者，知诸法无差别智」的解说。而「智慧者，离诸法智」的解说，在《论》中则做**「观一切菩提分法」**。

ཐམས་ཅད་དེ་ལྟར་བཟུང་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་རྐྱེན་གྱིས་མི་ལྟ་བའོ། །དེ་དག་གི་སྔོན་དུ་གཏོང་བ་ནི་ཆོས་ཙམ་དུ་བཟུང་ནས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྔོན་དུ་[147]བཏང་སྟེ། ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ལ་འཇུག་པའོ་ཞེས་བསྡུས་པའི་དོན་ཏོ། །

杂染之缘为「有众生见」，因此，对于那些无可见的一切众生，并不以助缘而见之［为实在］；一切法也如是，一切所取之法，也不以助缘而见之［为实在］。舍离那些［不可见之法］，仅用「法」［这样的词汇］而加以掌握，随后离一切众生［相］，而入于一切智智性。此为大义。

[94a.5]**ཤེས་རབ་ནི་བྲལ་བས་**[148]**ཤེས་པའོ།** །འདིའི་བཤད་པ་ནི་**ཆགས་པ་ཐམས་ཅད་ལས་གྲོལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「智慧者，知诸法不相应智」[149]其解说为：**「离一切障碍」**（解脱一切贪）。

[94a.5]**ཤེས་རབ་ནི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའོ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བའི་རྒྱུ་ཟད་པར་འགྲོ་བའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ་གཅོད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智慧者，灭因道智」，因为相续因趋于消亡之故。［在《论》中，］这点是以**「断一切和合」**[150]（断绝相续）而作解说的。

[94a.6]**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས**་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་དོ། །དེ་གཅིག་པ་ཉིད་དུ་ཐམས་ཅད་དུ་ཤེས་པ་ནི་**དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པའོ**། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་མཐོང་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「法界」[151]即真如；于一切皆知其乃唯一，便是「〔知〕诸法无差别智」。其解说为：**「如实知」**[152]。

---

[147] 应做 མངོན་དུ།

[148] 原经做 བ།

[149] 诸法不相应智：原文写做 བྲལ་བས་ཤེས་པ。罗什译本做「舍离诸法」，与藏文字面意思较接近。又，汉译《论》中将此解释为**「诸法不同相」**以及**「以种种愿故」**。

[150] 汉译《论》中将此做为原经「智慧者，庄严佛土平等无差别智」的解说。而「智慧者，灭因道智」的解说，在《论》中则做**「集种种助道」**。

[151] 法界：原文写做。罗什译本做「法性」，元魏译本、隋译本做「法」，唐译本做「法界」。

[152] 汉译《论》中将此做为原经「方便者，入众生诸根行」的解说。而「知诸法无差别智」的解说，在《论》中则做**「离诸因缘一切法根本」**。

[94a.6]རྣམ་པར་རིག་པ་རྣམ་པར་དག་པའི་མཚན་ཉིད་ནི་**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་**རྣམས་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ལྟ་བུར་སྣང་བའི་རྣམ་པར་རིག་པའི་རྒྱུ་ལས་བྱུང་བའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་དག་གི་**མཉམ་པ་ཉིད་**ནི་གཉིས་ལས་དབེན་པའོ། །དེ་**དབྱེར་མེད་པར་ཤེས་པ་**ནི་གཅིག་ཏུ་ཤེས་པའོ། །**ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་དབྱེར་མེད་པ་ཤེས་པ**འི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་འང་འདི་ཉིད་དེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཚུལ་གྱིས་ལོགས་ཤིག་ཏུ་བཤད་པར་ཟད་དོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཚུལ་གཅིག་ཏུ་ཡང་དག་པར་གཞོལ་བ**ཞེས་བྱ་སྟེ། **ཚུལ་གཅིག**ནི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། །དེ་ཡང་དག་པར་གཞོལ་བ་ནི་རྣམ་པར་གཞོལ་བའོ། །

清净了别之性相，即诸「佛土」，因为［佛土］是从如佛土般显现的了别之因中出生的。那些［佛土］的「平等」，乃是无二的。对此，当知必然是「无差别智」。「知诸法（法界）无差别智」的分类正是如此，［此处］仅是以佛土的情形举隅而已。其解说为：**「入一法门」**（正入一理）[153]——**「一法门」**是指空性，而真实趣入［其中］就是**「入」**。

[94b][94b.1]**སེམས་ཅན་དམིགས་སུ་མེད་པ་ནི་**ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བྱིས་པས་ཀུན་བརྟགས་པ་ལ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །བྱིས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀུན་བརྟགས་པ་ནི་བྱིས་པས་ཀུན་ཏུ་བརྟགས་པ་སྟེ། སེམས་ཅན་ནོ་ཞེས་དེ་ལྟར་སྒྲོ་བཏགས་པའོ། །དེ་ལ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་བརྟགས་ན་ངོ་བོར་དེ་མི་དམིགས་སོ། །

「不见众生智」是指：虚妄分别之体性，其解说为：**「如实知一切凡夫虚妄分别」**[154]。诸愚迷凡夫所作虚妄分别，会被如是虚妄增益：「愚迷虚妄分别，故为众生。」对此，若如实分别，则于［虚妄分别］之体性中，彼（虚妄分别之法）乃不可得的。

[94b.3]**སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་**གང་ལས་བྱུང་བ་དེ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་དེ། སྒྲིབ་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་སོ། །དེ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་ཞེས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཞི་བའི་དབྱིངས་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པས**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཉིད་ཞི་བའི་དབྱིངས་སོ། །

「一切佛〔菩提〕法」从何而生？应知一切诸佛法，即是远离一切障的法界，此即正等觉。其解说为：**「证寂静界」**。因此，法界本身就是寂静界。

[153] 汉译《论》中将此做为原经「智慧者，不见众生智」的解说。而「智慧者，庄严佛土平等无差别智」的解说，在《论》中则做**「断一切和合」**。
[154] 汉译《论》中将此做为原经「方便者，得至道场」的解说。而「智慧者，不见众生智」的解说，在《论》中则做**「入一法门」**。

[289a.4]ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ།

གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཚོགས་ཀྱི་ལམ་དང་། ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

「复次，天子！诸菩萨摩诃萨，复有二种略道〔，诸菩萨摩诃萨以是二道，疾得阿耨多罗三藐三菩提〕。

「何等为二？一者、助道；二者、断道。助道者五波罗蜜，断道者般若波罗蜜。

[94b.4]**ལྷའི་བུ་གཞན་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ནང་ནས་**ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་བསམ་གཏན་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་ཐུག་པ་དག་སྟེ། འདི་དག་གིས་དགེ་བ་སྣ་ཚོགས་སོགས་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་རྩ་བ་སྣ་ཚོགས་སྒྲུབ་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །འདིས་ནི་རྣམ་པ་གཅིག་བསྟན་ཏོ། །

从「复次，天子……」到「助道者，五波罗蜜」，是指布施等［波罗蜜多］乃至禅定波罗蜜多，因为这些能够积聚种种善根。其解说为：**「集种种善根」**。以此说明其中一类。

[94b.5]**ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེའི་ཆོས་རྣམས་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་སྟེ་དེའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「断[155]道者，般若波罗蜜」是指，如实全面通达其（般若所摄的）诸法。其解说为：**「通达一切，其义同前」**[156]。

[94b.6]**ཤེས་རབ་ནི་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ**ཞེས་བྱ་བ་དེར་ཡོངས་སུ་གཅོད་པའི་དོན་གང་ཡིན་པ་འདིར་ཡང་དེ་ཡིན་ཏེ། འདིས་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་པ་བསྟན་ཏོ། །

---

[155] 断：原文写做 ཡོངས་སུ་གཅོད་པ，梵文做 *paricchedakaraḥ*，即分别、全面通达、通达一切、如实而知之义。

[156] 其义同前：即原经所说「智慧者，如实知诸法智」。汉译《论》中做**「智道者，通达一切法」**。

[前文曾提及]「智慧者，如实知诸法智」，对其（般若所摄诸法）[如实]全面通达之义，在此，其实就是该法（般若所摄诸法）。以此宣说了第二种[道]。

[289a.5]གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་དང་། ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་དང་ཟག་པ་མེད་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ། །ཟག་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ། །

ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ་དང་། ཚད་མེད་པར་བྱས་པའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ་ནི་མཚན་མའི་གནས་སོ། །ཚད་མེད་པར་བྱས་པའི་ལམ་ནི་མཚན་མ་མེད་པའི་གནས་སོ། །

གཞན་ཡང་མདོར་བསྡུས་པའི་ལམ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན།

ཤེས་པའི་ལམ་དང་སྤོང་བའི་ལམ་མོ། །དེ་ལ་ཤེས་པའི་ལམ་ནི་ས་དང་པོ་ནས་བཟུང་སྟེ་ས་བདུན་པའི་བར་དུའོ། །སྤོང་བའི་ལམ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་སྟེ་ས་བཅུ་པའི་བར་དུའོ། །

「复有二种略道。何等为二：一者、有碍道；二者、无碍道。有碍道者五波罗蜜，无碍道者般若波罗蜜。

「复有二种略道。何等为二？一者、有漏道；二者、无漏道。有漏道者五波罗蜜，无漏道者般若波罗蜜。

「〔复有二种略道。何等为二？〕一者、有量道；二者、无量道。有量道者取相分别，无量道者不取相分别。

「复有二种略道。何等为二？一者、智道；二者、断道。智道者谓从初地乃至七地，断道者谓从八地乃至十地。」

[94b.6]**ཡང་གཉིས་ཏེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག་པོ་དེ་དག་ཉིད་རྣམ་པར་སྟོན་ཏོ། །

[《论》中所言]**「[又经言：]**『复有二种〔略道〕……**」**，则宣说了六波罗蜜多。

[94b.7]**ཆགས་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ་ནི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔ་པོ་དག་གོ**ཞེས་བྱ་བ་ལ། དེ་དག་ནི་ལོངས་སྤྱོད་ཆེན་པོ་ལ་སོགས་པའི་འབྲས་བུ་ཡིན་པས་**འཁོར་བའི་རྒྱུར་གྱུར་པ**འི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་ཁམས་གསུམ་ན་སྤྱོད་པ་ཞེས་བཤད་དོ། །

关于「有碍道者，五波罗蜜」，彼等［包括］大财富等果为轮回因，故名。因此，［《论》中］解说为**「行三界」**（于三界中受用）。

[94b.7]བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི་ཁྱད་པར་གྱིས་ཐེན་པ་དག་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ཀྱི་རྒྱུ་ཡིན་དུ་ཐེན་ཀྱང་ལོངས་སྤྱོད་ཆེན་པོའི་འབྲས་བུ་སོགས་པས་དེ་སྐད་ཅེས་བརྗོད་དོ། །

由于有诸菩萨行布施等［善根］而作回向之差别，［有碍道仍］是一切智智因。然而，仍因大财富果等［为轮回因］，故有此说（称之为有碍道）。

[95a][95a.1]**ཆགས་པ་མེད་པའི་ལམ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**ཁམས་གསུམ་ནས་འབྱུང་བ**འི་ཕྱིར་རོ། །འདིས་ནི་**ཟག་པ་དང་བཅས་པའི་ལམ**་ནི་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཤད་དོ། །

称为「无碍道者，般若波罗蜜」，是因为**「过三界」**（从三界而生）。以此解说「有漏道〔者，五波罗蜜〕」等。

[95a.2]**མཚན་མའི་གནས**་ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་གནས་ཏེ་དེས་ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ་མ་སྤངས་པའི་ཕྱིར། **ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པའི་ལམ**་སྟེ། དཔེར་ན་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་ལྟ་བུའོ། །དེ་ནི་**རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡུལ་ཡིན་པས་མཐའ་དམིགས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「取相分别」[157]是指对于「所取与能取」生起增上耽着之依处，依此则不能断除所知障，故称。「有量道」，例如声闻等。［在《论》中，］这点是以**「遍取识境界」**而做解说的。

[95a.3]གཉིས་པ་ལ་གནས་པའི་ཤེས་པ་ནི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །རང་གིས་རིག་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཡུལ་དུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་ཏེ། གཉིས་པ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་བས་ན་ཤེས་བྱ་ཐམས་ཅད་ལ་འཇུག་པ་མེད་པས་མཐའ་དམིགས་པའི་ཕྱིར་དེ་ནི་**ཚད་ཡོད་པར་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བར་དགོངས་པའོ། །

[157] 取相分别：原文写做མཚན་མའི་གནས，梵文做*nimitta-pada*，直译意义为「有相之处（所依）」。罗什译本、元魏译本皆做「取相分别」，隋译本做「有相法」，唐译本做「有相位」。

处于第二者（境）之知，是识，因为其（了知的）境界之故，并且是因为［它］以自证知的方式而做为［了知之］境，表示这［这样的识］是「对第二者生起增上耽着之了知的主体」。因此，由于对于一切所知无所趣入而有遍取（有边际），因此［经中］提到「有量」。

[95a.4]བཟློག་པ་ནི་**མཚན་མ་མེད་པའི་གནས་**ཏེ། དེ་ནི་**རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཡུལ་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་པས་མཐའ་མི་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །གཉིས་པ་མངོན་པར་ཞེན་པའི་ཤེས་པའི་ངོ་བོ་ལས་འདས་པའི་ཕྱིར་ཤེས་བྱ་མཐའ་དག་ལ་ཁྱབ་པས་**མཐའ་མི་དམིགས་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

与之相反者，则是「不取相分别」，［在《论》中，］这点是以**「过识境界不见遍取」**而做解说的。由于超越对第二者（境）所生增上耽着之本性，所以遍于一切所知，这就是**「不见遍取」**（边际无所攀缘）的意思。

[95a.5]**དེ་ལ་ཤེས་པའི་ལམ་ནི་ས་དང་པོ་ནས་བཟུང་སྟེ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པར་འཇུག་པའི་ཤེས་པའི་བདག་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། དེ་ནི་**འདུས་བྱས་ཀྱི་དབྱིངས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**འདུས་བྱས་**ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་**དབྱིངས་**སོ། །དེ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ནི་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པའོ། །

「智道者，谓从初地」等，包括趣入有加行（有所为）之知，故有此称。［在《论》中，］这点是以**「如实知有为界」**而做解说的。**「［知］有为」**指的是有加行（有所为）之知，此（有为）即佛陀诸法之**「界」**；对其充分通晓，即是现证。

[95a.7]**སྤོང་བའི་ལམ་ནི་ས་བརྒྱད་པ་ནས་བཟུང་སྟེ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་སྤངས་པའི་མཚན་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་**འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་དབྱིངས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པས་**དེ་ཉིད་དུ་བཤད་དེ། འདུས་མ་བྱས་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བྲལ་བ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པར་འཇུག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུར་གྱུར་པའི་ཕྱིར་དབྱིངས་སོ། །དེ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་ནི་སོ་སོ་རང་རིག་པའོ། །

「断道者，谓从八地……」。由于其性相为「无所（断除）加行」，所以解说为：**「如实知无为界」**。**「无为」**是指远离加行、任运而行之智，其做为诸佛法之因，所以就是界。通达此点者，是自证知。

[289b.2]དེ་ནས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲུབ་པ་དཔའ་བོས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་འདི་སྐད་ཅེས་སྨྲས་སོ། །འཇམ་དཔལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཇི་ལྟར་ན་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན། ཇི་ལྟར་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་པའོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པའོ། །

尔时，会中有菩萨摩诃萨名勇修行智，问文殊师利法王子言：「何谓菩萨摩诃萨义？何谓菩萨摩诃萨智？」

文殊师利答言：「善男子！义名不相应，智名相应。」

[95b][95b.1]**ཇི་ལྟར་ན་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་དྲིས་པའོ། **།ཇི་ལྟར་ན་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རོ། **།དོན**་ནི་འདིར་དེ་བཞིན་ཉིད་ལ་དགོངས་པའོ། །དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཇི་ལྟ་བུ་ཞེ་ན། སྟོང་པ་ཉིད་ལས་ངེས་པར་སྐྱེས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཇི་ལྟ་བུ་ཞེ་ན། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་སྒྲིབ་པ་སྤངས་པར་གྱུར་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「何谓〔菩萨摩诃萨〕义」[158]（什么叫做以义而显了），这是为了宣说真实际而问的。「何谓〔菩萨摩诃萨〕智」[159]（什么叫做以正智而显了），则是为了宣说通达真实际的方便［而问的］。在此，［经文］将「义」解为真如。若问：「以义而显了，像是什么呢？」答：表示「于空性起决定」。若问：「以智而显了，像是什么呢？」答：表示「以智的力量而断障」。

[289b.4]སྨྲས་པ། འཇམ་དཔལ་ཅིའི་ཕྱིར་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་ལ་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཡིན།

འཇམ་དཔལ་གྱིས་སྨྲས་པ། རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་འདུས་མ་བྱས་པ་སྟེ། ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

དེ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན། དོན་ནི་འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ཏེ།

དེ་ནི་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

---

[158] 唐译本做「云何为菩萨摩诃萨所知义」。
[159] 唐译本做「云何为菩萨摩诃萨所修智」。

勇修行智菩萨言：「文殊师利！何谓义名不相应？何谓智名相应？」

文殊师利言：「善男子！义名无为，彼义无有一法共相应，无有一法不共相应。

「何以故？以无变无相故。

「义者，无有一法共相应，无有一法不共相应。

[95b.3]འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་དོན་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབྱེ་བ་གསུངས་པ་དང་། ལྡན་པ་མེད་པ་དང་། ལྡན་པ་ནི་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་འོག་ཏུ་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ཉིད་ཐབས་སླ་བས་བཤད་པར་བྱའོ། །

以下将根据圣文殊师利所说关于「义」及「智」的分别，还有不相应与相应等，以简明的方式依次分析说明。

[95b.3]དེ་བཞིན་ཉིད་ནི་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ། གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་མེད་པ་ཙམ་གྱི་མཚན་ཉིད་དང་། གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་དོ། །དེ་ལ་དང་པོས་བསྡུས་པ་འདི་ནི་དོན་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྣམ་པར་དབྱེ་བར་བལྟ་བའོ། །འདི་ལ་གཉིས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཁོ་ནའོ། །

真如分为二种行相：一、其性相为「必然无有所取与能取」，二、其本体为无二智。其中，以第一种所摄者，是观照义与智之辨别的，而第二种，所指的必然就是智之本体。

[95b.4]དེ་ལ་**དོན་ལྡན་པ་མེད་པ་ཉིད**་དུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། **རིགས་ཀྱི་བུ་དོན་ནི་འདུས་མ་བྱས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་ཏེ། རྒྱུ་དང་རྐྱེན་གྱིས་འདུ་བྱ་བ་མེད་པའི་ཕྱིར་འདུས་མ་བྱས་པའོ། །དེ་བས་ན་**གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ཏེ། དེ་དངོས་པོ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་མི་རྟག་པ་ཉིད་དང་ཕྲད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་དོན་ནི་ལྡན་པ་མེད་པར་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མི་རྟག་པ་ཉིད་ཀྱི་ཉེས་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

其中，为了宣说「『义』名不相应」[160]，[经中] 提到「善男子！『义』名无为」等，这是因为 [义] 并不以因缘而有作行，所以是无为法。如此一来，

[160] 义名不相应：原文写做 དོན་ལྡན་པ་མེད་པ་ཉིད。罗什译本做「『义』无用」（无功用），隋译本做「『义者』无体」，唐译本做「『义』非和合」。

［义］就「**无有一法共相应，无有一法不共相应**」(既非相应，也非不相应）了，因为并无「有为法」。于是，也就与无常无关，因此［前段经文中］说它「**不相应**」。其解说为：**「离诸无常过」**。

[95b.6]**འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་འཁོར་བ་དང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་དུས་ན་བློ་ལ་གཉིས་ཤིན་ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་མེད་པ་ནི་**འགྱུར་བ་མེད་པ**འི་མཚན་ཉིད་ཡིན་ནོ། །གལ་ཏེ་འཁོར་བའི་དུས་ན་གཉིས་**དང་ལྡན**་ན། མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་དུས་ན་**མི་ལྡན**་ན་ནི་དེའི་ཚེ་**འགྱུར་བ**་ཡིན་ན་དེ་ཡང་མེད་དེ། འདི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བརྗོད་པའི་**དོན**་དེ་ནི་འཁོར་བའི་དུས་ན་ཡང་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་**གང་དང་ཡང་ལྡན་པ་མ་ཡིན**། མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ན་**ཡང་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ནོ། །དེ་ནི་རྟག་ཏུ་གཉིས་དང་བྲལ་བའི་རང་བཞིན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་ནི་**རང་གི་མཚན་ཉིད་ཀྱིས་གནས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། གཉིས་དང་བྲལ་བ་ཙམ་དུ་རྟག་པར་གནས་པ་ཉིད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**无变无相**」[161]。由于在轮回与涅盘时，于心中都是毕竟无二相的。既然没有［二相］，所以其性相即「**无变**」。假使在轮回之时，是与所取、能取［二者］「**共相应**」的，而于涅盘之时，则「**不共相应**」的话，届时就有了「**变**」。然而［实际上］却并无此事。因此，如此所谓「空」的这个「**义**」(真如)，即使在轮回时，也是「**无有一法共相应**」的；而在涅盘时，也是「**无有一法不共相应**」的。由于它（义／真如）自性常离二相，所以［在《论》中，］这点是以**「自体性住」**而做解说的，表示「常住必然远离二相［之状态］」的意思。

[96a][96a.1]འདི་ནི་དེའི་རང་གི་མཚན་ཉིད་ཡིན་གྱི། དེའི་རང་གི་མཚན་ཉིད་དངོས་པོ་ལྟར་དོན་བྱ་བ་བྱེད་པའི་ངོ་བོ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །སྔར་ནི་འབྱུང་བ་དང་འཇིག་པ་ལྡན་པ་མེད་པས་**ལྡན་པ་མེད་པ**་ཉིད་དུ་བསྟན་ཏོ། །ད་ནི་གཉིས་དང་ལྡན་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ། །འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་མི་འགྱུར་བར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་བསྟན་ཏོ། །

此即其（义的／真如的）自己之性相。其自己之性相，并不像是有为法那般，具有能起作用之体性。于前，［它（义）］不与出生及磨灭相应，这便宣说了「**不相应**」。现在则是因为与二相不相应［，所以传达了「不相应」的意思］。由于这一切，便宣说了「成立空性无变异」[的道理]。

[161] 无变无相：原文写做 འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད，义为「其相为无有变异」，唐译本做「无变异」。

[289b.5]དོན་ནི་གཟོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

「以本不成就义故，是故无有一法共相应，无有一法不共相应。

[96a.3]**དོན་ནི་གདོད་མ་**[162]**ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡོངས་སུ་རྟོག་པས་གྲུབ་པ་སྟེ། ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་སྒྲོ་བཏགས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །དེ་མེད་པའི་ཕྱིར་**ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པའོ།** **།གདོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་མ་གྲུབ་པ་**ནི་གདོད་མ་ནས་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་མེད་པ་སྟེ། རྟག་ཏུ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་ཅེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「**以本不成就义故**」是指「以分别而成立」，表示「虚妄增益」的意思。由于没有这样（没有虚妄增益），所以是「**不成就**」（无可成就）。「**本不成就**」是指本来就不成就（无可成就），表示「总是成立真实无颠倒」的意思。

[96a.4]ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོངས་སུ་དག་པའི་ཕྱིར་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་སྟེ། **དེའི་ཕྱིར་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། སྔར་ཉོན་མོངས་པའི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་ལྡན་པའམ་ཕྱིས་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པའོ། །འདིས་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་མི་ལྡན་པའི་ཕྱིར་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་བསྟན་ཏེ། འདིས་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་སྟོང་པ་ཉིད་ནི་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པར་ཡང་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྟག་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་གནས་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

法界自性清净，因此犹如虚空，于是［经中］说：「**无有一法共相应，无有一法不共相应**」，并不是先前与烦恼分别相应，后来又不相应。以此宣说了「不与烦恼相应故，为『不共相应』」，进而宣说了「由于自性非具杂染，成立『空性真实不颠倒』」。其解说为：**「常真如法界实体住」**。

[289b.6]དོན་ནི་དོར་བ་མེད་པ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་གང་དང་ཡང་ལྡན་པའམ་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

「义者不移不益，无有一法共相应，无有一法不共相应故。

[96a.6]ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ནི་རང་བཞིན་གྱིས་སྔོན་ནས་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་དོ། །སྐྱུར་པ་ནི་**དོར་བའོ།** །སྒྲོ

[162] 原经做 གཟོད་མ།

བཏགས་པ་ནི་**གཞག་པ**འོ། །དེ་དག་མེད་པ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་མཚན་ཉིད་དེ་སྐུར་པ་དང་། སྒྲོ་བཏགས་པའི་མཐའ་སྤངས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

法界之体性，本性非为具杂染者。诽谤（抹煞）即是「移」（损减），虚妄增益即是「益」（平添增益）。其性相没有这些（损减）以及无有增益，就表示「没有［落入］诽谤（抹煞）之边（极端），也没有［落入］虚妄增益之边」的意思。

[96a.7]གང་གི་ཕྱིར་ཀུན་བརྟགས་པ་དངོས་པོ་མེད་པ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད་ཡིན་གྱི། གཞན་གྱི་དབང་ནི་མ་ཡིན་པ་དེའི་ཕྱིར་གཞན་གྱི་དབང་ལ་སྐུར་པ་མི་འདེབས་པས་སྐུར་པའི་མཐའ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །ཀུན་བརྟགས་པ་མེད་པའི་ཕྱིར་སྒྲོ་བཏགས་པའི་མཐའ་མ་ཡིན་ནོ། །**<u>དེའི་ཕྱིར་བ་ནི་འཕོ་བ་མེད་ཅིང་གཞག་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ</u>**ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། **འཕོ་བ་མེད་པ་དང་། གཞག་པ་མེད་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་དང་། ཐ་དད་པ་མེད་པ་ལ་འཇུག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་ལ་འཇུག་པའོ**ཞེས་གང་གསུངས་པ་དེར་འཕོ་བ་དང་གཞག་པ་མེད་པའི་སྒྲའི་དོན་གང་ཡིན་པ་དེ་འདིར་ཡང་སྦྱར་རོ། །

为何说虚妄分别？因为「［法界之体性］无实，即是空，但也非依他起」；由于并未诽谤（抹煞）依他起，因此并非「诽谤（抹煞）之边」；由于没有虚妄分别，所以并非「虚妄增益之边」。［《论》中］解说道：**「不移不益之义，同前」**[163]——［所谓同前］即是［先前经文］所说：「文殊师利！发菩提心者，不移不益，不异不一，是发菩提心住」[164]。在该处所用过的「不移不益」一词，其完整的含义被沿用到了此处。

[289b.6]ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ། ལམ་ནི་སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

ཡེ་ཤེས་ནི་སྦྱོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི་མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ཏེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ་དང་། ཁམས་ལ་མཁས་པ་དང་། སྐྱེ་མཆེད་ལ་མཁས་པ་དང་། རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ལ་མཁས་པ་དང་། གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་རྣམ་པར་དབྱེད་པ་ལ་མཁས་པ་སྟེ། རིགས་ཀྱི་བུ་དེའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ། །མི་ལྡན་པ་

---

163 汉译《论》中，并未得见此句。

164 罗什译本做「不增、不减、不异、不一，是发菩提」。

མ་ཡིན་ནོ། །

「善男子！智者，名道。道者，心共相应非不相应。

「善男子！以是义故，智名『相应』，非不相应。

「复次，善男子！智名『断相应』〔，非不相应〕。

「是故，善男子！智名『相应法』，非不相应法。

「复次，善男子！智名『善观五阴、十二入、十八界、十二因缘、是处非处』。

「善男子！以是义故，智名『相应』，非不相应。

[96b.2]འདི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ནི་ཇི་སྐད་བསྟན་པའི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་རང་བཞིན་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བར་བསྟན་ཏོ། །དེ་བས་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་དོན་དེ་དེ་ལྟར་བསྒོམ་མོ། །དེས་ན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་དོན་གྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཞེས་བྱ་སྟེ། འདི་ནི་དོན་གྱིས་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ལྡན་པའོ་ཞེས་གང་གསུངས་པ་སྟེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། **ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །འདིས་ནི་ཡང་དག་པའི་མཐའ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་རྒྱ་ཆེར་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། **།དེ་མ་ཐག་ཏུ་གསུངས་པའི་ཚིག་གསུམ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་དག་གིས་དོན་སྟོན་པས་ཚིག་ཅེས་བྱ་སྟེ། **ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ་སྟེ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་ཚིག་གཅིག་གོ། **།ཡེ་ཤེས་ནི་སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ཡིན་གྱི**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་གཉིས་པའོ། **།ཡེ་ཤེས་ཞེས་པ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་ནི་གསུམ་པའོ། །

基于［以上］所有的这些，以「所说性相为空」的道理，表达「自性离于一切」。因此，菩萨应如是修习此空义，故称为「菩萨摩诃萨义」（菩萨以义而显了）——这就是「以义而说（《疏》原注：宣说）」。由于前文已经宣说过，所以智就是相应的意思，而［经文］则说「智者，名『道』」等，以之广说通达真实际之方便。其解说为：**「通达之方便」**[165]等，［《论》中的］**「三种句」**（紧接着所说的三句），即以那些（道理）而表示意义，也就是［经中］「智者，名『道』……」，此为［三种句当中的］第一句。「智名『断相应』……」，为第二［句］。「智名『善观五阴……』」，为第三［句］。

165 汉译《论》中未见此句。但从本《疏》下文可知，此系指《论》中的**「以何等智、云何证、为何义、何处住能证法界」**等四方面。

[96b.5]**བཅུ་པ་ཕྲུག་དྲུག**་ཅེས་བྱ་བ་ནི་**རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཅུ་པ་ཕྲུག་དྲུག་གོ། །ཅིའི་ཕྱིར་འདི་སྙེད་ཅིག་གིས་ཡེ་ཤེས་བསྟན་སྙམ་པ་ལ་**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་ཏེ། །**གང་གིས**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་ཏེ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་བཞི་པོ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་སུ་གྱུར་པ་དེ་དག་ནི་དེ་སྙེད་ཀྱིས་བསྡུས་སོ། །ཡེ་ཤེས་དེ་ནི་གཅིག་པུ་ཡིན་ན་དེ་ཇི་སྙེད་ཅིག་གིས་བསྡུས་སྙམ་པ་ལ། དེ་ལ་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་སྨོས་སོ། །ཡེ་ཤེས་ནི་ཟག་པ་མེད་པའོ། །འཁོར་ནི་རྩོམ་པ་དང་སྦྱོར་བ་འོག་ནས་འབྱུང་བའོ། །

[《论》中] 所谓**「六种十法」**，是指「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种智」等，共有六组［各］十种［之法]。若有人想：为何用这些就能宣说智慧呢？答：［论中］说道**「［此明何义？］以何等［智]」**[166]等，**「以何等」**就是**「以何智」**等四事（以何等智、云何证、为何义、何处住能证法界)，含摄于「通达之方便」之中。若认为：「该智若是唯一的，怎会以那些而含摄？」答：其中（《论》中）提到**「智共眷属［能证法界]」**等。智是无漏的，而眷属则是发起、造作加行［的意思]，下文会再提到。

[96b.7]རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལ་དེ་མ་ཐག་ཏུ་གསུངས་པའི་ཚིག་གསུམ་དང་། བཅུ་པ་དང་པོས་ནི་ཡེ་ཤེས་བསྟན་ཏོ། །དེའི་**འཁོར་དུ་གྱུར་པ**་རྩོམ་པ་དང་སྦྱོར་བ་ནི་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་བཅུ་པ་གཉིས་པ་དང་གསུམ་པ་སྟེ། རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱིས་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ**་བསྟན་པ་ཡིན་ནོ། །

所谓「三十三种行相」，是指：［经文］接着提到的三句以及第一组十种法（十种智)，这所宣说的是智。其**「眷属」**（周边）的发起与造作加行，依次为第二（十种发）与第三组（十种行）各十种法（共二十种)，合计三十三种，以此宣说**「智共眷属」**。

[97a][97a.1]བཅུ་པ་བཞི་པས་ནི་**ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ**འོ། །ལྔ་པས་ནི་**གང་གི་དོན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ**འོ། །དྲུག་པས་ནི་**གང་དུ་གནས་ཏེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ**འོ། །དེ་ཡང་གོ་རིམས་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་བསྟན་ཏེ་དེ་ནི་འོག་ནས་སྦྱོར་རོ། །

[166] 藏译本《论》中无此段。

第四组十种法，说**「云何证」**（如何能通达。即十种[167]无尽观）；第五组则说**「为何义」**（所能通达的意义为何。即十种对治法）；第六组说**「何处住」**（所能通达之处为何。即十种寂静地）。也就是依此次第而完整宣说［**「六种十法」**］，其理见于下文。

[97a.2]**ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལམ**་ཞེས་བྱ་བ་ས་རབ་ཏུ་དགའ་བས་བསྡུས་པ་མཐོང་བའི་ལམ་སྟེ། དེ་ནི་**སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ། **སེམས**་ནི་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པའོ། །མོས་པས་སྤྱོད་པ་ན་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པས་ཡོངས་སུ་བསྔོས་པ་དེ་དང་ལྡན་པ་སྟེ་བསྐྱེད་པའོ། །དེ་ནི་**སེམས་རྣམ་པར་དག་པས་ལམ་རྣམ་པར་དག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智者，名道」，是指以欢喜地所摄的见道，也即［经中所说］「〔道者，〕心共相应」（与心正相应），而其中的「心」，指的是阿赖耶识。在信解行的时候是有所造作的，所以是与染相应的，或者说是会生起染垢的。［在《论》中］是以**「以心清净故，道清净」**而解说的。

[97a.3]སེམས་ནི་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ལ་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ན་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པའི་[168]བག་ཆགས་བསྔོས་པ་ཉིད་མཐོང་བའི་ལམ་ནི་རྣམ་པར་དག་པའི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་གདགས་པས་རྒྱུར་གྱུར་པ་རྣམ་པར་དག་པས་ལམ་རྣམ་པར་དག་པ་སྟེ། མཐོང་བའི་ལམ་གྱི་རང་བཞིན་རྣམ་པར་དག་པ་འབྱུང་ཞེས་པའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

［此处，］心是指阿赖耶识。信解行地时，以福德与智慧发起造作，为所染习气在见道时得以清净之因，因此做为所施设之因，以其（彼因）清净故，于是道清净——这便表示「见道之自性为将生出清净［法］」。

[97a.4]མདོ་སྡེའི་ཚིག་འདི་ཉིད་ཀྱི་དོན་གཉིས་བསྡུ་ན་སེམས་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་ནི་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་སྟེ། དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་སྟེ། འདི་ལྟར་མཐོང་བའི་ལམ་སྐྱེས་པས་ཀུན་གཞི་ལ་སྤང་བར་བྱ་བའི་ས་བོན་གནས་པ་དེ་སྤངས་ནས་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་འབྱུང་སྟེ། དེ་ནི་**ལམ་རྣམ་པར་དག་པས་སེམས་རྣམ་པར་དག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

若归纳经文此句（「智者，名道」）的二种意义，那么，「与心相应者」是

[167] 汉译本《论》中做十一种。
[168] 应无འི或做ཉི，但诸家刻版皆写为འི。待考。

以何［智］而生？［为答此问，］故有该段文字（「道者，心共相应」)。也就是说：生起了见道［的智能］，于是断除了在阿赖耶上所应断除的［染污］种子，于是阿赖耶识更加超胜。［在《论》中，］这点，是以**「道清净故心清净」**而做解说的。

[97a.6]མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སམས་བསྡུས་པའི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་ནི་རྣམ་པ་དང་བཅས་པས་འཁྲུལ་པ་ཡིན་ནོ། །**དེ་ཇི་ལྟར་**མ་འཁྲུལ་པ་མཐོང་བའི་ལམ་གྱི་རྒྱུ་ཡིན་སྙམ་པ་ལ། **དེའི་ཕྱིར་ཡང་དག་པའི་མཐའ་ནི་ལམ་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དམིགས་པ་ཉིད་གཅིག་པུ་སྟེ་གནས་ཡིན་ཞིང་གཅིག་ལ་གཅིག་བརྟེན་པ་**ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ། ལམ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སམས་བསྡུས་པའི་ལམ་ལ་བྱའོ། །ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་མཐོང་བའི་ལམ་མོ། །ཡང་དག་པའི་མཐའ་ནི་དེ་བཞིན་ཉིད་དེ། ལམ་དང་ཡེ་ཤེས་གཉིས་ཀའི་དམིགས་པ་ཡང་དེ་གཅིག་པུའོ། །གཅིག་ནི་མོས་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་སོ། །ཅིག་ཤོས་ནི་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་སྟེ་ཁྱད་པར་ནི་དེའོ། །

信解行所摄的发起造作及其行相，都可据以称之为迷乱。若有人想：「该如何才是不迷乱、见道之因呢？」答：因此，［《论》中说：］**「实际者，唯以道、智之所缘为处，递共依止」**（真实际者，唯有涉及道与智的所缘（内涵、对象）时［，才能称得上］，此为［真实］依处，彼此相依。）[169]也就是说：［在此］所谓的道，是指信解行所摄之道，而所谓智则是指见道［的智慧］；真实际即是真如，道及智这二者的目标，也唯有此一者（真如）而已。一者（道）是藉信解力所成就，另一者则是能现前［通达真如］者（智）。［道与智的］差别在此。

[97b][97b.1]གང་གི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་གྱུར་པ་དེའི་ཕྱིར་གནས་ཏེ། ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྒྱུ་ནི་མོས་པས་སྤྱོད་པའི་སམས་བསྡུས་པའི་ལམ་མོ་ཞེས་ཁོང་ནས་བྱུང་ངོ། །དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ལམ་ཟག་པ་དང་བཅས། རྣམ་པ་དང་བཅས་ཏེ་འཁྲུལ་པ་ཡིན་དུ་ཟིན་ཀྱང་སྟོང་པ་ཉིད་ལ་མོས་པས་ཚད་མ་གྲོགས་སུ་གྱུར་པའི་ཕྱིར་འཁྲུལ་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྒྱུར་གྱུར་ཏེ། འདི་ལྟར་སྟོང་པ་ཉིད་ཅེས་བྱ་བའི་དོན་གང་ལ་མོས་པ་དེ་ནི་ལམ་སྟེ། དེ་ནི་གཞན་གྱི་དབང་གི་བདག་ཉིད་ཡིན་པས་དོན་དམ་པར་ཡོད་དོ་ཞེས་བསྟན་པར་འགྱུར་རོ། །

为何如此？有如是发展，便有如是情形：智慧之因即为信解行地所摄之道。由此而来。据说这是有漏、有行相（有行法）之道，也就是迷乱性的。话虽如此，由于对空性起信解，而［正］量则成了助缘，因此［信解行地］成为无迷

---

[169] 此段完整文字见于藏译本《论》，汉译本中则仅有**「递共依止」**而已。

乱智的因。如此一来，凡对于所谓「空性」生起信解者，即是「道」。由于此［理］的本质属于依他起，所以宣说了「胜义中是存在的」［之理］。

[97b.3]**གང་གི་ཕྱིར**་དེ་ལྟར་ཡེ་ཤེས་གནས་དང་། ལྷན་ཅིག་ཕན་ཚུན་རྒྱུ་དང་། འབྲས་བུའི་དངོས་པོར་གྱུར་པ་དེས་ན་ཡེ་ཤེས་ནི་**ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མི་ལྡན་པ་མ་ཡིན**་ཏེ། རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་དངོས་པོ་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །

为何如此？如是，智是依处（通向真实际的道），也是与生俱来［和道］互为因果之事。所以，智是「〔心〕共相应，非不相应」，以其不离「因果事」之故。

[97b.3]**ཡེ་ཤེས་ནི་སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་མདོའི་ཚིག་ལ། ཡེ་ཤེས་ནི་འདིར་ཟག་པ་མེད་པའི་བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་བསྡུས་པ་ལ་དགོངས་སོ། །

经文所谓「智名『断相应』」等，在此，其中的智，所指的是无漏的修道所摄［之智］。

[97b.4]འདོར་བས་ན་སྤོང་བ་སྟེ་ཀུན་གཞི་ཞེས་བྱ་བས་ན་ཉེས་པ་དང་བྲལ་བའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པའོ། །འདིར་ཡང་འབྲུ་མང་པོ་དང་། དེའི་སྐྱེས་བུའི་ཚུལ་གྱིས་དོན་གཉིས་ཏེ། **སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་ནི་ཡེ་ཤེས་གང་གིས་བསྐྱེད་པ་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །དེ་ནི་**ཡང་དག་པའི་མཐའི་ཡེ་ཤེས་ལ་གནས་ཏེ་གནས་འགྱུར་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །ས་བཅུས་བསྡུས་པ་ཡང་དག་པའི་མཐའི་ཡེ་ཤེས་དེ་ཉིད་ནི་གཞི་སྟེ། དེས་ཀུན་གཞི་ཞེས་བྱ་བ་གནས་གྱུར་ནས་ཉེས་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་རོ། །

由于是「舍」，所以称为「断」，指的是阿赖耶，所以其性相是「远离过失」。在此，又可从多财释以及依主释而分成二类：［其一，］「断相应」（与断正相应）是用来说「以该智而令［断］生起」。［在《论》中，］这是以**「住真实际智，亦即能成依处」**[170]而解说的。十地所摄真实际的智，本身就是「基」；因此，称为「阿赖耶」（一切种子／一切基），是由于「做为依处而远离过失」之故。

[97b.6]ནམ་དེའི་སྐྱེས་བུའི་ཚུལ་དུ་གྱུར་པ་དེའི་ཚེ་ནི་**སྤོང་བ་དང་ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**་སྟེ། གནས་གྱུར་པས་བསྐྱེད་པའོ། །དོན་ནི་དེའོ། །དེ་ནི་

[170] 藏译《论》中有此句，但未见于汉译本。

གནས་གྱུར་པས་ཡེ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པར་འགྱུར་བཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

［其二,］只要以它的依主释［解读］时，那么,「断相应」即「转依」,以此而令［断］生起。[在《论》中,］这是以**「以转依故，智极清净」**[171]而作解说的。

[97b.6]ས་བཅུ་པར་རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དུས་ན་ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་རྣམ་པར་དག་པ་གང་ཡིན་པ་དེས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སས་བསྡུས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་རྣམ་པར་དག་པ་འབྱུང་ངོ་། །དེ་ཉིད་ཀྱི་མཇུག་སྡུད་ནི་**ཕན་ཚུན་བྱ་བས་བྱས་པར་གནས་པ**ཞེས་བྱའོ། །འདིར་**ཡང་དག་པར་ལྡན་པ་དང་། མི་ལྡན་པ**འི་སྒྲའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ། །

在十地金刚喻定之时，以如实的清净阿赖耶识之故，佛地所摄之智也会是毕竟清净的。此理的总结，即是［《论》中所说的］**「递共依止」**[172]（处于彼此起作用的关系)。在此,「相应，非不相应」的字义同前。

[97b.7]**ཡེ་ཤེས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིས་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རང་གི་ངོ་བོ་བསྟན་ཏོ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཤེས་བྱའི་དངོས་པོ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「智名『善观五阴……」这些［道理］宣说了智自己的体性。其解说为**「如实知可知境界」**。

[98a][98a.1]འདིར་ནི་ཤེས་བྱ་ཡང་དག་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རབ་ཏུ་བརྩོན་པ་ནི་**ཡང་དག་པར་ལྡན་པ**ཞེས་བྱ་བའི་དོན་ཏོ། བཟློག་པ་ནི་**མི་ལྡན་པ**འི་དོན་ཏོ། །

在此，由于能真实通达所知，故而至为精勤，这就是所谓「〔智名〕『相应』」的意义。反之则为「不相应」的意义。

[171] 藏译《论》中有此句，但未见于汉译本。

[172] 藏译《论》中无此句，但有 གནས་ཡིན་ཞིང་གཅིག་ལ་གཅིག་རྟེན་པ（可见于前文)，与此句意义相同，所讨论的内容也相关，因此，推测应系同一语词的不同表示方式，乃径用汉译本《论》中**「递共依止」**一词而译。特此说明。

[290a.2]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་པ་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ། རྣམ་པ་བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

རྒྱུ་ཤེས་པ་དང་།

འབྲས་བུ་ཤེས་པ་དང་།

དོན་ཤེས་པ་དང་།

ཐབས་ཤེས་པ་དང་།

ཤེས་རབ་ཤེས་པ་དང་།

བསྡུ་བ་ཤེས་པ་དང་།

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཤེས་པ་དང་།

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཤེས་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་པ་དང་།

ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་རྣམ་པ་དེ་བཅུ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种智。何等为十？

一者、因智；

二者、果智；

三者、义智；

四者、方便智；

五者、慧智；

六者、摄智；

七者、波罗蜜智；

八者、大悲智；

九者、教化众生智；

十者、不着一切法智。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十种智。

[98a.2]**གཞན་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་ནི་ཡེ་ཤེས་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་བརྗོད་དོ། །

「复次〔，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种智……〕」等，是用来表达「对于智慧的分别」的。

[98a.2]**རྒྱུ་ཤེས་པ་**ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཐར་པའི་ས་བོན་ཤེས་པའོ། །དེ་ནི་**ཐོག་མ་མེད་པའི་འཁོར་བ་དང་ལྡན་པའི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཐར་པའི་ས་བོན་དང་མཐུན་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「因智」是指了知诸众生的解脱种子。[在《论》中,] 这是以**「善知无始世来解脱种子」**（善知无始世来随相应诸众生解脱种子）而解说的。

[98a.3]**ལས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་དེ་དང་མཐུན་པར་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**འདི་ནི་**འབྲས་བུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་འདིའི་བཤད་པའོ། །

「如实知无始世来种种业报」（善知与种种业报相关者）则是针对「果智」一词的解说。

[98a.3]**དོན་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ལ། **དོན་**ནི་ཕན་པ་སྟེ་དེ་ནི་ཤེས་པའོ། །དེ་ནི་**བདག་ལ་ཕན་པ་དང་། གཞན་ལ་ཕན་པ་དང་མཐུན་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

关于「义智」,「义」是指义利（饶益、利益），因此［义智］就是对它（义利）的了知。[在《论》中,］这点是以**「善知自利利他」**而做解说的。

[98a.4]**ཐབས་ཤེས་པ་**ནི་གང་གིས་**དགེ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པར་བྱེད་པ་**སྟེ། འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པར་མི་ཟད་པར་བྱེད་པའོ། །

「方便智」是指：以之**「能增长微少善根」**[173]——意思是只要轮回依然存在，就会无尽［增长］。

[173] 《疏》的引文仅有**「能增长微少善根」**而已，但汉译《论》中做**「能增长微少善根令无量」**，藏译《论》亦做 དགེ་བའི་རྩ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཚད་མེད་པར་བྱེད་པ，意义与汉译本完全一致。又，**「能增长微少善根」**是《论》对「方便智」的解说，至于「慧智」的解说，则为**「能观察善不善法」**；由于《疏》将「方便智」与「慧智」二句合并解说，所以乍看会与慧智的解说不一致，实则并无矛盾。

[98a.4]**ཤེས་རབ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་དགེ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་དེ་ལྟར་སྟོབས་དང་ལྡན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། གང་གིས་འཁོར་བའི་སྐྱོན་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོས་ཀྱང་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པར་བྱེད་པའོ། །དེ་བས་ན་ཚིག་དེ་གཉིས་ཀྱིས་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བའི་རྩ་བ་ཆུང་ངུ་ཡང་ཚད་མེད་པར་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པ་དང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་རྣམས་ཀྱི་[174]ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པའོ། །དེ་ལ་ཐབས་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་ནི་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའོ། །ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས་ཀྱིས་ནི་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་པའོ། །

「慧智」是指：虽然善根微小，藉之也能如是具足力量；虽然轮回中的过患极强，藉之也能胜伏（胜过、压伏）[诸过患]。因此，以［上方］这二个句［诠释］而解说为：**「能增长微少善根［令无量］」**[175]。也就是说［能令善根］极为增广、不被诸般相违事所胜伏——其中，以方便力，能令［善根］极为增广；以智慧力而不被［诸相违事］胜伏。

[98a.6]འདི་ནི་ཆོས་འདི་ལ་སྐལ་བ་ཡོད་པས་བསྡུ་བར་འོས་སོ། །འདི་ནི་སྐལ་བ་མེད་པས་མ་ཡིན་པའོ་ཞེས་ཤེས་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་**བསྡུ་བ་ཤེས་པ**འོ། །དེ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བ་ལ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

能知道「其与此法有缘分，可以摄集（汇集、聚收）；此则无缘，所以不然」，这就是「摄智」（摄集的智慧）。[在《论》中，] 这点是以**「能观察善不善法」**[176]而做解说的。

[98a.6]**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ཤེས་པ**་ནི་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པའི་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་འབྱུང་བ་ཡང་དག་པ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**འབྱུང་བ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལས་སངས་རྒྱས་ཉིད་འབྱུང་བ་སྟེ། ཚོགས་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པས་བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཟང་ཟིང་དང་། མི་འཇིགས་པ་དང་ཆོས་སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཤེས་པའོ། །

「波罗蜜智」是指善知布施等［波罗蜜多］的诸般差别。[在《论》中，] 这点是以**「善知成就种种善根」**（如实了知种种行相从何成就）而做解说的。**「成就」**（出生）是指「佛果由此而生」，所以［此］指的是资粮（善根）。由于善知布施等［波罗蜜多］，因此能够透过福德资粮、智慧资粮、财物布施、无畏

---

[174] 此处应做 གྱིས，依此而译。然须注意的是：诸家刻版皆做 ཀྱི。
[175] 汉译《论》中做**「能观察善不善法」**。
[176] 《论》中将**「摄取法施资生施」**做为「摄智」的解说。

布施、法布施等各方面而了知种种行相。

[98b][98b.1]**སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་ཤེས་པ**་ནི་གང་གིས་སེམས་ཅན་བསོད་ནམས་ལ་འཇུག་པ་དང་། བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པ་ལས་འབྱིན་པ་སྟེ། དེ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་ཆོས་ལ་འཇུད་པ་དང་འབྱིན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「大悲智」是指：众生以之（善根）而培福 [177]，并能拔除非福［事］，因此［在《论》中，］这点是以**「趣于善根，出离不善」**[178]而作解说的。

[98b.2]གང་གི་ཚེ་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ་སྟེ། དེ་ཤེས་པ་ནི་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བ་ཤེས་པའོ**། །དེ་ནི་**དུས་དང་དུས་མ་ཡིན་པ་ལ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

了知何时能教化众生（令众生成熟），就是「教化众生智」。[在《论》中，］这点是以**「善观察时非时」**而做解说的。

[98b.2]**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ཀུན་བརྟགས་པའི་ཆོས་རྣམས་ལ་སྒྲོ་འདོགས་པ་དང་སྐུར་པ་འདེབས་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་ཤེས་པ་སྟེ། དེ་ནི་**མཐའ་གཉིས་སྤྱངས་ནས་ནང་ལ་བརྟེན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**ནང**་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲས་ནི་རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་དུ་སྟོན་ཏོ། །མཐའ་གཉིས་ཡོངས་སུ་སྤྱངས་ནས་རྣམ་པར་རིག་པ་ཙམ་དུ་བསྒོམ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

「不着一切诸法智」是指：「对于非真实的、被虚妄分别的诸法，不加以增益损减并产生增上耽着」的智慧。[在《论》中，］这点是以**「离二边修行中道」**（舍离二边，依止于内在）而做解说的。**「中道」**（内在）是专指了别（智识）而言的，表示「舍离二边之后，专于了知而作修习」的意思。

[290a.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་རྣམ་པ་བཅུ་སྟེ།
རྣམ་པ་བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།
སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱང་བའི་ཕྱིར་ལུས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

[177] 汉译《论》中做**「依善根能起善行」**。
[178] 藏译《论》中有此句，但未见于汉译本。

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངག་གི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་ངག་གི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡིད་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་སེམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ནང་གི་རྩོམ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མཚུངས་པར་སྦྱོར་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཕྱིའི་རྩོམ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྩོམ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་ཞིང་གི་རྩོམ་པ་དང་།

ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་སྨན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་དང་།

ངེས་པའི་ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ་དང་།

ཁམས་གསུམ་པ་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་རྣམ་པ་འདི་བཅུ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་རྩོམ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种发。何等为十？

一者、身发，欲令一切众生身业清净故；

二者、口发，欲令一切众生口业清净故；

三者、意发，欲令一切众生意业清净故；

四者、内发，以不虚妄分别一切诸众生故；

五者、外发，以于一切众生平等行故；

六者、智发，以具足佛智清净故；

七者、清净国土发，以示一切诸佛国土功德庄严故；

八者、教化众生发，以知一切烦恼病药故；

九者、实发，以成就定聚故；

十者、无为智满足心发，以不着一切三界故。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十种发。

[98b.4]**རྩོམ་པ་**ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་གོ་ཆའི་བརྩོན་འགྲུས་ཉིད་ལ་བྱའོ། །སྦྱོར་བའི་བརྩོན་འགྲུས་ནི་འོག་ནས་**སྦྱོར་བ་**ཞེས་འབྱུང་ངོ་། །

「发」(发起）一词，应当解释为「被甲精进」。至于加行精进，则从下文的「行」(加行 / 加功用行）开始说。

[98b.4]བདག་དང་གཞན་རྣམས་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ལུས་ཀྱི་རྩོམ་པ་**སྟེ། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་**ཅེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །**ཐམས་ཅད་**ཅེས་པའི་ཚིག་གིས་ནི་བདག་ཀྱང་བསྡུས་སོ། །

为清净自他大众的身业，而发起［精进修行］，称为「身发」，也就是指［经中］所说「〔欲令〕一切众生」，并以「一切」一词含摄了「我」(自己)。

[98b.5]**ངག་གི་རྩོམ་པ་**དང་། **སེམས་ཀྱི་རྩོམ་པ་**ཡང་དེ་བཞིན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ། །གསུམ་པོ་འདི་དག་གིས་[179]བཤད་པ་ནི་**ལུས་དང་། ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་བརྩོན་འགྲུས་བརྩམ་པ་**ཞེས་བྱའོ། །

「口发」以及「意发」，也应以同理加以看待。这三者的解说为**「为远离身口意业一切恶行，发［大］精进」**。

[98b.6]**གཞན་དག་ཀྱང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ། ཡོགས་ཤིག་ཏུ་སྨོས་པས་ལུ**ས་ལ་སོགས་པའི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་ཕྱིར་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དོན་གྱིས་བདག་ལ་བྱ་བར་མངོན་ནོ། །**བརྩོན་འགྲུས་བརྩམས་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གོ་ཆ་བགོས་པའོ། །

「亦［令］彼等」[180]，是指从另一方面来说，所谓**「为远离身［口意业一切］恶行」**，引申义显然是指「于我而作」。**「发［大］精进」**指的被甲［精进］。

[98b.6]**བསླབ་པ་དེ་ཉིད་ལ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་ལུས་ལ་སོགས་པའི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་དང་བྲལ་བའི་མཚན་ཉིད་ལའོ། །ནང་དུ་སོ་སོར་བརྟགས་པའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ནང་གི་རྩོམ་པ་**སྟེ། དངོས་པོ་རྣམས་སྟོང་པ་ཉིད་དུ་རོ་གཅིག་པར་ནང་ལས་སོ་སོར་རྟོག་པར་བརྩོན་འགྲུས་རྩོམ་པའོ། །

所谓**「学彼处」**，其性相为「远离身等恶行（具过患的行为)」。为于内在进行正观（各别观察）而发起［精进］，即是「内发」，也就是为了从内在正观「一切法于空性中乃是一味」，而发起精进。

---

[179] 《པེ》《སྣར》གི། 今依此二版而译。

[180] 此句应系藏译本《论》中 གཞན་དག་ཀྱང་བསླབ་པ་དེ་ཉིད་ལ་འགོད་པ（**亦令彼等**（一切众生）**学**），汉译本做**「化一切众生令学彼处」**。

[98b.7]བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་**རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་སྤངས་པ**་ནི་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ཡིན་ཏེ། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་བོར་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། **།སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་མཐུན་པར་ཆོས་བསྟན་པའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་ཕྱིའི་རྩོམ་པ་སྟེ**། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གང་གསུངས་པའོ། །འདུལ་བ་དང་འཚམས་པར་ཆོས་སྟོན་པ་ནི་**མཚུངས་པར་སྦྱོར་བ**འོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཁོར་བ**[181]**མ་རུངས་པ་མ་ཡིན་པ་གདམས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

依靠修习，于是对诸众生**「远离憎爱」**，即是无有增上耽着——这是指［经中］所说的「一切诸众生」。其解说为：**「依修行故，远离憎爱」**[182]。「〔外发，〕以于一切众生平等行故」当中，所谓「外发」，即［经中］所说的「一切众生」等。顺应所化而说法就是［经中所说应当要做的］「平等行」，其解说为：**「平等教化一切众生」**。

[99a.3]**ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ**[183]འི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྩོམ་པ་སྟེ**། ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཐོས་པ་དང་སེམས་པ་ལ་སོགས་པའི་རིམ་གྱིས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་རྣམ་པར་དག་སྟེ། **སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**མ་ནོར་བར་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

为了「**勤求不颠倒的闻［慧］所发起者**（精进）」，即是「智发」，也即对大乘不颠倒地听闻、思惟等，由是逐渐［证得］清净佛智。所以［经中］提到「佛智」等。其解说为：**「［以闻慧智］不颠倒求法」**。

[99a.4]སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཞིང་གི་རྩོམ་པ་སྟེ**། **སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་རྣམས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ་སྣ་ཚོགས་སུ་གནས་པ་དེ་དག་ཀུན་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར**་དེའི་རྣམ་པའི་རྣམ་པར་རིག་པར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སྟོན་པར་འགྱུར། བསྐྱེད་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་ནི་འདི་སྐད་དུ་ཡ་རོལ་ན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཞེས་བྱ་བ་ཅི་ཡང་མེད་ཀྱི། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་ལྟར་ཉེ་བར་བྱས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་སྒྱུར་བར་གྱུར་པ

[181] 藏译《论》中无 བ。

[182] 汉译《论》中仅做**「远离憎爱」**。

[183] 藏译《论》中译为 མ་ནོར་བར་ཐོས་པ་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ。在此，《疏》的藏译本与汉译《论》的引文，在字面上更为吻合；内容方面，三者都无差别。

འབའ་ཞིག་རྒྱུད་རྣམ་པར་དག་པ་དང་མ་དག་པ་ལ་ལྟོས་ནས་སྣ་ཚོགས་སུ་སྣང་བའི་རྣམ་པར་རིག་པའི་རྒྱུར་འགྱུར་རོ་ཞེས་སྟོན་པར་འགྱུར་རོ། །དེ་བས་ན་དེ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་དབང་སྒྱུར་བ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

为清净佛土故而发起［精进］，能表示［经中所说］「**清净国土发，以示一切诸佛国土功德庄严故**」之行相，令其出生。关于此事，［其实］完全没有如同［语文表面］所言那样彼岸的佛土，而是表达了［这一道理］：心识如同如意宝，只能驾驭一切已经熟悉已作［之事］，在清净与不清净相续［二者］相对之下，而能成为了知种种显现之因。因此，［在《论》中］这是以**「于一切法中得自在」**[184]而解说的。

[99a.6]སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ**ཞེས་གསུངས་ཏེ། བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་གཉེན་པོ་འཚམ་པར་ཆོས་སྟོན་པ་ནི་སྨན་ཤེས་ཤིང་ཆོས་སྟོན་པ་སྟེ། **ཉོན་མོངས་པའི་ནད་ཀྱི་སྨན་ཡོངས་སུ་ཤེས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར**ཞེས་གསུངས་པའོ། །དོན་གྱིས་ན་བསྟན་པར་བསྡུས་པར་བལྟ་སྟེ། **ཡོངས་སུ་ཤེས་པ**་ནི་དེའི་ཕྱེད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ། །དེ་བས་ན་བཤད་པ་ལས་**བསམ་པ་དང་བག་ལ་ཉལ་ཤེས་ནས་ཇི་ལྟར་མཐུན་པར་ཆོས་སྟོན་པ**ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་སོ། །**བསམ་པ**་ནི་སེམས་པའོ། །**བག་ལ་ཉལ་བ**་ནི་ས་བོན་ནོ། །

为了知诸众生心中所想以及随眠而发起［精进］，即是［经中］所说的「**教化众生发**」，也就是说：由于了知心思以及随眠之后，便能宣说适合于烦恼疾病的对治法，即知药而说法，所以说「**以知一切烦恼病药故**」。事实上，应将之视为归摄于所说教法之中，「**知**」指的就是这一半的缘故。因此，《论》中才说：**「如实知心与随眠使随相应说法」**[185]。**「心」**是指心中所思；**「随眠」**则指种子。

[99b][99b.1]དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་ནི་**དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བས**་བཤད་དོ། །དེ་ཁོ་ན་ཁོང་དུ་ཆུད་ན་སངས་རྒྱས་ཉིད་དུ་**ངེས་པའི**་ཕུང་པོ་ལ་ཞུགས་པ་ཡིན་པའི་**ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །

---

[184] 《论》中是以**「闻慧智不颠倒求法」**做为「清净国土发」的解说。

[185] 汉译《论》中做**「如实知心使随相应说法」**，为「实发」之功德，而「教化众生发」的功德，在《论》中则做**「于一切法中得自在」**。

通达真如（真实）而发起［精进］，即是「实发」[186]。［在《论》中］是以**「发实法」**[187]（通达真如）解说的。若通达真如，则于成佛一事，已住于「定聚」（所通达之法），于是［经中］「成就定聚」说。

[99b.2]མངོན་པར་ཞེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་གཞན་དུ་མི་འགྱུར་བ་གང་ཡིན་པ་དེ་ནི་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། དེ་**ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་**ནི་**འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་རྩོམ་པ་**སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**སེམས་ལ་ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན་པ་རྣམ་པར་སྤོང་བ**ཞེས་བྱ་བའོ། །དེ་ཁོ་ན་མ་མཐོང་བ་རྣམས་ནི་ཇི་ལྟར་སྣང་བ་དེ་ཁོ་ན་བཞིན་དུ་སེམས་དེ་ཁོ་ནའོ་ཞེས་**ཡང་དག་པར་འཛིན**་ཏེ། གཉིས་ལས་དབེན་པའི་ངོ་བོར་ནི་མེད་དོ་ཞེས་**ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན**་ཏོ། །དེ་ལྟར་**ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པར་འཛིན་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས**་ཏེ། དབུ་མའི་ལམ་ལ་གནས་ན་སྲིད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་མངོན་པར་ཞེན་པ་དང་བྲལ་བ་ཡིན་པའི་ཕྱིར། **ཁམས་གསུམ་པ་ཐམས་ཅད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །

不因诸般增上耽着而有变异，这便是无为的智。为了对此「满足心发」（臻于圆满）而发起［精进］，即是「无为智满足心发」。其解说为：**「心不着虚妄法」**。不见真如的众人，只会将任何所显现的［事物］想成真实，也就是**「实心虚妄取相」**（执着为真实）；［至于认为］「无有二相的本性之中一无所有」，则是**「不实心虚妄取相」**（执着不真实）。如此一来**「实不实心离虚妄取相」**（断除对真实与不实的执着），若住于中道，便能远离对一切三有众生的增上耽着心，所以［经中］说「〔以不着〕一切三界」等。

[290b][290b.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བ་དང་།

བསྡུ་བའི་དངོས་པོའི་སྦྱོར་བ་དང་།

ཤེས་རབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ་དང་།

ཐབས་ཀྱི་སྦྱོར་བ་དང་།

---

[186] 实发：原文做 དེ་ཁོ་ནའི་རྩོམ་པ，罗什译本做「有为智发」，隋译本未译出，唐译则做「真实发起」。

[187] 汉译《论》实发的解释为**「如实知心使随相应说法」**，而**「发实法」**则是「无为智满足心发」的解说。

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བསམ་པ་རྣམ་པར་སྦྱོང་བའི་སྤྱོར་བ་དང་།

བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པའི་སྤྱོར་བ་དང་།

སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྤྱོར་བ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོར་བའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种行。何等为十？

一者、波罗蜜行；

二者、摄事行；

三者、慧行；

四者、方便行；

五者、大悲行；

六者、求助慧法行；

七者、求助智法行；

八者、心清净行；

九者、观诸谛行；

十者、于一切爱不爱事不贪着行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十种行。

[99b.4]ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམས་ལའམ་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བ་ནི་**ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བའོ**། །དེ་བཞིན་དུ་འོག་མ་རྣམས་ལའང་སྦྱར་རོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

诸波罗蜜多或者波罗蜜多的加行（修行／行动），就是「波罗蜜行」。以下同此。其解说为：**「助菩提法满足」**（圆成菩提资粮）。

[99b.5]**བསྡུ་བའི་དངོས་པོའི་སྦྱོར་བ**་ནི་སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་ཡན་ལག་སྟེ། དེ་བས་ན་**སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「摄事行」(摄法 / 摄引之法）是教化众生（成熟众生）的支分，因此，［在《论》中,］这点是以**「能教化诸众生」**而做解说的。

[99b.6]**ཤེས་རབ་ཀྱི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཆོས་རྣམས་ཀྱིས**་[188]**འབྱུང་བ་དང་འཇིག་པ་ལ་ཡོངས་སུ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「慧行」的解释是**「如实观生灭法」**(观察诸法的生灭)。

[99b.6]**ཐབས་ཀྱི་སྦྱོར་བ**་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མཁས་པར་འགྱུར་བས་དེ་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མཁས་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「方便行」是指对一切法皆能善巧，所以［在《论》中,］这点是以**「如实知一切法」**(善巧一切法）而做解说的。

[99b.6]**སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་སྦྱོར་བ**་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་བཤད་པ་ནི་**མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ལ་འདོད་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོས་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་བརྩོན་པས་ཉན་ཐོས་ལྟར་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་འདོད་པ་མ་ཡིན་ནོ། །

「大悲行」的解说是:**「心不求证涅盘」**。由于大悲心，所以勤于饶益众生之事，因此不会像声闻那样希求涅盘。

[99b.7]**བསོད་ནམས་ཉིད་ཚོགས**་ཏེ། སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །**བསོད་ནམས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྦྱོར་བ**་ནི་བསོད་ནམས་བསགས་པ་ལ་བརྟེན་པས་མཐུ་ཆེ་བའི་ཕྱིར་འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ་དང་གཞན་དག་གིས་ཟིལ་གྱིས་མི་ནོན་ཏེ། ཐམས་ཅད་དུ་འཇིགས་པ་མེད་པས་**འཇིགས་པ་མེད་པ**་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་**མི་འཇིགས་པ་བཞི་ཐོབ་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །འཇིགས་པ་མེད་པས་མི་འཇིགས་པའོ། །ཡུལ་ཐ་དད་པས་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ། ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པ་དང་། ཟག་པ་ཟད་པ་དང་། བར་དུ་གཅོད་པ་བསྟན་པ་དང་། ལམ་བཤད་པའོ། །དེ་ཡང་མདོ་སྡེ་ལས་ཇི་ལྟར་འབྱུང་བ་བཞིན་དུ་རྣམ་པ་བཞིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱའོ། །

［称为］「助慧法」[189]（福德资粮)，是因为［这］是诸佛法之因。「求助

188 《པེ》《སྣར》ཀྱི། 今据此而译。

189 助慧法：原文写做 བསོད་ནམས，梵文做 *puṇya*，即福德。原经写做 བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས，梵文做 *puṇya-saṃbhāra*，即福德资粮；罗什译本、元魏译本皆做「助慧法」，隋译本做「慧满足」，唐译则做「慧资粮」。

慧法行」是指：透过累积福德能使威德力增上，所以能够统御，并不会被他者所胜伏，也就是于一切皆无所畏惧，因此**「无畏」**。[在《论》中，] 这点是以**「得四无畏」**而做解说的。由于无所畏，所以不畏惧。由于对象不同，所以有四种［无畏］：于一切法证正等觉［无畏］、漏尽［无畏］、说障［无畏］、说道［无畏］。这应当按照契经所指出的四类［无畏］而通达。

[100a.3]མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པས་འཇུག་པའི་ཤེས་རབ་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར་རྩོམ་པ་ནི་**ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱོད་པར**་གསུངས་སོ། །མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པར་འཇུག་པ་ནི་**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ཡོངས་སུ་ཚོལ་བའི་སྤྱོད་པ**་སྟེ་འདི་ནི་བྱེ་བྲག་གོ། །དེ་བས་ན་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཐོབ་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

为成就「以有加行（有所为）［的修行］而趣入之智慧」所发起［精进］，即［经中］所说「慧行」。无加行而趣入，则是「求助智法[190]行」，此为支分。因此，[在《论》中，] 这点是以**「自然得一切法」**（得诸法任运智）而做解说的。

[100a.4]**བདེན་པ**་དང་དཀོན་མཆོག་ལ་སོགས་པ་ལ་སོམ་ཉི་མེད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྦྱོར་བ་ནི་**བསམ་པ་རྣམ་པར་སྦྱོར་བའི་སྤྱོད་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཐེ་ཚོམ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

为了对于「谛」与［三］宝等无有疑惑而发起加行（投入、用功），即是「心清净行」。[在《论》中，] 这点是以**「于一切法中无疑惑」**而做解说的。

[100a.4]**བདེན་པ**་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་བདག་མེད་པ་སྟེ། དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སྦྱོར་བ་ནི་**བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱོད་པའི་སྤྱོད་པ**་སྟེ། དེ་ལྟར་སྦྱོར་ན་སྟོང་པ་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་རྣམས་ལ་རིམ་བཞིན་དུ་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་། ཁོང་ཁྲོ་བ་དང་བྲལ་བས་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པར་འགྱུར་ཏེ། སྦྱོར་བའི་དོན་བཅུ་པ་གཟུང་བར་འགྱུར་བས་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། དེ་བས་ན་ཚིག་གཉིས་བསྡུས་ན་**དོན་དམ་པའི་ཚུལ་ལ་འཇུག་པས**་**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「谛」即是一切法无我。为了通达这一点而发起加行，「观诸谛行」即如此用功（修行），能通达空性，逐渐远离对于一切可爱事（主观觉得美好的事物）

[190] 助智法：原文写做ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས，梵文做 *jñānasambhāra*，即智资粮、智慧资粮；罗什译本、元魏译本皆做「助智法」，隋译本做「智满足」，唐译则做「智资粮」。

的贪着，以及对于一切不可爱事的忿忿之心（**「憎爱」**），于是将会无有增上耽着，也就是把握「行」（加行）的十种意义。因此，［经中］说道：「于一切爱不爱事不贪着」。所以［在《论》中，］若合并二句，就是以**「『入第一义谛』故，『不贪着』」**[191]而做解说的。

[100a.6]དོན་དམ་པ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་དོ། དེ་ཉིད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་འདྲེན་པར་བྱེད་ཐོབ་པར་བྱེད་པས་ཚུལ་ལོ། །དེ་ལ་འཇུག་པ་ནི་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་སྟེ། འདིས་**བདེན་པ་རྣམ་པར་དཔྱད་པའི་སྦྱོར་བ**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་དེ་བཤད་དོ། །

胜义即空。此（胜义）能引出、获得诸佛法，所以称为「理」。趣入其中，即是通达彼法（胜义空性），故说「观诸谛行」一句。

[100a.7]**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་གོང་དུ་**བསྒོམ་པ་ལ་བརྟེན་ནས་རྗེས་སུ་ཆགས་པ་དང་ཁོང་ཁྲོ་བ་བོར་**ཞེས་བཤད་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་དང་འདིའི་དོན་མཚུངས་སོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །འདིས་ནི་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྦྱོར་བ**ཞེས་བྱ་བའི་ཚིག་བཤད་དོ། །

［《论中》所说］**「『不贪着行』者，如前所说」**，正与［前文］所说**「依修行故，远离憎爱」**的意义相符，以此解说「于一切爱不爱事不贪着行」一句。

[100b][100b.1]དེ་ལྟར་རེ་ཞིག་རྣམ་པ་སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་གྱིས་**ཡེ་ཤེས་འཁོར་དང་བཅས་པ་**བཤད་དོ། །

如此便已透过三十三种行相，将**「智共眷属」**解说完毕。

[290b.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ལུས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

དངོས་པོ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཆོས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

[191] 藏译《论》中本来二句即合并，但汉译则是分列于前后。

སྲིད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཚོགས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

ཉེ་བར་ལེན་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

འདུ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་དང་།

བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཤེས་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十一种无尽观？何等为十一？

一者、身无尽观；

二者、事无尽观；

〔三者、烦恼无尽观；〕

四者、法无尽观；

五者、爱无尽观；

六者、见无尽观；

七者、助道无尽观；

八者、取无尽观；

九者、不着无尽观；

十者、相应无尽观；

十一者、道场智性无尽观。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十一种无尽观。[192]

[100b][100b.1]ཡེ་ཤེས་དེ་ལྟ་བུ་ལ་གོམས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ནི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་ཕྱེ་བ་ཡིན་ཏེ། དེ་ནི་དོན་གྱིས་བཤད་པ་ཡིན་ནོ། །

[192] 此处十种无尽观的内容，汉译各版本出入较多，以元魏译本、唐译本与藏译本较为吻合。其中元魏译本列有十一种无尽观，其中「三者、烦恼无尽观」的对应经文，未见于藏译本。

串习如此智慧的菩萨，即是［前文所说］「以智而显了」，这是以［其］意义而解说的。

[100b.2]དེ་ནི་ཇི་ལྟར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པའི་དོན་དེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར། རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་བཅུ་སྟེ་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་གསུངས་སོ། །

现在，为了宣说如何才能通达的道理，［经中］说「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种[193]无尽观」等。

[100b.2]སེམས་ཅན་གྱི་ལུས་མ་ལུས་པ་ལ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་རྟོག་པ་ནི་**ལུས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**་སྟེ། དེ་ནི་**འཕགས་པ་དང་འཕགས་པ་མ་ཡིན་པའི་འདུས་བྱས་དང་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ལུས་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །བདེན་པ་མཐོང་བ་དང་མ་མཐོང་བ་རྣམས་དང་འཕགས་པ་མ་ཡིན་པའི་ལུས་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

于众生的身，无一例外地如实而作观察，即「身无尽观」。其解说为：**「如实观圣非圣有为无为身」**。依次为：见谛者、未见谛者、非圣者之身。

[100b.3]ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ལས་བྱུང་བའི་ལུས་ནི་འདུས་བྱས་ཏེ། ལས་རྣམས་ཀྱིས་མངོན་པར་འདུས་བྱས་པའི་ཕྱིར་རོ། །སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱིས་གནས་གྱུར་པའི་མཚན་ཉིད་ནི་འདུས་མ་བྱས་པའོ། །འདིས་ནི་ལུས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་བསྟན་ཏོ། །

由业报异熟所生的身，是有为法，因为是由诸业和合所成。佛菩萨转依之性相，则是无为法。以此宣说了身念住。

[100b.4]**མི་ཟད་པ**་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་ནི་ཐམས་ཅད་དུ་ཡང་མ་ལུས་པར་བྱ་བ་ལ་ལྟའོ། །སེམས་ནི་**དངོས་པོ**་སྟེ། དེ་ཙམ་དུ་ཟད་པའི་ཕྱིར་**དངོས་པོའོ**། །དེ་ལ་རྟོག་པ་ནི་**དངོས་པོ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཡང་དག་པ་དང་ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་དོན་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱའོ། །གཉིས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་ལས་དབེན་པ་ནི་**ཡང་དག་པ**འོ། །སེམས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ་ནི་**ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ**འོ། །འདིས་ནི་སེམས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་བསྟན་ཏོ། །

「无尽」一词，是指于一切皆无遗漏而加以观照。「心」就是「事」，由于

[193] 元魏译本做十一种。

专指此事，所以称为「事」。于此分别观照，就是「事[194]无尽观」，其解说为**「如实观实不实义」**。没有陷入二取耽着，就是**「实」**（正确 / 真实）；颠倒心则是**「不实」**。以此宣说了心念住。

[100b.6]ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་ནི་**ཆོས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དང་རྣམ་པར་བྱང་བ་ཆུང་ངུ་དང་། འབྲིང་དང་། ཆེན་པོ་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

法念住是［经中宣说的］「法无尽观」。其解说为**「如实观净染法」**、**「如实观上中下一切诸法」**（观察上中下品的杂染以及清净法）[195]。

[100b.6]ཚོར་བའི་སྒོ་ནས་སྲེད་པ་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་ཚོར་བ་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་ནི་**སྲེད་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**འི་སྒྲར་བཤད་དེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དགེ་བ་དང་མི་དགེ་བའི་སྲེད་པ་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །འཁོར་བའི་བདེ་བ་ལ་འདོད་པ་ནི་མི་དགེ་བའི་སྲེད་པའོ། །མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བདེ་བ་འདོད་པ་ནི་དགེ་བའོ། །

爱由受而生，所以受念住是以「爱无尽观」一词而说的。其解说为**「如实观善不善法之爱」**[196]。希求轮回安乐，就是不善法之爱；希求涅盘乐，则是善法［之爱］。

[100b.7]**ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**་ལ་སོགས་པ་ལྷག་མ་རྣམས་ནི་ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་གཞག་པ་རྣམས་ཀྱི་རབ་ཏུ་དབྱེ་བར་བལྟའོ། །ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པའི་རྣམ་པར་སྒྲོ་བཏགས་པའི་ལྟ་བ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་ལོག**་གོ། །བཟློག་པ་ནི་**ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ**འོ། །**དེ་ནི་ལྟ་བ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པའོ། །

「见无尽观」等其他部分，应将其视为各种法念住的类别之一。不正确的、虚妄增益的见，即是［《论》中所称的］**「颠倒」**，反之则为**「不颠倒」**。这就是「见无尽观」的解说。

[194] 事：原文写做 དངོས་པོ，梵文做 *vastu*，在此指有为法、能起作用者。罗什译本做「受」，隋译本做「事物」，唐译则做「事」。
[195] 汉译《论》将此二者分别当成「烦恼无尽观」与「法无尽观」的解说。
[196] 汉译《论》中仅做**「如实观善不善法」**。

[101a.2]**ཚོགས་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**སྣ་ཚོགས་ནས་བསགས་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「助道无尽观」(观察资粮无尽)的解说为:**「如实观种种门修集善根」**。

[101a.2]སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་**ཉེ་བར་ལེན་པར་**གྱུར་པ་ནི་ཉོན་མོངས་པ་དང་ལས་ཏེ། དེ་ནི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཁམས་མཐའ་ཡས་པའི་ཕྱིར་མཐའ་ཡས་པའོ། །འདིའི་བཤད་པ་ནི་**སེམས་ཅན་གྱི་ཁམས་མཐའ་ཡས་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

诸众生界的「取」就是烦恼与业，由于诸众生界无尽，所以这(取)也是无尽的。其(「取无尽观」的)解说为:**「[如实]观无边众生界」**。

[101a.3]**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་དོན་ནི་སྔ་མ་བཞིན་ནོ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**སྡུག་པ་དང་མི་སྡུག་པ་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་སྤྱོད་པ་**ཞེས་གསུངས་པ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དོན་དང་དོན་མ་ཡིན་པ་དང་ལྡན་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

[《论中》]所谓**「不着义，如向所说」**(「不着」的意义同前)，是指[经中]所说「于一切爱不爱事不贪着行」(于一切可爱、不可爱事都没有增上耽着之作为)。其解说为**「如实观是义非义」**[197](观察与义相应以及与义不相应)。

[101a.4]**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་**ནི་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཤིང་སྟེ། དེ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ་ནི་**ཤེས་པའོ**། །སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱི་དེ་མི་ཟད་པ་ནི་མོས་པ་ཐ་དད་པའི་དབང་གིས་སྣ་ཚོགས་སུ་སྟོན་པའི་ཕྱིར་དེ་ལྟར་རྟོག་པ་ནི་**བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཤེས་པ་མི་ཟད་པ་ལ་རྟོག་པ་སྟེ**། དེ་ནི་**མོས་པ་ཐ་དད་པའི་སེམས་ཅན་ལ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཀུན་ཏུ་སྟོན་པ་ལ་རྟོག་པ་**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「道场」(菩提藏)是指菩提树，将之示现出来，就是「智性」[198]。诸佛智性无尽，故能依信解心的差别而做种种示现，所以如此观察，就是「道场智性无尽观」。[在《论》中，]这点是以**「随众生信示现坐道场」**而做解说的。

[290b.6]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་འདུལ་བའི་དངོས་པོ་བཅུ་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

---

[197] 汉译《论》中将「不着无尽观」再分出「相应无尽观」，而解说也分为二部分:**「九者不着无尽观者，不着义，如向所说;十、相应无尽观者，以如实观是义非义故……」**

[198] 智性:原文写做 ཤེས་པ，义为知、识。罗什译本在此兼采字面原义与引申义，译做「思惟着」，隋译本做「分别」，唐译则做「识自性」。

གཏོང་བའི་ཆར་རབ་ཏུ་འབེབས་པས་སེར་སྣའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ལས་རྣམ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བས་འཆལ་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བྱམས་པ་སྒོམ་པས་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཡོངས་སུ་བཙལ་བ་ལ་མི་སྐྱོ་བས་ལེ་ལོའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བསམ་གཏན་དང་རྣམ་པར་ཐར་པར་རྣམ་པར་འཕྲུལ་པས་མི་དགེ་བའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པས་གཏན་ལ་འབེབས་པ་ལ་མཁས་པའི་ཚོགས་སོགས་པས་མི་ཤེས་པའི་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ལམ་གྱི་ཚོགས་བསྐྱེད་པས་ཉོན་མོངས་པ་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་བསྐྱེད་པས་བདེན་པའི་ཚོགས་སོགས་པས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

དུས་དང་དུས་མ་ཡིན་པར་དབང་སྒྱུར་བས་སེམས་འདུལ་བ་ཉིད་དང་།

བདག་མེད་པའི་ཆོས་ལ་རྟོགས་པས་བདག་འདུལ་བ་ཉིད་དེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་འདུལ་བའི་དངོས་པོའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种对治法。何等为十？

一者、对治悭贪心，雨布施雨故；

二者、对治破戒心，身口意业三法清净故；

三者、对治瞋恚心，修行清净大慈悲故；

四者、对治懈怠心，求诸佛法无疲倦故；

五者、对治不善觉观心，得禅定解脱奋迅自在故；

六者、对治愚痴心，生助决定慧方便法故；

七者、对治诸烦恼心，生助道法故；

八者、对治颠倒道，集实谛助道，生不颠倒道故；

九者、对治不自在心，法时非时得自在故；

十者、对治有我相，观诸法无我故。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十种对治法。

[101a.5]ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་བཅུ་པོ་དག་གི་རྣམ་པར་དག་པ་རྣམས་ནི་རང་གི་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཅི་ནས་**འདུལ་བ**འི་ཕྱིར་དངོས་པོ་བཅུ་སྟེ། དེ་དག་ནི་**སེར་སྣའི་སེམས་འདུལ་བ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པས་བསྟན་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**གང་གི་དོན་དུ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་དེ་ཡང་**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་པ་རྣམ་པར་དག་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་དོ། །

十波罗蜜多之清净性，能够决定「对治」(调伏）各自的相违事，因此说十种事——这些是以「〔一者、〕对治悭贪心」等而宣说的。其解说为**「为何义而能通达。其中……」**[199]等。为使布施等得以清净，所以要加以通达。

[101a.6]**བྱམས་པ་བསྒོམས་པས་ཁོང་ཁྲོ་བའི་སེམས་འདུལ་བ**ཞེས་བྱ་བ་འདིས་ནི་བཟོད་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པ་བསྟན་ཏོ། །འཁོར་བ་མི་གཏོང་ཡང་ཐབས་གང་གིས་ལམ་གྱི་ཚོགས་པ་དེ་**ལམ་གྱི་ཚོགས་དེ་བསྐྱེད་པའི་ཐབས**་དེ་འཁོར་བ་ན་གནས་ཀྱང་ཉོན་མོངས་པ་རྣམས་འདུལ་ལོ། །འདིས་ནི་ཐབས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པ་བསྟན་ཏོ། །

「对治瞋恚心，修行清净大慈悲故」(藉由修习慈心，能对治调伏瞋恚心)，这是宣说安忍波罗蜜多清净。即使不舍弃轮回，只要能透过该种方便，则道上所聚集者即是「生助道法」(生起道资粮之方便)，如此一来，虽然住于轮回，仍能调伏诸烦恼。以此宣说了方便波罗蜜多清净。

[101a.7]**བདེན་པ་**རྣམས་ནི་སྡུག་བསྔལ་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དེ་དང་དེ་དག་ཤེས་པ་གང་གིས་ཡང་དག་པར་སོགས་པ་ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་དེ་**བདེན་པའི་ཚོགས**་ཏེ། དེ་སོགས་པ་དེ་ཉིད་གཉེན་པོ་སྟེ་འདུལ་བའོ། །དེའི་དངོས་པོ་ནི་དེ་ཉིད་དོ། །དེ་ཡང་ཇི་ལྟ་བུས་འགྱུར་ཞེ་ན། **ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་བསྐྱེད་པས**ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །སྨོན་ལམ་གྱི་ཁྱད་པར་གང་གིས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ལམ་འབྱུང་བ་དང་མཐུན་པའི་སྐྱེ་བ་ཡོངས་སུ་འཛིན་པའི་ཕྱིར་དེ་ལ་དེ་སྐད་ཅེས་བྱའོ། །འདིས་ནི་སྨོན་ལམ་གྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་རྣམ་པར་དག་པར་བསྟན་ཏོ། །

诸「谛」是指苦等。藉由了知其（谛）与彼等（苦等)，能通达一切已积集之真实，那便是**「实谛助［道]」**[200]，而积集真实本身就是对治，也即调伏。它的具体内容便是如此。又，若问：「怎么会是如此？」答：即［经中］所说「生不颠倒道故」(藉由生起真实不颠倒之道所致)。由于发愿的特点，使能受持与不颠倒之道相应之生世，故有此说。以此宣说了愿波罗蜜多清净。

[199] 汉译《论》中仅做**「为何义」**。

[200] 实谛助：原文写做：བདེན་པའི་ཚོགས，字义为真实资粮，文义可见于本经注之正文。此为第八种对治「对治颠倒道」之功德。

[101b.2]ལྷག་མ་དག་ནི་གོ་སླ་བས་མ་སྨྲས་སོ། །

余处易解，不再叙述。

[291a.3]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་ས་སྟེ། བཅུ་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ལུས་ཀྱི་ལས་མི་དགེ་བ་རྣམ་པ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་ལུས་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

ངག་གི་ལས་རྣམ་པ་བཞི་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་ངག་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཡིད་ཀྱི་ཉེས་པར་སྤྱོད་པ་རྣམ་པ་གསུམ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བས་སེམས་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

རང་གི་ལུས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ནང་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

ལམ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

འཕགས་པའི་སའི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་རྟོག་པའི་ཚུལ་གྱིས་བདག་ལ་སྟོད་པ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཕྱི་མའི་མཐའ་རྣམ་པར་དག་པ་ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མི་སླུ་བའི་ཚུལ་གྱིས་ཐ་སྙད་ཤིན་ཏུ་ཡོངས་སུ་དུལ་བ་ཉིད་དང་།

སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་ཚུལ་གྱིས་ལུས་དང་སེམས་ལ་མི་ལྟ་བ་དུལ་བ་ཉིད་དེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་བཅུ་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་སའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种寂静地。何等为十？

一者、身寂静，以离三种身不善业故；

二者、口寂静，以清净四种口业故；

三者、心寂静，以离三种意恶行故；

四者、内寂静，以不着自身故；

五者、外境界寂静，以不着一切法故；

六者、智功德寂静，以不着道故；

七者、胜寂静，以如实观圣地故；

八者、未来际寂静，以彼岸慧助行故；

九者、所行世事寂静，以不诳一切众生故；

十者、不惜身心寂静，以大慈悲心教化一切众生故。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨十种寂静地。

[101b.2]**རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བཅུ་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དུལ་བའི་ས་སྟེ**་ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**གང་དུ་གནས**་ཏེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའོ། །

「复诸佛恒时平等安住之故次，善男子！诸菩萨摩诃萨有十种寂静地」等，其解说为**「何处住而通达……」**[201]等。

[101b.3]**སྡོམ་པ་རྣམ་པ་གསུམ**་ནི་ལུས་དང་། ངག་དང་། ཡིད་ཀྱི་སྡོམ་པའི་ཕྱིར་ཏེ། དེ་**རྣམ་པར་དག་པ**ས་སོ། །དེ་ནི་**ལུས་དུལ་བ་ཉིད**་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་གསུམ་གྱིས་བཤད་དོ། །

[《论》中]所说**「三种戒善」**，即身口意之律仪（戒），所以是[《论》中所说]**「清净」**的。这[在经中]是以「身寂静[202]」等三句而讲解的。

[101b.4]**ནང་དུལ་བ་ཉིད**་ཅེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་མདོའི་ཚིག་གི་བཤད་པ་ནི་**བདག་ཏུ་འཛིན་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

经文「内寂静」等的解说是：**「离[邪]我见」**。

[101b.4]སྨད་པ་དང་བསྔགས་པ་ལ་སོགས་པ་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད་པོ་དག་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ་ནི་**ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་དུལ་བ་ཉིད**་དང་དེ་བས་ན་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**འི་ཚུལ་གྱིས་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་སོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**སྨད་པ་དང་མ་སྨད་པ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །སྨད་པ་དང་མ་སྨད་པ་སྨོས་པ་ནི་མཚོན་པའོ། །

对于诋毁、赞扬等世间八法都无有增上耽着，这就是「外境界寂静」。因

[201] 汉译《论》中仅做**「何处住」**。

[202] 寂静：原文写做 དུལ་བ，梵文做 *damaḥ*，义为调伏、宁静、柔善。罗什译本做「善」，隋译本做「观……不起执着」，唐译也做「寂静」。

此，［经中］以「不着一切法」的方式而说。其解说为**「离于毁誉」**[203]，而提到**「毁誉」**，只是［世间八法的］举例。

[101b.5]**ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་གང་ཡིན་པ་དེ་**ཉིད་དུལ་བ་ཉིད**་དོ། །ཇི་ལྟ་བུར་འགྱུར་ཞེ་ན། **ལམ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**འི་ཚུལ་གྱིས་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་ཏེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**དངོས་པོ་ཡོད་པ་དང་དངོས་པོ་མེད་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱའོ། །ཀུན་བརྟགས་པའི་ངོ་བོས་མེད་པའི་ཕྱིར་དངོས་པོ་**ཡོད་པར་མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད**་དོ། །ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་ངོ་བོས་ཡོད་པའི་ཕྱིར་**མངོན་པར་ཞེན་པ་མེད**་དོ། །

「不着智功德」[204]（于智慧资粮无有增上耽着）正是「寂静」本身。若问：「这是怎么一回事呢？」答：［经中］以「不着道」（于道无有增上耽着）而说，其解说为**「不着有物无物」**（于有实法或无实，都不起增上耽着）。由于虚妄分别本性即无，所以**「不着有物」**（不耽着于有实法）；由于圆成实本性即有，所以**「不着无物」**（不耽着［于无实］）。

[101b.7]**འཕགས་པ**་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པ་སྟེ། དེ་དག་གི་ས་རྣམས་ནི་ཟག་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་གནས་སྐབས་སོ། །དེ་དག་ལ་རྟོག་པ་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད་ལ་རྟོག་པ་སྟེ། དེ་ནི་**མི་དམིགས་པའི་ཚུལ་གྱིས་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས་ལ་སོ་སོར་རྟོག་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །དེ་ལྟར་སོ་སོར་རྟོག་ན་བདག་ལ་སྟོད་པར་མི་བྱེད་དེ། དེ་བས་ན་དེ་**བདག་ལ་བསྟོད་པ་དུལ་བ་ཉིད**་དུ་འགྱུར་རོ། །

［经中］所说的「圣」，是指声闻等［圣者］——他们的诸地乃是无漏智的分位。对那些（地）作分别观察，即是对空的本性作观察，所以［在《论》中］是以**「不见声闻辟支佛地，如实观察诸佛菩萨圣地」**（以不可攀缘的方式，如实正观于声闻、辟支佛与菩萨地）而解说的。如此正观，就不会「自赞」（赞叹自己、自高自傲），因此就成了［经中所说的］「胜[205]寂静」（平息自赞）。

[102a][102a.1]**ཕྱི་མའི་མཐའ**་ནི་མ་འོངས་པའི་སྐྱེ་བའི་རྒྱུན་ཏོ། །དེའི་**རྣམ་པར་དག་པ**་ནི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་སྟེ། གནས་གྱུར་པའི་མཚན་ཉིད་

---

203 汉译《论》中并无此解释，而做**「离常无常法」**。

204 元魏译本做「六者、智功德寂静，以不着道故」。

205 胜：原文写做 བདག་ལ་བསྟོད་པ，梵文做 *ātmotkarṣaḥ*，义为自以为是、自赞。罗什译本与唐译均做「自高」。

དོ། །དེ་**ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ**་ནི་རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་སྤོང་བ་སྟེ། རྣམ་པར་རྟོག་པ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་ཉོན་མོངས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བར་གནས་པ་ནི་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་གནས་ཏེ་དེར་འབྱུང་ཞིང་དེའི་བདག་ཉིད་དུ་གནས་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འཛིན་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「未来际」是指来世的续流，其「清净」[206]即是涅盘，转依为其法相；「令清净」[207]的意思则为断舍一切分别，因为分别乃是诸菩萨之烦恼。远离一切分别而住，即住般若波罗蜜多，也即当从此生、住于此本体。其解说为：**「远离一切［虚妄］取［相]」**。

[102a.3]ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བདེན་པ་ལ་བརྟེན་ཏེ་བཤད་པ་ནི་ཐ་སྙད་དོ། །དེ་ལ་**ཤིན་ཏུ་ཡོངས་སུ་དུལ་བ་ཉིད**་དེ་ཇི་ལྟ་བུར་འགྱུར་ཞེ་ན། **སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་མི་བསླུ་བའི་ཚུལ་གྱིས**་ཞེས་བྱ་བ་གསུངས་པ་སྟེ། སྐལ་བ་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པའི་བདེན་པ་སྟོན་པ་ནི་**མི་བསླུ་བ**་སྟེ། དེ་ནི་**ཀུན་རྫོབ་དང་དོན་དམ་པ་ལ་མཁས་པས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པའི་ཆོས་སྟོན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

依靠世俗谛与胜义谛而解说，则属「世事」（世间名言）。其中，若问：「『所行〔世事〕寂静』又是如何呢？」答：即是［经中］所说的「不诳一切众生故」。如实依据［所调伏众生的］缘分而宣说世俗谛及胜义谛，就是「不诳」。［在《论》中，］这点是以 **「如实知世谛、第一义谛，不颠倒说法」**而做解说的。

[102a.5]**ལུས་དང་སེམས་ལ་མི་ལྟ་བ་དུལ་བ་ཉིད**་ཅེས་བྱ་བའི་མདོའི་ཚིག་གི་བཤད་པ་ནི་**སེམས་ཅན་འདུལ་བའི་ཕྱིར་སྐྱེ་བ་ཐམས་ཅད་ལ་མི་སྐྱོ་བས་སོ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །ཚིག་གི་དངོས་པོ་ཁོ་ན་ནི་ཚིག་ཙམ་ཉིད་དེ། མདོའི་ཆ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་སྒྲུབ་པ་ནི་མི་བསླུ་བས་ཡོངས་སུ་བསྟན་ཏོ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

经文「不惜身心寂静」的解说为：**「为教化众生，一切处生不疲倦」**。只管文字本身的话，就是字面的意思。这段经文的解说为［下文所说］：**「［诸菩萨摩诃萨］随顺如实修行义。」**（成就随顺法，即以「不诳」而说法）

[206] 清净：原文写做 རྣམ་པར་དག་པ，梵文做 *viśuddhaḥ*。诸家汉译皆无此词。
[207] 清净：原文写做 ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ，梵文做 *pariśodhanā*。诸家汉译皆无此词。

[291b][291b.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་ནི་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་ཡིན་ཏེ། ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

དེ་ལ་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་ནི་ཇི་སྐད་སྨྲས་པ་དེ་བཞིན་དུ་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ། །

ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་ནི་ཚིག་གི་དངོས་པོ་ཁོ་ནའོ། །

དེ་ནི་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་མང་བ་ཡིན་གྱི། ལོག་པར་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོར་བྱེད་པ་མང་བ་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་གཉིས་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། ལམ་སྒྲུབ་པ་དང་། སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨如实修行得菩提，非不如实修行得菩提。

「善男子！云何名为诸菩萨摩诃萨如实修行？

「善男子！如实修行者如说能行故，不如实修行者但有言说，不能如实修行故。

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？一者、智如实修行道；二者、断如实修行道。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

[102a.6]**ལམ་སྒྲུབ་པ**་ནི་ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ལམ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་སྟེ། དེ་ནི་**ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པ་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །**སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ**་ནི་ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་པའི་ལམ་མངོན་སུམ་དུ་བྱས་པ་ལ་ཡང་འདོད་པ་མེད་པའོ། །དེ་ནི་**དེ་དག་ལ་འདོད་པ་མེད་པ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「智如实修行道」[208]（修行道）是指现证声闻与辟支佛之道，［在《论》中，］这点是以**「如实知证声闻、辟支佛智」**（现证声闻、辟支佛乘）而做解说的。（修行断），「断如实修行道」[209]是指：虽已现证声闻等的道，但仍无所求。

[208] 智如实修行道：原文写做，ལམ་སྒྲུབ་པ，直译可做「道修行」，文义可见于本经注之正文。罗什译本做「行道」，隋译本做「正念菩提行」，唐译做「道如实行」。

[209] 断如实修行道：原文写做，སྤོང་བ་སྒྲུབ་པ，文义可见于本经注之正文。罗什译本做「行断」，隋译本做「修行禅定断诸烦恼行」，唐译做「断如实行」。

［在《论》中，］这点是以**「不取彼处［以为究竟］」**（于彼等无所希求）而做解说的。

[291b.4]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

བདག་འདུལ་བའི་སྒྲུབ་པ་དང་།

སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ། །

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？

一者、调伏自身如实修行；

二者、教化众生如实修行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

[102a.7]**ཡང་བདག་ཉིད་ལམ་བཟང་པོར་ཞུགས་པ་**དང་**གཞན་དག་ལ་ཡང་ལམ་དེ་སྟོན་པ་**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**བདག་འདུལ་བའི་སྒྲུབ་པ་**དང་།
སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བཤད་པ་སྟེ་གོ་རིམས་བཞིན་ནོ། །

「自取妙道如实修行」及**「化余众生令入正道如实说法」**，分别为「调伏自身如实修行」以及「教化众生如实修行」的解说。

[291b.5]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ། །

རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་སྒྲུབ་པ་དང་།

ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？

一者、功用智如实修行；

二者、无功用智如实修行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

[102a.7]**རྩོལ་བ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པས་སྒྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ལ་རྣམ་པར་གནས་པར་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པའི་ཤེས་པ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ནི་སོ་སོའི་སྐྱེ་བོའི་སའོ། །སྤྱོད་པའི་ས་ནི་ས་བདུན་པོ་དག་གོ། །

「功用智如实修行」（以有勤作之智而修行）的解说为**「作心行菩萨[210]行功用智」**（住于信解行地时，有加行［有所为］的智）。信解行地为异生凡夫之地；「行地」则是七种地。

[102b][102b.1]**ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་གྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་**བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་གནས་པ་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་སོ**་ཞེས་བྱ་བ་སྟེ། ས་བརྒྱད་པ་ལ་སོགས་པས་བསྡུས་པ་ནི་འདིར་བསྒོམ་པའི་ལམ་དུ་བལྟའོ། །

「无功用智如实修行」（任运智所成就）的解说为：**「无作心行菩萨行[211]无功用行智」**（住于修道时，无加行［无所为］的智）。至于八地等所摄者，在此即应视为「修道」。

[291b.7]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ་དང་།

ས་དབྱེར་མེད་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？

一者、善知分别诸地如实修行；

二者、善知诸地无差别方便如实修行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

---

210 作心行菩萨：原文写做 མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་ལ་རྣམ་པར་གནས་པ，义为「住于信解行地者」，也即发心但未登地的菩萨。

211 无作心行菩萨：原文写做 བསྒོམ་པའི་ལམ་ལ་གནས་པ，义为「住于修道位者」。

[102b.2]**ས་རྣམ་པར་གཞག་པ་ལ་མཁས་པར་སྒྲུབ་པ**་ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི། **ཤེས་རབ་དང་ཐབས་ལ་མཁས་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「善知分别诸地如实修行」的解说为：**「善智慧方便」**。

[102b.3]**ས་དབྱེར་མེད་པ**་ནི་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་མཚན་ཉིད་དུ་སྟེ། དེའི་བཤད་པ་ནི་**མཚན་ཉིད་གཅིག་གི་རྗེས་སུ་འཇུག་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

「诸地无差别」是指空性之相，其解说为**「入一相」**。

[292a][292a.1]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

སའི་ཉེས་པ་རྣམ་པར་སྤོང་བའི་སྒྲུབ་པ་དང་།

ས་ནས་སར་འཕར་བ་ལ་མཁས་པ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？

一者、离诸地过如实修行；

二者、善知地地转方便如实修行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

[102b.3]**སའི་ཉེས་པ**་ནི་གཟུང་བ་དང་འཛིན་པ་ལ་མངོན་པར་ཞེན་པ་སྐྱེ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བའོ། །དེ་ནི་**གཉིས་ལ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ་ཡོངས་སུ་སྤོང་བ**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

「诸地过」是指得以全面断除对于所取与能取所生起的增上耽着。[在《论》中，] 这点是以**「行离二边」**[212]（断除带有二取相之行为）而做解说的。

[102b.4]**ས་ནས་སར་འཕར་བ**་ནི་ས་སྔ་མ་ལས་ས་ཕྱི་མར་འགྲོ་བ་སྟེ། དེ་ལ་མཁས་པ་སྒྲུབ་པའོ། །དེ་ཡང་བསྒོམ་པའི་ལམ་གྱིས་འགྱུར་ཏེ་དེ་ནི་**དགེ་བའི་ཆོས་བསྒོམ་པའི་བརྩོན་འགྲུས་བརྩམས་པས**་ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

---

[212] 汉译《论》中做**「离二边」**。

「**地地转方便**」[213]是指：由先前的地而发展至后者的地，并且做到精通于此。而这又是以修道而转，［在《论》中，］这点则是以**「修行善法［不休息］精进」**而做解说的。

[292a.2]རིགས་ཀྱི་བུ་གཞན་ཡང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་གཉིས་ཏེ། གཉིས་གང་ཞེ་ན། འདི་ལྟ་སྟེ།

ཉན་ཐོས་དང་། རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་སྒྲུབ་པ་དང་།

སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ་ལ་མཁས་པའི་སྒྲུབ་པ་སྟེ།

རིགས་ཀྱི་བུ་གཉིས་པོ་དེ་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པའོ། །

「复次，善男子！诸菩萨摩诃萨复有二种如实修行。何等为二？

一者、能说声闻、辟支佛地如实修行；

二者、善知佛菩提不退转方便如实修行。

善男子！是名诸菩萨摩诃萨二种如实修行。

[102b.4]**ཉན་ཐོས་དང་རང་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་བསྟན་པའི་སྒྲུབ་པ་**ཞེས་བྱ་བ་འདིའི་བཤད་པ་ནི་ཡང་**ཆོས་ཐམས་ཅད་ལེགས་པར་བསླབས་པ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

「能说声闻、辟支佛地如实修行」之解说为**「善学一切法」**。

[102b.5]དེ་བཞིན་ཉིད་དྲི་མ་མེད་པ་ནི་**སངས་རྒྱས་**ཏེ། དེའི་**བྱང་ཆུབ་ཁོང་དུ་ཆུད་པ་དེ་ལས་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ**འི་ལམ་གང་ཡིན་པ་དེ་ལ་མངོན་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**དེ་བཞིན་ཉིད་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་བསྒོམ་པ་ལ་མཁས་པས་སོ་**ཞེས་བྱ་བའོ། །

无垢真如即是「佛」。通达其（佛的）「菩提」，并且如实修行「不退转」之道。其解说为**「证真如法如实知修行方便」**。

[292a.4]རིགས་ཀྱི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ནི་འདི་ལྟ་བུ་འདི་དག་སྟེ། དེ་ལ་བྱང་ཆུབ་སེམས་

[213] 地地转方便：原文写做 ས་ནས་སར་འཕར་བ，罗什译本做「从一地至一地」，较为清晰；隋译本做「地地方便」，唐译做「圆满诸地功德」。

དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱིས་འབད་པར་བྱའོ། །རིགས་ཀྱི་བུ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དེ་ལྟར་སྒྲུབ་པ་རྣམས་ལ་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་རྙེད་དཀའ་བ་མ་ཡིན་ནོ། །

「善男子！诸菩萨摩诃萨有如是等无量无边如实修行，诸菩萨摩诃萨应如是学如实修行；诸菩萨摩诃萨若能如是如实修行者，速得阿耨多罗三藐三菩提，不以为难。」

[102b.6]དེ་ལྟར་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་བཞིས་རྒྱུས་བསྡུས་པའི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་བསྟན་ཏེ། **ཚོགས་དང་རྣམ་པར་དག་པའི་ལམ་བསྟན་པ**་དང་། **བསོད་ནམས་དང་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས་བསྟན་པ**་དང་། **ཡང་དག་པའི་མཐའ་དེ་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བའི་ཐབས་བསྟན་པ**་དང་། **རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་སྒྲུབ་པ་བསྟན་པ**་ཞེས་བྱ་བས་རྒྱ་ཆེར་བསྟན་པའོ། །རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་བཞི་པོ་འདི་དག་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་མཛད་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་**དེ་ལྟར་སྒྲུབ་པ་རྣམས་ལ་**ཞེས་བྱ་བས་གསུངས་ཏེ། ཇི་སྐད་དུ་གསུངས་པའི་རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་རྣམ་པར་སྒྲུབ་པའོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**རྒྱུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་རྣམ་པ་འདི་བཞིས**་ཞེས་བྱ་བའོ། །**བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ**་ནི་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ་འབྲས་བུས་བསྡུས་པའི་སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་དབྱེ་བ་བསྟན་ཏོ། །དེའི་བཤད་པ་ནི་**འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པར་ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ**་སྟེ། དེ་ནི་**དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་དུས་གསུམ་སྐད་ཅིག་གཅིག་དང་ལྡན་པ**་ཞེས་བྱ་བའོ། །

如此，便宣说了以四种清净殊胜因所摄之行及其殊胜的分类，也就是藉由**「说助清净道」**（宣说资粮及清净道）、**「说功德智道」**（宣说福德资粮及智慧资粮）、**「说实际证道」**（宣说通达真实际之方便）、**「说如实修行道」**（宣说修行随顺之法）而作广说。佛世尊现证了这四项种清净因之后，藉由「能如是如实修行者」而说［这四种清净因］，［指出］应当修持其所说之清净因。其解说为：**「以四种清净胜因」**[214]。「阿耨多罗三藐三菩提」即是一切智智。至此宣说了以果所摄之行差别，其解说为**「善知［四种］清净胜果」**[215]。此即所谓［《论》中］所说：**「诸如来智，于一念中知三世事皆相应」**。

[292a.5]དེ་ནས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་ལ་བཀའ་སྩལ་པ། འཇམ་དཔལ་ཁྱོད་ཀྱིས་ཚིག་འདི་ལེགས་པར་བཤད་པ་ལེགས་སོ་ལེགས་སོ། །

བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་དེ་སྐད་ཅེས་བཀའ་སྩལ་ནས། འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་དང་། ལྷ་དང་། མི་དང་། ལྷ་མ་ཡིན་དང་། དྲི་ཟར་

[214] 汉译《论》中做**「四种胜因」**。
[215] 汉译《论》中做**「四种胜果」**。

བཅས་པའི་འཇིག་རྟེན་ཡི་རངས་ཏེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ལ་མངོན་པར་བསྟོད་དོ། །

尔时，佛赞文殊师利法王子言：「善哉，善哉！文殊师利！汝今善能为诸菩萨摩诃萨说本业道，诚如汝所说。」

说是法时，十千菩萨得无生法忍。文殊师利法王子等，一切世间天、人、阿修罗等，闻佛所说，皆大欢喜，信受奉行。

[103a.2]འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གཙོ་བོས་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པར་བསྟན་པར་མཛད་པས་ན་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱིས་**ལེགས་སོ**ཞེས་བྱ་བ་བྱིན་ཏེ། དེ་ནི་**མ་ནོར་བར་བཤད་དེ་སྟོན་པའི་ཐུགས་མཉེས་པས་ལེགས་པར་བཤད་དོ་ཞེས་བྱ་བའི་དོན་དུ་རིག་པར་བྱའོ**ཞེས་བྱ་བས་བཤད་དོ། །

圣文殊师利为上首、无误说法之故，世尊赞言道：「善哉！」[在《论》中，]是按照**「善哉者，以不颠倒说法故，随顺如来所说法故」**（当知无误说法，导师欢喜，故言『快说此语』[216]）意义而解说的。

[103a.3]**ཡི་རངས**ཞེས་བྱ་བ་ནི་**འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ**ཞེས་བྱ་བ་ལ་སོགས་པའི་ཚིག་དང་སྦྱར་གྱི་གོང་མ་དང་ནི་མ་ཡིན་ནོ། །**སྟོན་པ་པོ**ནི་སྟོན་པ་སྟེ་དེའི་རྣམ་པར་དག་པ་ནི་བཤད་ཟིན་ཏོ། །**བསྟན་པ་རྣམ་པར་དག་པ**ནི་མདོ་ཐོག་ཐག་གོ། །**བསྟན་པའི་འབྲས་བུ་རྣམ་པར་དག་པ**ནི་བླ་ན་མེད་པ་ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་སྟེ། རྣམ་པར་དག་པ་རྣམ་པ་འདི་གསུམ་གྱིས་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་ལ་སོགས་པ་ཡི་རངས་སོ། །

所谓「欢喜」，并非配合「文殊师利童子」[217]等前文，而是因为：**「说者」**为导师（佛世尊），其清净之理于前已述；**「所说法清净」**，则是全经从头到尾的内容；**「依所说法得果清净」**，则是无上正等觉。圣文殊师利等大众由于这三种清净而感到欢喜。

[103a.5]**མངོན་པར་བསྟོད་དོ**ཞེས་བྱ་བ་ནི་དེ་ལྟར་མངོན་པར་བསྟོད་པའི་དོན་དུ་བལྟ་བར་བྱའོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། །

所谓「称扬赞叹」[218]，是表示「应当视为如是称扬赞叹的目的」。

[216] 快说此语：原文写做 ལེགས་པར་བཤད་དོ，以现代语表达，其义即为「说得真好」。隋译本与唐译本皆有此句。

[217] 元魏译本在此做**「文殊师利法王子」**。

[218] 诸家汉译皆未译出此句。此处根据藏译版另行译出。

[103a.5]ལྷ་ངན་ཀུན་གྱི་དྲྭ་བ་རབ་དྲལ་མདོ་སྡེ་འགྲེལ་དང་བཅས་པ་ཐུར་ཕྱིན་འདི། །

[103a.6]བཤད་པས་བདག་གིས་བསོད་ནམས་རྣམ་པ་ཤིན་ཏུ་བསྟན་ལ་ཚང་བ་གང་ཐོབ་དེས། །

[103a.6]སེམས་ཅན་འདྲེན་པ་ 219མང་པོ་འདི་དག་ས་གསུམ་རྒྱ་མཚོའི་ཕ་རོལ་མྱུར་བསྒྲལ་ཏེ། །

[103a.6]ཚངས་ལ་སོགས་པས་མ་བགྲོད་སངས་རྒྱས་གནས་མཆོག་དྲི་མེད་གང་དེ་མྱུར་ཐོབ་ཤོག། །།

诸恶见网　皆为摧毁　经释诣究竟

我依注释　众福毕现　竭力令完备

众生如旅　速蒙救度　令越三界海

梵等未逮　最上佛境　无垢愿速证

[103a.7]འཕགས་པ་ག་ཡ་མགོའི་རིའི་མདོ་དང་སྦྱིལ་མར་བཤད་པ། འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུའི་ཞབས་ལ་བརྟེན་པ། མང་དུ་ཐོས་པ་གནས་བརྟན་ཤཱཀྱའི་བློས་མཛད་པ་རྫོགས་སོ།། །།

依止至尊圣文殊师利之多闻上座释迦慧所造圣伽耶山顶经疏

219 《པེ》《སྣར》མགྲོན་པོ། 今依此二版而译。

圓滿法藏・佛典漢譯

THE KUMARAJIVA PROJECT